

CHARLES BAUDELAIRE

PARİS SIKINTISI

Çeviren:
Erdoğan Alkan



Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 132

PARİS SIKINTISI



Bu kitap Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi'nde
Sn. Erdoğan Alkan'ın izniyle basılmıştır

Yayına hazırlayan: Egemen Berköz
Dizgi: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Ocak 2001

C H A R L E S B A U D E L A I R E

P A R İ S S İ K İ N T İ S İ

(Spleen de Paris)

Fransızcadan çeviren

Erdoğan Alkan

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir, işte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onfann çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yarar düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi vesevge duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Millî Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

GİRİŞ

Kötülük Çiçekleri modern şiire giden yolu açar. Bir diğer adı da *Düzyazılmış Küçük Şiirler* olan *Paris Sıkıntısı* ise modernliğin şiirini başlatır. *Kötülük Çiçekleri* ile *Paris Sıkıntısı* arasındaki fark Delacroix'yı Manet'den, Mer-
yon'den ve Constantin Guysden ayıran fark gibidir.

Baudelaire'in bize Victor Hugo'nun sözünü ettiği o "yeni ürpertf'yi taşıyan dizeleri öte yandan şiirin üç yüz yıllık yankısını da birlikte getirirler. Bu dizeler bir şiir ge-
leneğinden çıkıp gelirler.

Paris Sıkıntısı'naa durum değişiktir. George Blin'in de alfam çizdiği gibi "kesin bir başlangıç" a damgalarını vururlar.

Her ne kadar, kitabın başına koyduğu, Arsene Hous-
saye'e yazdığı yazıda Aloysius Bertrand'ın öncülüğünden söz etse de düzyazılmış şiir alanım ilk açan Baudelaire dir.

Modern şiir her zaman geçmişle bağlantı kurarak ta-
nımlanır; geleceğe geçmişten kalkarak yönelir.

Baudelaire *Kötülük Çiçekleri* ile *Paris Sıkıntısı'ma* bakışık olmasını ister ve bunu sık sık yineler. Farklılıkları vurgularken benzerliklerin de alfani çizer. 9 Mart 1865 tarihli mektubunda annesine şunları yazıyordu: "*Kötülük*

Çiçekleri 'nden daha özgün, en azından daha kararlı bir yapıt üretmeyi başaracağım ve bu yapıtta ürkünçle maskaralığı, sevgiyle kini birleştireceğim." Jules Troubat'ya erte- si yılın 16 Martında yazdığı mektuptaysa şu sözlere raslan- ır. "*Sıkıntı'mâm* oldukça hoşnutum. Aslında bu da bir *Kötülük Çiçekleri*, ama çok daha özgür, çok daha ayrıntı- lı ve alaycı." Her iki kitabın, *Kötülük Çiçekleri* ile *Paris Sıkıntısı*' mu esini ve temaları her ne kadar örtüşse de yapıtlar farklı yönlerde, dahası zıt yönlerde gelişirler. Belki de Baudelaire kulağına bir şeyler fısıldadığı için Gustave Bo- urdin bu gerçeğin ayırımına iyi varmıştır. Dizelerden oluş- an *Kötülük Çiçekleri* ve düzyazılardan oluşan *Paris Sıkın- tısını* hayli çekiştirdikten sonra 7 Mart 1864 tarihli *Le Fi- garo*'da şu notu düşer:

Paris Sıkıntısı *Bay Charles Baudelaire* 'in hazırlamak- ta olduğu kitabın adıdır. *Kötülük Çiçekleri ile bakışık, de- ğerli bir yapıt ortaya koymak istiyor. Ritimli ve uyaklı yapıttan doğal olarak dışlanmış bulunanya da ritimli ve uyak- lı yapıtta anlatılması güç olan ne varsa, bütün maddi ayrıntılar ve tek sözcükle, incelikten uzak yaşamın bütün önemsiz ayrıntıları ülküselliğin ve bayağılığın ayrılmaz bir alışımında kaynaştığı düzyazılmış yapıtta yerini bulur. Za- ten Paris Sıkıntısı 'ndaki ruh Kötülük Çiçekleri 'ndeki o bu- lanlık ve hasta ruhtur. Gerek düzyazılı yapıtta, gerek dize- llerde rasladığımız sokağın, mevcut durumun ve Paris gö- ğünün getirdiği hep aynı şeyler, bilincin hep aynı sıçramal- arı, iç çöküntüleri, felsefe, düş ve hatta önemsiz ayrıntılar- dır, nüktelerdir. Söz konusu olan yalnızca sıkıntılı aylağın ruh hallerine uygulanabilen bir düzyazı bulmaktır. Baude- laire 'in bunu yapıp yapamadığına okuyucu karar verecek.*

Bazıları sıkıntı denen soylu ayrıcalığa sadece Londra'nın sahip olduğunu, neşeli Paris'in ise bu kara ayrılığı hiç tanımadığını sanıyor. Yazarın ileri sürdüğü gibi belkibir tür Paris Sıkıntısı da vardır; şairimiz bu sıkıntıyı tadan ve tadacak olan çok sayıda insanın bulunduğunu onaylıyor.

Yayınlandığı tarihlere bakıldığında bu iki tip çalışmanın birbirini izlediği sanılır. Oysa her ikisinin birbirlerine koşut geliştiklerini ya da örmştüklerini söylemek kuşkusuz daha doğrudur.

- Her ne kadar Baudelaire'indüzyazılmış şiirlerden oluşan bir kitap hazırlamayı *Kötülük Çiçeklerfımtı* 1857'deki ilk baskısı sırasında düşündüğü gerçekse ve yeni kitaptaki parçaların büyük çoğunluğu *Kötülük Çiçekleri"ma*. 1861'deki ikinci baskısı sırasmda yazılmışlar ve *Paris Tablolarfma* doğrudan uzantısında yer alıyorsa da, Baudelaire'in düzyazılmış şiir alanındaki İlk girişimlerinin *Le Fanfarlo'ya*. dek uzandığını söylemek hiç yanlış olmaz.

1847'de yayınlanan ama belki 1843-44'lerde yazılmış bu öyküde, aslmda Baudelaire'den başkası olmayan Samuel Cramer, *Akkuyruklu Kartallar* adlı şiir kitabının yazarı, Bayan Cosmelly ile yaptığı bir gezide çocuksu aşklarının yeşil cennetini anımsar:

Samuel Cramer çiçeklere hayran olmak yerine bazı kötü dörtlükleri düzyazı haline sokarak yüksek sesle söylemeye başladı.

Bu dörtlükler Baudelaire'in "*Severim o çıplak dönemlerin anısını...*", "*Sevdiği kızı beyaz eteklikleriyle görmekten hoşlanırdı*", Prarond imzasıyla yayınlanmış olan ama Baudelaire'in olduğu ileri sürülen, yazarın birçok bölümlerini aktardığı "*Bir Yağmur Günü*" şiirlerindeki dörtlüklerdir bunlar.

Benzer değiştirimler 1851 denemesi olan *Şarap ve Afyon'da*, da bulunur. Baudelaire iki gençlik şiiri olan *Şarabın Ruhı* ve *Eskiciler'in Şarabı'm* düzyazı haline getirir.

Gerçekte *Akşamla Günbatımı* ve *Yalnızlık* adlarını taşıyan düzyazılmış şiirler 1855'te aynı acılardaki şiirlerden soma yaymlanmışlardır. 1857'de *Le Present'da* yayınlanan altı *Gece Şiirleri'*nden dördü *Kötülük Çiçekleri'vim*, *Yolculuğa Çağrı* ve *Alıp Götüren Koku* gibi dört ünlü şiirinde yinelenir.

Demek ki Baudelaire yeni bir dil ararken dizeli şiirden yola çıktı. Bile bile aynı konulan, ama değişik bir biçimde işledi. Düzyazılmış şiir, bazı eleştirmenlerin düşündüklerinin aksine, dizeli şiire götüren bir aşama değildir. 1851 Noelinde Arşene Houssaye'e yazdığı mektupta da değindiği üzere, Baudelaire'in başlıca endişesi böyle bir yanlış anlaşılmaydı. "

Bu yinelenmiş çalışmalarda yaratıcı güçlüğün payı nedir? Kuşkusuz pek İdiçüktür. Aym konuların yeniden ele alınmasının amacı her şeyden önce iki tip yazının olanaklanm ve smırlanını saptamak ve dikkati, biçim kriterlerinin ötesinde, şiirin özüne çekmektir.

Gautier ile ilgili yazısında Baudelaire, "bir dili ustaca kullanmak bir tür çağnşımcı büyü uygulamaktır" der. Bu büyü "insandaki ölümsüz tekdüzelik, izdüşüm ve şaşırtma gereksinimlerini yanıtlayan (*Kötülük Çiçekleri'icia*. yazılmış önsöz taslaklarından)" ritim ve uyak aracılığıyla gerçekleşebilir. Şiir, ritim ve uyak'ı kullanarak müzikle •bağlantı kurar. Fenelon, Rousseau ya da Chateaubriand bu müzikten yararlanarak şiirsel bir düzyazı yazmak istediler. Boileau ya da rahip Du Bos'nun kalemindeki "düzya-

zılmış şiir" roman ya da düzyazılmış destandan başka bir şey değildir.

Demek ki, düzyazılmış şiirlerini Houssaye'e adayan Baudelaire "ritimsiz ve uyaksız ama ezgili, ruhun lirik devinimlerine, düşün kıvrım kıvrım dalgalarına, bilincin sıçrayışlarına uyum sağlayabilecek kadar yumuşak ve aynı zamanda karşıtlıklar içeren bir şiirsel düzyazı tansığı" yaratmak ister. Bu, müziğin yardımına karşı koyup şiirini yalnızca imgeler yoluyla gerçekleştirmek anlamına mı geliyor? Özellikle, ilk yazılan *tasarımlar* ya da *Saçlandıdaki Yarımküre* gibi düzyazılmış şiirler göz önüne alındığında, şairin müziğin yardımına karşı koyduğu gibi bir varsayım şiirsel düzyazının varlığını boşuna yadsımak olurdu.

Kuşkusuz Baudelaire imgenin ön plana çıkması için müziği susturmak, en azından sağırlaştırarak istedi. Zaten esini çoğunlukla imgeler ve imge değişimlerinden güç aldı. Arşene Houssaye'e 1861 Noelinde gönderdiği ve daha önce sözünü ettiğimiz mektupta şunları ekler: "Fikirimce hazırladığım kitapta Hetzel romantik imgelere değgin hayli malzeme bulacaktır." Gerçekten de *Yabancı Boudin*'in, *Herkes Kendi Canavarıyla* Goya'nın, *Liman* Jonsking'in fırçasından çıkmış olabilirdi. Yazılmışlardan tutun da yazılacakların listelerine dek, pek çok yerde Baudelaire; Dürer'in, Boilly, Rethel ve Daumier'nin gravürlerine gönderimlerde bulunur.

Baudelaire'in 1857'den 1861'e dek,yeni çalışmasına verdiği ilk isim olan *Gece Şiirleri* ismi, yazarın Houssaye'e hitaben yazdığı önsözde adı geçen *Gecenin Gaspard'ına*. övgünün ilk işaretidir. Bertrand'm kitabının alt başlığında da belirtilen bu "Rembrandt ve Callotvari fan-

teziler" in amacı, çok açık olarak, "resim yapmak" tır. Dahası: Bu şiirler çoğu zaman resmedilmiş ya da gravürler gibi oyulmuş yazılı çalışmalardır. Bu eski yaşam tablolarının karşısına Baudelaire çağdaş yaşamın tablolarını koymak istiyordu. Resimsel olanın yerini çok büyük bir soyutlama alır.

Bir yayıncının Meryon'un *Paris Görünümleri* albümüne konmak üzere yazılar istemesi Baudelaire'e tutkusunu doyuracak güzel bir olanak sunar. Nitekim 16 Şubat 1860 tarihli mektubunda Poulet Mâlassis'ye şunları yazar: "İşte güzel gravürler üstüne düşleri, *Parisli bir aylak'm*. felsefi düşlerini on, yirmi ya da otuz satırla ortaya koyması için bir fırsat."

Baudelaire *1859 Salonu* başlığıyla yayınladığı resim eleştirilerinde gravürlerini övdüğü Meryon'u çok beğeniyordu:

Büyük bir kentin doğal saltanatının böylesine şiirsel betimine ender rasladım. Yığılmış taşların saltanatları, göğü parmakla gösteren çanlar, sanayinin dumanla işbirliğini gökkubbeye kusan dikilitaşlar, mimarının katı gövdesi üstüne çelişik bir güzellikle kendi gözenekli mimarilerini uygulayan onarım halindeki olağanüstü anıtlar topluluğu, öfkeyle ve öçle dolu, fokurdayan ve kaynaşan bir gök, perspektiflerin dramla çoğaltılmış derinliği... Uygarlığın hazin ve utkulu dekorunun oluşturduğu karmaşık öğelerden hiçbiri unutulmamış.

Ne var ki Meryon'la Baudelaire anlaşamazlar. Meryon felsefi düşler yerine gravürlerinin titizce incelenmesinden yanadır. Baudelaire de bunu kabul etmez. Tasan da böylece gerçekleşemez.

Şiirlerden hiçbiri Meryon'un gravürleriyle doğrudan bağlantılı değildir. Ancak, belki bir anlaşmaya varılabileceği umudu düz yazılmış şiirleri Paris'e yöneltmiştir.

Baudelaire ilk yirmi altı şiiri Houssaye'e emanet ettiği sırada kitaba özellikle *Yalnız Gezgin* ya da *Parisli Gezgin* adını vermeyi düşünüyordu. Zaten, şairin doğrudan doğruya başkent destanından esinlendiği şiirlerin büyük çoğunluğu 1861 ve 1862 yıllarında yazılmıştır.

1863'ten soma Baudelaire gerek mektuplarında gerekse basılmış yazılarında *Paris Sıkıntısı* adını kullanır. Bazı yayıncılar ise *Düzyazılmış Küçük Şiirler* adını yeğ tutarlar ve *Güzel Dorothée*, *Ne Çabuk!* ya da *Liman* gibi, düzyazılmış şiirlerin çoğunun Paris'le hiçbir ilgisi bulunmadığını söyleyerek *Paris Sıkıntısı* adının uygun düşmediğini ileri sürerler. Her şeye karşın kesin bir yargıya varmadan kaçınmak gerekir, zira kitap tamamlanamadı. Baudelaire 1861 sonunda Houssaye'e "en az 40, en çok 50 şiirden" söz ediyordu, daha soma bu sayıyı yüze kadar artırdı. 8 Ekim 1863'te Hetzel'e "*Paris Sıkıntısı'nâa* 100 parça bulunacak, henüz 30 parça eksik" diyordu. 4 Mayıs 1865'teyse Sainte-Beuve'e şunları yazıyordu: "Ustalıkla işlenmiş yüz zımbırtı üretmek (...) Ancak altmış tane var ve daha öteye gidemiyorum." Artırılmış yüz sayısı *Kötülük ÇiçeklerVmo.* birinci baskısındaki şiir sayısıdır.

Tasan listelerine baktığımız zaman Baudelaire' in düzyazılmış şiirlerini çeşitli başlıklar altında sınıflandırdığımız görüyoruz: "Paris nesneleri", "düşler", "simgeler" ve "kırsadan hisseler" gibi.

Her şeye karşın *Paris Sıkıntısı'ndeM* bu parçalar *KötülükÇiçekleri'*ndeki parçalarla asla karşılaştırılmazlar.

Baudelaire'in düzyazılmış şiMerini gizli bir mimariye göre kurmak istemiş olması da pek mümkün değil. Böyle bir yapı zaten Baudelaire'in arzularına, kopukluk ve tür yasalarna değin ilkeye ters düşerdi. (*) Şiirlerden her birinin "yumuşak" ve "karşıtlıklar" içeren düzyazısı kitabın tümünün yarattığı imgeye denktir. Baudelaire'e göre: Çünkü kitap dilim dilim ya da "parça parça" kesilebilen bir yıldır.

Bu özgür tutum ürünün esin kaynağından akar. 15 Ocak 1866'da Sainte-Beuve'e şunları yazar: "Henüz bitmemiş olduğu için yeniden kendimi *Paris Sıkıntısına*, (düzyazılmış şiir) vermeye çabaladım. Hasılı, şu günlerde, rapsodik düşüncesi aylaklığın her olayına takılan ve her nesneden hoşnutsuz bir aktöre çıkarmaya kalkan bir yeni Joseph Delorme ortaya koyabileceğimi umuyorum. Ama, aynı zamanda hem hafif, hem de derin bir anlatım söz konusu olunca bu zimbirtular kolay üremiyor."

"Rapsodik" terimi usumuza Petrus Borel'i (**) getirebilir. Baudelaire'in kitabına vermek istediği isimler arasında Kurt Adam Şiirleri isminin bulunması (şair bu adı 1866'da bir kez kullandı) bodur romantiğe övgünün açık bir belirtisidir. Ancak, bu konudaki en belirgin işaretlere

(*) Baudelaire kitabına önsöz niteliğinde koyduğu Arsene Houssaye'e hitaben yazılmış yazıda "her parça çalışmanın bütünü içinde, art arda ve karşılıklı olarak hem başı hem sonu oluşturur. (...) Bir boğumu aradan çıkana, diğer iki parça kolayca birleşecektir. Bütünü çeşitli parçalara bölün, her parçanın diğerlerinden bağımsız olarak varlığını koruduğunu göreceksiniz" diyor. "Kopukluk ve tür yasalarna değin ilke" sözleriyle kastedilen-budur. (Ç-N.)

(**) Petrus Borel (1809-1859): Fransız şairi. Kurt Adam takma adıyla anılıyordu. Ateşli bir cumhuriyetçi. *Bayan Putiphar* adlı romanı ve *Rapsodiler* adlı bir şiir kitabı var. (Ç.N.)

Yapay Cennetler'de raslarız. Bilindiği gibi, Poe'dan sonra, Baudelaire de *Yapay Cennetler'de* afyon esrikliğinin yarattığı o "düzensiz ve rapsodik düşüncelere bulanmış olağanüstü süreci" dile getirdiğini söyler. Ve ekler: "Dış dünyanın, durum ve koşulların esinlediği ve buyurduğu düşünceler dizisini en iyi tanımlayan rapsodi sözcüğü, işin içine afyon girince, daha kesin ve daha korkunç bir gerçeklik halini alır. Yargı böyle bir durumda artık bütün akıntıların insafına teslim edilmiş bir döküntüdür yalnızca ve düşünceler katan sonsuzca daha bir hızlandırılmış ve daha bir rapsodiktir."

Demek ki şiir dış dünyayla umulmadık raslantılardan fişkinyor. Ve bu raslantılan da yalnızca Paris gerçekleştirebilir. Çeşitli şiirler konu yönünden Paris'le bağlantılı deşiller gerçi, ama en azından şair esinini başkentten alıyor. 4 Mayıs 1865'te Brüksel'den Sainte-Beuve'e yazdığı mektupta bu gerçeği Baudelaire de vurguluyor: "İyi işlenmiş yüz parça yazabilmek için keyfinin yerinde olması gerekiyor (acıklı konular bile yalnızca keyifliyen yazılıyor), görüntüler, insan içine girmek, müzik dinlemek, hatta sokak lambalarına gereksinim duyan acayip bir dürtü gerekiyor. Ancak altmış parçayı tamamlayabildim ve daha öteye de gidemiyorum. O ünlü *kalabalık banyosu*'na gereksinimim var." Poe gibi, özellikle Constantin Guys gibi Baudelaire de "kalabalıklann adamı" oldu.

Kötülük Çiçekleri'nde Baudelaire sınırlının içindeki sonsuzu yakalamayı denedi; *Düzyazılmış Küçük Şiirler'deyse* (*Paris Sıkıntısı*) belirsizin içindeki sonsuzun peşinden koşar: "Ruhun doğaüstü diyebileceğimiz bazı durumlarında yaşamın derinliği, ne kadar sıradan olursa ol-

sun, bir görünümde ortaya çıkar. Ve o görünüm yaşamm simgesi halini alır." (Füzeler).

Bu Şakacı, bu Vahşi Kadın, bu Yaşlı Soyтары Parisli aylak için gerçekten de sıradan bir görünümdür. *Yolculuğa Çağrı'mın* ya da *Günah Eğilimleri'nin* düşlerini besleyen Pierre Dupont ya da Paul de Kock şarkılarının da katıldığı günlük bir mitolojiye değgin yüzlerdir. Roqueplan'ın *Köpekçeğizler'e* giren kitabına ne demeli? (*)

Eluard'm gerçeküstücülük'ü duyururken sözünü ettiği o *Istençsiz Şiir* bu değil midir? Rimbaud'nun duyarlı olduğu şiir: "Saçma sapan resimleri, kapı aynalıklarım, dekorları, çadır tiyatrolandaki resimli perdeleri, tabelaları, halk bezeklerini seviyordum." Apollinaire şiiri: "Tanıtma yazılarını, katalogları, yukarlarda şarkı söyleyen afişleri okuyorsun. İşte bu sabahki şiir." Bu şiir aym zamanda Nadja'nın ve Paris Köylüsü'nün şiiridir. Modernliğin şiiridir.

Baudelaire Constantin Guys üstüne yazdığı denemede modernlikle ilgili şunları söyler: "Modernlik geçicidir, geçici bir katkıdır, sanatın yansıdır, diğer yansıysa ebedi ve süreklidir." Güzel hep çift yapılı bir bileşiktir. Bileşiğin elemanlarından biri "ezeli, değişmez eleman" diğeriye "görece ve duruma, koşula bağlı eleman"dır.

"Büyük klasik geleneğe *Kötülük Çiçekleri'yle* yenden vannz" diyordu Banes. Aynı dönemde Royère şunları söylüyordu: "Baudelaire ve Mallarmé'yle canlı bir Racine'e kavuşuruz."

(*) Baudelaire *Köpekçeğizler* adlı düz yazılmış şiirini kaleme alırken Nestor Roqueplan'ın köpeklerle ilgili bir kitabından yararlanır. (Ç.N.)

Paris Sıkıntısı ise, tersine, özellikle bir çağdaş yaşam ressamının yapıtıdır. Ve o çağdaş yaşam perdeye şairi de yansıtır:

Böylece gidiyor, koşuyor, arıyor. Neyi arıyor? Kuşku- , suz, bu anlattığım adamın, kıpır kıpır bir düşgücüyle donanmış, büyük insan çölü 'ndeyolculuk edip duran buyal- nızın bildiğimiz aylakların amacından daha yüksek bir amacı, durumun ve koşulların geçici zevkinden bambaş- ka, daha genel bir amacı var. İzninizle, o adına modernlik diyeceğimiz birşeyleri arıyor; söz konusu düşünceyi açıklamaya en elverişli sözcükle, kendini tanıtmıyor. Ona ge- rekli olan alışılmışın içindeki şiirseli bulmak, geçiciden ebediyi çekip çıkarmaktır.

Robert Kopp

PARİS SIKINTISI

(Düzyazılmış Küçük Şiirler)

1869 metni

ARSÈNE HOUSSAYE'E

Küçük bir çalışmamı gönderiyorum size sevgili dostum. Birileri, bunun ne başı, ne kıcı belli demeye kalkarsa doğrusu haksızlık etmiş olur, çünkü, tam tersine, her parça çalışmanın bütünülçinde, art arda ve karşılıklı, hem başı hem sonu oluşturur. Böyle bir bileşim size, bana ve okura ne büyük bir kolaylık sağlar, düşünün lütfen. Ben düşümü, bir yayıncı olarak siz yazdığım şeyi, okur okuduğu şeyi, dilediğimiz yerden kesebiliriz; zira yapay hilelere başvurarak okurun iradesine set çekmeye kalkmıyorum. Bir boğumu aradan çıkarın, diğer iki parça kolayca birleşecektir. Bütünü çeşitli parçalara bölün, her parçanın diğerlerinden bağımsız olarak varlığını koruduğunu göreceksiniz. Parçalardan bazılarının sizleri eğlendirmek, sizlere hoşça vakit geçirtmek için, canlılığını yeterince koruyabileceğini umarak yılanımı bütünüyle size adamak cesaretinde bulunuyorum.

Bir de küçük giz vereyim. Aloysius Bertrand'm ünlü yapıtı (siz, ben ve dostlarımızdan bazıları adını bildiğimize göre ünlü sayılmak hakkıdır) *Gecenin Gaspardimbelki* en az yirminci kez karıştırırken kendi kendime "niçin ren de buna benzer bir şey yapmayayım, Aloysius'nun es-

ki yaşamın o çok güzel resmine uyguladığı şeyi çağdaş yaşamın, daha doğrusu çağdaş ve daha soyut *bir* yaşamın resmine uygulamıyayım?" dedim.

Ritimsiz, uyaksız ama ezgili, ruhun lirik devinimlerine, düşün kıvrım kıvrım dalgalarına, bilincin sıcırayışlarına uyum sağlayabilecek kadar yumuşak ve aynı zamanda karşıtlıklar içeren bir şiirsel düzyazı tansığını tutkulu günlerinde hayal etmeyenimiz varım?

Özellikle büyük kent yasanımdan, büyük kent ilişkilerinden doğuyor usumuzdan çıkmayan bu ülküsel arzu. Siz bile sevgili dost, *Camcı* 'nın keskin çılgılığını bir *şarkı* 'ya dönüştürmek ve o çılgılığın sokağın sisleri içinde tavan arasındaki odalara dek ulaştırdığı hüznü duyguları lirik bir düzyazıya dökmek istememiş miydiniz?

Ancak, doğruyu söylemek gerekirse, kıskançlığım hiç de mutluluk getirmede bana. Daha çalışmaya başlar başlamaz gizemli ve parlak modelimden uzaklaşmakla kalmayıp tümüyle özgün ve değişik (adına *birşeyler* denebilir-se) birşeyler yazdığımın ayırımına vardım. Böyle bir kazadan bir başkası gurur duyardı kuşkusuz. Ama bu durum, şairin gerçek onurunu *yalnızca* tasarladığı şeyi gerçekleştirebilmesinde gören benim gibileri derinden incitir.

Dostunuz
C.B.

I YABANCI

- De bana, sn kutusu adam, kimi seversin en çok? Babam mı, anneni mi, kız kardeşini mi, yoksa erkek kardeşini mi?

- Ne babam, ne annem, ne kız kardeşim, ne erkek kardeşim var.

- Dostlarını?

- Bu sözün anlamı bana yabancı.

- Yurdunu?

- Hangi enlemde olduğunu bile bilmem.

- Güzelliği?

- Severdim, tanrısal ve ölümsüz olsaydı eğer.

-Altım?

- Tanrı'dan tiksindiğiniz kadar allından tiksinirim.

- Sevdiğin nedir o halde, garip yabancı?

- Bulutlan severim., şu geçen bulutlan., surdaki., surdaki., güzelim bulutlan!

II

YAŞLI KADININ UMUTSUZLUĞU

Herkesin nazladığı, hoş görünmek istediği, kendi gibi ufak tefek, kendi gibi dişsiz, saçsız tatlı çocuğa bakınca yüreği sevgiyle doldu buruşuk, yaşlı kadının.

Gülücükler, mimiklerle eğlendirmek için yaklaştı.

Tiridi çıkmış zavallı kadıncağz okşamaya başlayınca çocuk dehşete kapılıp çığlıklarıyla doldurdu evi.

Kadıncağz o zaman ebedi yalnızlığına yeniden çekildi, bir köşede ağlıyor ve söyleniyordu: - "Oy! bizler, zavallı yaşlı kadınlar, kimseye zevk vermez olmuşuz artık, masum yavruları bile severken ürkütüyoruz!"

III SANATÇININ GÜNAH ÇIKARMA DUASI

İçine işler insanın güz sonlan! Acı verir oy! Bazı tatlı duygular vardır, nasıl doğdukları bilinmez, ama öylesine yoğun etkilerler insanı. Sonsuzluk bunların başında gelir, bıçak gibi keser.

Gökyüzünün ve denizin sonsuzluğunda bakışın boğulması ne büyük zevktir! Yalnızlık, sessizlik ve eşsiz kutsallığı ufku! Gökte, titreyen ve küçüklüğüyle, yalnız haliyle çaresiz varlığıma öykünen küçük bir örtü, çalkantının tekdüze ezgisi. Bütün bunlar benimle düşünürler ya da ben onlarla düşünürüm (zira düşücünün büyüklüğünde ben çabucak yitip gider); tüm bu nesnelere düşünüyorlar, ama onlar müzikli, özgün biçimde, gereksiz ayrıntılara dalmadan, tanımlama yapmadan, bir sonuç çıkarmadan düşünüyorlar, diyorum kendi kendime.

Bu düşünceler, ister benden çıksınlar, ister nesnelere firlasınlar, daha şimdiden gereğinden çok yoğunlaşıyorlar. Şehvetteki enerji rahatsızlık ve olumlu bir acı yaratır. Aşın gergin sınırlarımdan hırçın ve hüznü titreyişlerden başka bir şey doğmuyor artık.

Ve şu an, gökyüzünün derinliği yüreğimi yakıyor; say-

damlığı çileden çıkartıyor beni. Deniz, duyarsızlığıyla; görünüm, değişmezliğiyle tepemi attırıyor... Sonsuza dek acı mı çekmeli, oy! Sonsuza dek güzelden kamalı mı yoksa? Doğa, acımasız büyücü, hep kazanan yarışmacı, yakamı bırak! Arzularımı ve gururumu ayartmaktan vazgeç! Gzeli incelemek bir dellodur ve bu düelloda sanatçı daha yenilmeden önce korku çığlıktan atar.

IV BİR ŞAKACI

Yeni yıl infilakıydı: binlerce arabalar, pırıl pırıl oyuncaklarla, kâğıt şekerlerle, açgözlülükle ve umutsuzluklarla dolu, bir çamur ve kar çalkantısı; en güçlü yalnızın bile kafasını allak bullak etmek için yaratılmış, büyük bir kenttin resmi çılgınlığı.

Bu hayhuyun, bu gürültü patırtının ortasından, eli kamçılı bir hödüğün camına okuduğu bir eşşek dört nal geçiyordu.

Hayvan tam kaldırımını dönerken, eldivenli, ayakkabıları ayna gibi parlayan, boynunda cıyak cıyak bir boyunbağı, yepyeni giysilerinin içine hapsolmuş pek gösterişli bir bey zavallı eşşeğin önünde nezaketle eğilip şapkasını çıkardı ve eşşeğe: "Mutlu bir yıl dilerim size!" dedi, marifetini onaylamalarını istercesine, kendini beğenmiş bir edayla arkadaşlarına baktı.

Bu bitirim şakacıyı elbette görmedi eşşek, dört nal işine koştı.

Bana gelince, bu bir numara hödüğe karşı korkunç bir öfke uyandı içimde, Fransız zihniyetinin dört dörtlük örneği idi.

V İKİODA

Düş gibi ve gerçekten tinsel bir oda, hafif pembe ve mavi bir havası var.

Pişmanlık ve arzu kokan tembel bir banyoda yıkanıyor burda ruh. Tanyeri gibi bir şey bu, mavimsi, gül kuru su; güneş tutulurken görülen şehvet düşü.

Eşyaların biçimleri uzamış, bitkin ve hantallaşmış. Düş görüyor gibi bir hah var eşyaların; bitki ve maden gibi uyur gezer bir yaşamları var sanki. Kumaşlar sessiz bir dil konuşuyor, çiçekler gibi, gökler gibi, batan güneşler gibi.

Duvarlarda sanatsal iğrençlikler yok. Saf düşle, çözümlenmemiş izlenimle karşılaştındığımda, kuralları konmuş sanat, olumlu sanat sövgüden başka şey değildir. Bu odada her şey uyumun yeterli aydınlığına ve tatlı karanlığına sahip.

Uykulu bir zihnin, sıcak bir limonluktaymış gibi sallandığı bu ortamda, içine çok hafif bir nem kokusunun da karıştığı, ince bir zevkle seçilmiş usul bir koku yüzüyor.

Pencerelerin ve yatağın önüne bol bol yağıyor müslimler; dökülüyor karlı çağlayanlar halinde. Bu yatağın üstüne yatmış put, düşlerin ecesi. Peki ama nasıl gelmiş bu-

raya? Kim getirmiş? Bu düş ve şehvet tahtına hangi büyü-
lü güç oturtmuş onu? Ne gam? Burda işte! bildiğim ece.

Gözler o tamdık gözler, alevi tan'm içinden geçen; ür-
kütücü alayını bildiğim o ince ve korkunç gözler! Çe-
kiyorlar, buyuruyorlar, parçalıyorlar seyreden bakışları,
kaçamak olmayan bakışları. Az mı inceledim o gözleri, me-
rak ve hayranlık uyandıran o kara yıldızları.

Gizemle, sessizlikle, esenlik ve güzel kokularla kuşa-
tılmış ben, hangi iyi yürekli iblise borçluyum bütün bun-
ları? Oy mutluluk! Yaşam dediğimiz şeyin, en güzel anın-
da bile, şu an içinde olduğum, dakikası dakikasına, sani-
yesi saniyesine tattığım şu yüce yaşamla hiçbir ortak yanı
bulunamaz!

Hayır! dakikalar yok artık, saniyeler yok artık! yitti za-
man; şimdi ebediyettir saltanat süren, nazların ebediyeti.

Bu da ne, korkunç darbelerle çaldılar kapımı, o cehen-
nemlik rüyalandaki gibi sanki kazma vuruyorlardı mideme.

Sonra bir hayalet girdi odama. Yasalar adına anamı ağ-
latmaya gelen bir görevli bu; ya da bir rezil kapatma karı,
sayıp dökmeye, para istemeye ya da yaşamının pislikleri-
ni acılanma katmaya gelmiş; belki de yazımın devamım
istemeye gelen bir gazete yöneticisinin balıklama dalışı.

Cennetsi oda, put, düşlerin ecesi, büyük Rene'nin de-
yimiyle S y l p h i d e, bütün o büyü kayboldu birden ha-
yaletin kapıya vurduğu sert darbeyle.

Ne korkunç! anımsıyorum! gözlerimin önünde! Evet!
bu tavuk kümesi, bu berbat yer, bu ebedi sıkıntıyla dolu
gün benimdir. İşte budalaca, tozlu, klnk dökük eşyalar,
alevsiz, korsuz ocak, tükrük içinde; hazin pencereler, toz-
lu camlarına yağmur çizgiler çekmiş; karalanmış ya da

bitmemiş yazılar; kalemin uğursuz tarihlere işaret koyduğu masa takvimi!

O öylesine duyarlı büyülendiğim, bir başka dünyanın o güzel kokusunun yerini, yazık! şimdi bilmem hangi iğrenç küflerle karışık pis bir tütün kokusu almış. Üzüncün acı kokusu var şimdi burda, soluduğum havada.

Bu dar ve öylesine tiksintiyle dolu dünyada, tanıdık tek bir nesne gülümsüyor bana: afyon şişesi; eski ve korkunç bir dost; yazık! tüm kadın dostlar gibi, okşadığı kadar da hain.

Oy! evet! yeniden ortaya çıktı zaman; sürdürüyor şimdi saltanatını zaman; ve yaşlı gudubetle birlikte geri geldi iblisler alayı anıların, pişmanlıkların, ıspazmozların, korkuların, bunalımların, karabasanların, öfkelerin ve nevrozların.

İnanın, saniyeleri şimdi dahâ güçlü, daha sesli duyuyorum içimde ve her geçen saniye, fişkınp saatin sarkacından: -"Ben Yaşamım, dayanılmaz, katlanılmaz Yaşamım!" diyor.

İnsan yaşamında bir saniye daha vardır, görevi iyi haberi vermektir, herkese tarifsiz bir korku salan iyi haberi vermektir.

Evet! Zaman sürdürüyor saltanatını; zorba egemenliğini yeniden ele aldı. Dürtüyor beni, sanki öküzüymüşüm gibi, çifte övendiresiyle.- "Deh, deh, hayvan! Ter dök, köle! Yaşa, nalet!"

VI HERKES KENDİ CANAVARIYLA

Kurşuni büyük bir gök ve altında tozlu büyük bir ova, ne yol var ne yeşillik, tek bir deve dikenini ve tek bir ısırğan bile yok. İki büküm yürüyen insanlara rasladım.

Her biri, un çuvalı, kömür çuvalı, bir Roma piyadesinin savaş gereçleri kadar ağır, koskoca bir canavar taşıyordu sırtında.

Bu ağırlık ölü bir hayvanın, bir eşyanın ağırlığı da değildi; onu taşıyan insanı canavar, esnek ve güçlü kaslarıyla sarıyor, eziyor, iki iri pençesini göğsünde kenetliyordu; : ".ağanüstü başı, eski savaşçıların düşmana dehşet salmak için giydiği miğferler gibi, alınmm üstündeydi taşıyıcısının.

Nereye gittiklerini sordum onlardan birine. Ne keninin, ne de yamndakilerin bir şey bilmediğini söyledi; - fyle yürüyüp durduklarına göre elbet bir yerlere gidiyorlardı.

İşin daha da garibi: boynuna abanmış, sırtına yapış~> vahşi hayvandan hiçbirini yakınlıyordu, kendinden bir rarça gibi düşünüyordu onu. Yorgun, ciddi yüzlerinde atsuzluktan iz yoktu; sıkıntılı gökkubbenin altında, akları gökyüzü kadar hüzünlü bir toprağın tozuna dal-

mış, hep bir şeyler umup duran insanların teslim olmuş yüzüyle yürüyüp duruyorlardı.

İnsan katan, yanımdan geçip ufka, dünyamızın yuvarlak yüzünün meraklı insan bakışlarından kaçtığı noktaya gömüldü.

Bu gizemi anlamaya çalıştım bir an; kaçınılmaz bir kayıtsızlık çöktü üstüme sonra ve o kayıtsızlığınım altında, canavarlarını taşıyanlardan daha çok ben bitkin düştüm.

VII DELİ VE VENÜS

Şahane bir gün! Güneşin ateşli bakışları altında koca park, aşkın buyruğu altındaki gençlik gibi, baygın düşmüş.

Nesnelerin evrensel coşkusunu dile getirecek tek ses yok; sular bile uykuya dalmış gibi. İnsanların ayinine benzemeyen sessiz bir ayın var burda.

Sanki gittikçe artan bir ışık, nesnelere gittikçe aydınlatıyor; uyanmış çiçeklerin renk renk enerjileri göğün mavisıyla yarışmak için yanıp tutuşuyor sanki ve kokulan gözle görülür bir hale getirip, sıcaklık, onları duman duman güneşe yükseltmek istiyor sanki.

Evrenin bu kıvançlı cümbüşünü seyrederken, dertli birini gördüm.

Deliliği halde kendini deliliğe vuranlar vardır, sırtında cıyak cıyak gülünç bir giysi, başında, boynuzlar, ziller, kralları, vicdan azapları ya da iç sıkıntılı bastırıldığına eğlendiren soydanlar vardır hani, işte onlar gibi biri, Venüs heykelinin altlığında büzülmüş, ölümsüz tann; 3ya bakıp gözyaşları döküyor.

Ve şunları söylüyor gözleri: "İnsanların en son, en

yalnızıyım, aşktan, dosttan yoksunum, en aşağılık hayvandan daha da aşağılığım. Oysa ben de ölümsüz güzelliği anlamak ve duyumsamak için yaratılmışım! Hüznüme, çılgın halime sen acı, oy! Tanrıça!"

Gel gör ki insafsız Venüs, uzaklara, bilmediğim bir şeylere bakıyor mermer gözleriyle.

VIII KÖPEK VE ŞİŞE

"- Güzel köpeğim, iyi köpeğim, sevimli köpeğim, gel yanıma, yaklaş, kent in en iyi esanscısından aldığım şu güzel kokuyu kokla."

Köpek kuyruğunu sallayarak, ki sanırım bu zavallı yaratıklarda bir gülüş ve gülücük işaretidir, yaklaşıyor ve ıslak burnunu merakla ağız açık şişeye koyuyor; ama sonra, birden dehşetle geriye sıçrayıp, sitem edercesine havlıyor bana.

"- Oy! zavallı köpeğim, önüne bir çıkın dışkı koysaydım zevkle koklar, belki de yalayıp yutardın. Yazık ki sen de, bu hazin yaşantımın iğrenç yoldaşı olan sen de, tıpkı halka benziyorsun, önlerine güzel kokular korsan öfkele-nip kızarlar, özenle seçilmiş çöplük isterler."

IX KÖTÜ CAMCI

İnsanlar vardır kendi iç dünyalarına dalmayı sever, eylemden hoşlanmazlar, ama, öyle bir an gelir ki gizemli ve bilinmeyen bir iç itiyile, kendilerinin bile kendilerinden ummadıkları bir hızla davranırlar.

Kapıcının üzücü bir haber vereceğinden korkup evine giremez, kapı önünde bir saat dolaşıp durur. Kendine gelen mektubu on beş gün açamaz. Bir yıldan heri yapılması gereken bir işi bekletir, bekletir de ancak ikinci yılın ilk yansı sonunda bir şeyler yapmaya başlar. İşte bu tür insanlar, bazan bakarsınız ki yaydan fırlayan ok gibi karşı konmaz bir güçle eyleme geçerler. Her şeyi bildiğini sanan ahlakçı ve hekim, şehvetli ruhlara bu çılgın enerjinin ansızın nereden geldiğini, basit ve en gerekli şeyleri yapamazken, bir an, en saçma, hatta çoğu zaman en tehlikeli bir harekete aşın bir cesaretle nasıl giriştiklerini açıklayamaz.

Bir dostum var, dünyanın en zararsız ve en hayalci insanı, bir kezinde salt yangının ileri sürüldüğü kadar kolayca yayılıp yayılmadığını merak ettiği için ormanı ateşe vermiş. On kez denemiş bunu olmamış, ama on birinci denemesinde bütün ormanı yakmış.

Bir başkası, sadece, görmek için, bilmek için, yazgıyı zorlamak için, kendi gücünü kanıtlamak için, bir tür kumar oynamak için, ruhsal baskının zevkini tatmak için ya da hiçbir neden olmadan, tutku yüzünden, aylıklık yüzünden barut fiçisinin yanında sigara yakabilir.

İç sıkıntısından ve düşünceden fişkırان bir enerji türüdür bu. Ve bu enerjiye sahip kimseler, söylediğim gibi, en uyuşuk ve en hayalci varlıklardır.

Adam öylesine sıkılığandaki, biri ona baksa başını hemen önüne eğer, bir kahveye girebilmek için bütün gücünü toplaması gerekir, bir tiyatro bürosunun önünden binbir zahmetle geçer, denetçilerin çevresinde görkemli Meinos, Eaque ve Rhadamante varmış gibi gelir ona. Ama, bir de bakarsın ki aynı adam yanından geçen yaşlının ansızın boynuna sarılıp, halkın şaşkın bakışları önünde öpmeye başlar onu.

Niçin mi? Çünkü.. yaşlı adamın yüzü dayanılmaz derecede sevimli gelmiştir ona belki. Daha doğrusu: Bunu niçin yaptığım kendi de bilmez.

Bu tür ani çılgınlık ve coşkular birkaç kez benim de başıma geldi. Sanki kötü iblisler içimize girer ve haberi-miz bile olmadan, kendi saçma isteklerini bize yaptırırlar.

Bir sabah, tatsız, sıkıntılı, günün aylıklığıyla yorgun ve sanırım, büyük bir şeyler, ses getirecek bir şeyler yapmak hevesiyle kalkmışım yataktan; pencereyi açtım, açmaz olaydım!

(Şunu bilmenizi isterim lütfen, birileriyle dalga geçme denen olay bazı kimselerde bu doğrultudaki bir çabanın ya da çabaların sonucu olarak değil, beklenmedik bir

esinle, hekimlerin isteri, hekimlerden biraz daha iyi düşünenlerin ise şeytani dediği bir ateşli arzu ve ruh haliyle ortaya çıkar. İşte bu ateşli arzu ve ruh hali de bizi, tehlikeli ya da istenmeyen bir yığın şeyi yapmaya zorlar, kendimizi frenleyenleyiz.)

Pencereyi açtığımda sokakta ilk gördüğüm kişi bir camcı oldu. Cırtlak ve uyumsuz sesi Paris'in ağır ve kirli havası içinden bana dek yükseldi. Nedenini bilmeden, içimde o zavallı adama karşı ani ve hoyratça bir öfke, bir kin duydum.

- Hey! hey! diye bağırıp yukarıya çıkmasını söyledim. Bir yandan da zevk ve kıvanç içinde, karşılaşılabileceği durumu düşünüyordum. Odam altıncı kattaydı, merdivenler çok dardı, adam çıkarken hayli güçlükle çekecek, sırtındaki camların uçları bir yığın yere takılacaktı.

işte karşıdaydı: Bütün camlarını merak ve ilgiyle inceledikten sonra sordum:

"- Ne? renkli camlarınız yok mu? Pembe camlar, kırmızı, mavi camlar, büyümlü camlarınız, cennet camlarınız yok mu? Ne utanmaz adamsınız! Hem yoksul mahallelerde cam satıyor; hem de yaşamı güzel gösterecek cam buldurmuyorsunuz!" Bunları söyleyip adamı hızla merdivene doğru ittim, sendeleyip bir şeyler homurdandı.

Balkona çıkıp saksılardan birini aldım ve adam dış kapının önünde görüldüğü zaman savaş aygıtını camları taktığı çengellerin arka yanına denk gelecek şekilde dimdik bıraktım; vazunun çarpmasıyla birlikte camcı devrildi ve sırtındaki bütün yoksul ve gezgin serveti, üstüne yıldırım düşmüş billur bir sarayın gürültüsüyle, kırılıp yok oldu.

Ve ben yaptığım çılgınlıkla kendimden geçmiş haykırıp duruyordum: "Yaşamı güzel gösterecek camların yok!"

Bu huysuz şakalar tehlikesiz değildir, çoğu zaman bedelini pahalı öderiz. Ama, kişi kıvancın sonsuzluğunu bir saniye olsun bulmuşsa, lanetlenmiş ne çıkar?

X GECENİN SAAT BİRİNDE

Çok şükür! Kendimleyim! Gecikmiş ve bitkin birkaç faytonun tekerlek sesinden başka ses yok. Birkaç saatlik de olsa, dinlenemesekbile, sessizliğe kavuşacağız. Çok şükür! İnsan yüzünün zorbalığından kurtuldum, şimdi artık yalnızca kendime katlanacağım.

Çok şükür! Yoğun karanlıklar banyosunda dinlenme izin verildi! Önce dışkapı anahtarını iki kez çevirmeli. Bana öyle geliyor ki kilit yalnızlığımı artırıp beni dünyadan ayıran barikatları güçlendiriyor.

İğrenç yaşam! İğrenç yaşam! Günü özetleyelim: Birçok edebiyatçıya rasladım, biri de bana Rusya'ya kara yoluyla gidilip gidilemeyeceğini sordu (kuşkusuz Rusya'yı ada sanıyor); bir derginin yönetmeniyle uzun uzun tartıştım, yaptığım her itiraza karşı şu yanıtı veriyordu: "Burası dürüst insanların yeri", sanki öbür gazeteleri namussuzlar çıkarıyor; yirmi kadar insanla selamlaştım, on beşini hiç tanımıyorum; sağa sola, hepsi de aynı tutarda olmak üzere yirmi toka dağıttım, hem de eldiven satın almamak gibi bir gaflette bulunarak; yağmur yağıyordu, zamanı öldürmek için bir fingirdeğin evine gidip ona bir V e n ü s

giysisi çizdim; bir tiyatro yöneticisinin gözüne girmeye çalıştım, adam beni kapı dışarı ederken şunları söyledi: "Z'ye başvursanız belki iyi olur; yazarlarımın en eli ağırı, en aptalı ve en ünlüsü odur, ikiniz bir araya gelerseniz belki bir şeyin sonunu getirirsiniz. Ona gidin önce, soma duruma bakarız"; hiç yapmadığım birçok iğrenç şeyi yapmış gibi görünüp (bilmem neden?) övündüm ve -kendimi övme, karşımdakini övüp saygı gösterme gibi- seve seve yaptığım bazı berbat şeyleri de, alçakça, yapmadığımı söyledim; bir dost benden basit bir şey istedi, yan çizdim, budalanın tekine de tavsiye mektubu verdim; öf be! Bitti mi?

Her şeyden hoşnutsuz, kendimden hoşnutsuz, kendimi yeniden satın almak ve gecenin sessizliği, yalnızlığı içinde böbürlenmek istedim. Sevdiklerimin ruhları, şarkısını söylediklerimin ruhları, güç verin bana, dayanak olun bana, yalan dolan ve dünyanın ayartıcı buğularını uzaklaştırın benden ve sen ulu Tanrım, birkaç güzel dize üretme bağışını esirgeme benden, esirgeme ki insanların sonuncusu olmadığımı, küçümsediğini insanlardan aşağı olmadığını kendime kanıtlayayım!

XI VAHŞİ KADIN VE KÜÇÜK KAPATMA

"Gerçekten de sevgilini, aşırı, acımasızca yoruyorsunuz beni; iç çekişinizi gören debaşak devşiren altmışlık bir kadından, meyhane kapılarında ekmek artıkları toplayan yaşlı bir dilenci kadından daha çok acî çektiğiniz sanır.

• "Ah vahlarınız hiç değil vicdan azabından olsaydı, bir ölçüde onur verirdi size; ama sizinki rahattan doğuyor. Sürekli, boş yere söylenip: "Çok sevin beni! Buna gereksinimim var! Şöyle avutun beni, böyle okşayın beni!" deyip duruyorsunuz. Bakın, sizi iyileştirmeyi istiyorum; belki bir çaresini buluruz, fazla uzağa gerek yok, örneğin kendimizi bir panayır yerinde varsayalım.

""Şimdi, lütfen, sağlam, demir bir kafes düşünelim, içinde az çok sizi andıran kılı bir canavar olsun; bir lanetli gibi uluyarak, ormandan kopanldığı için çileden çıkmış bir orangutan gibi parmaklıkları sarsarak, kah bir kaplan gibi döne döne sıçrayıp, kah beyaz bir ayı gibi,'budâlaca, paytak paytak yürüyerek çabalayıp duruyor.

"İşte bu canavar, "meleğim!" deyip durduğumuz hayvanlardan biridir, yani kandır. Bir canavar daha var, elinde sopa, avaz avaz bağıyor, bu canavar da kocadır. Nikah-

lı karısını hayvan gibi zincire vurmuş, panayı günlerinde ve elbette ki yargıcın verdiği izinle, kenar mahallelere götürüyor.

"Dikkat edin, nasıl bir açgözlülükle (belki de yapmacıksız, içinden gelerek) bakıcısının önüne attığı canlı tavsatılan, cıyak cıyak bağırarak tavukları yalayıp yutuyor. "Yeter bu kadar, hepsi bir günde yenmez" diyor bakıcı ve bu pek yerinde sözden sonra sertçe çekip yemi alıyor ağzından, bağırsak ve et parçaları bir an dışlarında asılı kalıyor vahşi hayvanın, yani kadının.

"İyi bir sopa çekmeli ki yatışsın! Zira ağzından alınan yeme korkunç ve obur gözlerle bakıyor. Sopa da sopa, Tanrı, oyuncak değneklerden değil, duydunuz mu nasıl da ses getiriyor indiği yerden, kıllara rağmen teninden? Gözleri yerinden fırlarcasına, daha bir doğal oluyor. Öfkeden kudurmuş, dövülen bir demir gibi kıvılcım saçıyor.

"Havva ile Adem'in torunları, ey Tanrı, ellerinle yarattığın o yapıtlar böyle bir evlilik düzeni içindeler! Utkunun bazı keskin kıvançları olsa da, kuşkusuz mutsuz bu kadın. Daha çaresiz ve hiçbir karşılık görmemiş yıkımlar da var. Ama içine atıldığı bu dünyadan kadın bir başka yazgı da ummadı zaten.

"Gelelim ikimize değerli *sevgilimi* Dünyayı dolduran şu cehennemler yanında sizin o güzel cehenneminiz için ne düşünmemi istersiniz? Siz ki deriniz kadar tatlı kumaşlar üstünde dinleniyor, usta bir hizmetçinin özenle dilimlediği pişmiş etler yiyorsunuz.

"Kokulu göğsünüzü şişiren iç çekişleriniz benim için ne anlam taşıyabilir civan yosmam? Kitaplarda öğretilen

bu yapmacık gösterişler, nedeni acıdan bambaşka olan bu bitmez tükenmez hüznün benim için ne anlam taşıyabilir? Gerçek mutsuzluğun ne olduğunu size öğretmek geliyor bazan içimden.

"Ayaklarınız çirkefte, buğulu gözleriniz bir kral beklercesine gökyüzüne dönmüş, sizi bu halinizle görenler, ülküye seslenen genç bir kurbağa sanır. Şu değersiz kişiyi (kendimden söz ediyorum, anlıyorsunuz) hor görüyorsanız eğer, turna kuşundan sakının, ç ı t ı r ç ı t ı r y a l a y ı p y u t a r s i z i , t a d ı n ı ç ı k a r a ç ı k a r a ö l d ü r ü r !

Ne kadar şair olsam da sandığınız kadar enayi değilim, o d e ğ e r l i gözyaşlarınızla böyle hep yorarsanız beni, ya vahşi bir kadına nasıl davranılırsa öyle davram ya da bir şişe gibi pencereden kaldırıp atarım sizi.

XII KALABALIKLAR

Herkesin harcı değildir kalabalıkla yıkanmak: Bir sanattır kalabalıktan hoşlanmak; bazı insanlar vardır, bir peri, daha beşikte iken, kılıktan kılığa girmenin, kalabalığa karışıp yüzünü maskeyle gizletmenin zevkini, eve duyulan kini ve yolculuk tutkusunu üfler kulaklarına, işte yalnız o kişi gerçekleştirir kaynaşmayı insanlık hesabına.

Çokluk, teklik: Etkin ve doğurgan bir şairin kaleminde birbirine eşit şeyler. Yalnızlığını doldurmayı bilmeyen, an kovam gibi işleyen bir kalabalıkta yalnız olmayı da bilmez.

Bu eşsiz aynealığın tadım yalnız şair çıkarır, ister kendi, ister bir başkası olur. Bir gövde arayan o eşsiz ruhlar gibi, dilediğinde dilediği insanın kişiliğine girer. Şair için her şey, her yer açıktır; bazı yerler ona kapalı görünmüştü, girmek zahmetine katlanmıyor demektir.

Yalnız ve düşünen gezgin adam bu evrensel kaynaşmadan özgün bir esriklik payı çıkarır kendine. Kitleyle kolayca evlenen kimse, kutu gibi kapalı bir bencilin, sümüklü böcek gibi kabuğuna çekilmiş bir tembelin asla tadamayacağı ateşli hazları tadar. Tüm uğraşları, tüm kıvançları, zamanın ve koşulların tüm yıkımları, yoksulluktan benimser.

insanların aşk dediği şey, bu tarifsiz şölenin, kendini bütünöyle şiir ve insanlığa yardım olarak adayın bir ruhun kutsal kahpeliği yanında, aniden beliren umulmayanın, gelip geöen bilinmeyenin yanında öok sınırlı, öok küöük, öok zayıf kain.

Hiö değil, o aptalca gururlarını bir an olsun kırmak için, Şu dñyanın mutlularına bazan, onların mutluluklarından daha yüksek, daha büyük ve daha ince mutluluklar olduğunu öğretmek gerek. Yabancı ölkelere gidip topluluklar kuranlar, halk önderleri, dñyanın öbür ucuna sürgün gibi giden gönüllü rahipler kuşkusuz o gizemli esrikliklerin bazılarını tattılar. Dehalarından yoğrulmuş o geniş ailenin bağrında, kıt kanaat somca yaşadıkları için onlara acıyanlara gülüyorlardn bazan da.

XIII DUL KADINLAR

Parklarda bazı yollar vardır, oralarda daha çok düş kırıklığına uğramış sevi, mutsuz mucitler, kazanılmamış utkular, kırık yürekler, göğüslerinde hâlâ bir kasırgama son iniltileri hırıldayan, kıvançlı ve başıboş gezginlerden uzaklara çekilen o uğultulu ve kapalı ruhlar gelir, diyor Vauvenargue. Bu loş sığmaklar yaşam topallarının buluşma yerleridir.

Özellikle şair ve filozof da doyumsuz arayışlarını oralara yöneltmekten hoşlanır. Kuşkusuz bir otlak bulurlar orada. Zira, gitmekten nefret ettikleri bir yer varsa, o da, yukarda değindiğim gibi, zenginlerin sevdikleri yerlerdir. Boşluktaki bu yaygarada şair ve filozofu çeken hiçbir şey yoktur. Onlar, tersine, karşı konmaz bir duyguyla zayıf, çökmüş, hazin ve öksüz ne varsa ona doğru sürüklenirler.

Usta bir göz asla yamalmaz orda, o sert ya da çökmüş yüz çizgilerinde, o oyuk, o donuk ya da savaşımın son şimşeklerinin parladığı gözlerde, o bir yığın derin tansıklarda, öylesine ağır ve kısa, kesik yürüyüşlerde, kırgın aşkın, kadri bilinmemiş özverinin, karşılığı alınmamış çabaların, uysalca ve sessizce katlanılmış açlığın ve soğğun sayısız efsanelerini okuyabilir hemen.

Parkın o yalnız kanepelerinde oturan dul kadınlara, yoksul dul kadınlara Tasladığınız oldu mu zaman zaman? Siyah yas elbiseleri giyseler de giymeseler de tanımak kolaydır onları. Yoksulun yasında bile zaten eksik bir şeyler vardır her zaman, onları daha bir hazin kılan bir uyum eksikliğidir bu. Hüznünden bir şeyler yürütmek zorundadır bu yas. Zengin kendi hüznünü kelli felli, eksiksiz taşır.

En hüznü ve en çok hüznü uyandıran dul kadın hangisidir, düşlerini paylaşamayan bir çocuğu, elinden tutup götüren mi, yoksa, tümüyle yalnız kalmış, çocuksuz dul kadın mi? Bilemem... Bir kezinde öyle yapayalnız yaşlı bir kadını saatlerce izlemiştim; yıpranmış küçük bir şalm altoda, sert, dimdik, stoacı bir gururu taşıyordu tüm varlığında.

Kesin yalnızlığı içinde, evlenmemiş yaşlı erkeklerin alışkanlığını edindiği belliydi ve tavırlanndaki bu erkeksi yan ağırbaşlı haline, gizemli, ilginç bir hava katıyordu. Hangi hazin kahvede neler yemişti, bilemem. Okuma salonunda izledim onu, bir zamanlar gözyaşlarıyla yanmış, şimdi etken, devingen gözlerle ve büyük bir ilgiyle gazetelerdeki haberleri araştırırken uzun zaman izledim onu.

Derken, öğleden soma, bakışlar ve anıların yığın yığın indiği o göklerden birinin, sevimli bir güz göğünün altoda, parkta, kalabalıktan uzak, askeri bandonun Parislilere bedavadan verdiği konseri dinlemek için bir kenara oturdu.

Bu masum yaşlı kadının (ya da bu arınmış yaşlı kadının) tek küçük eğlencesi, dosttan, söyleşiden, kıvançtan, dert ortağından yoksun, Tann'nın belki uzun yıllardan beri ve yılda üç yüz altmış beş kez üstüne yıktığı o ağır günlerden edinilmiş tek sefihliği kuşkusuz buydu.

Bir başka dul kadın:

Halk konseri verilen yerleri tıklım tıklım dolduran kıllıksız insanlara, evrenselce olmasa bile, en azından meraklı bir gözle bakmadan edemem. Orkestradan gece, bayram sarkılan, kahramanlık ya da şehvet havalan saçılır. Etekler hare hare parıldayıp sürüklenir; gözler birleşir; hiçbir şey yapmamaktan yorgun aylaklar, müziğin gamsızca tadına vanyormuş gibi ortalıkta salma salına dolaşırlar. Yalnızca zenginlik, mutluluk vardır barda; yaşamı ciğerlere çekmenin gamsızlığı ve zevki vardır yalnızca; bir de sırtlarını darabalara dayayıp, bir müzik parçasını, rüzgârın keyfine göre, beleş avlayan ve içerdeki gürül gürül yanan sobaya bakan kalabalık. --...,-

Yoksulun gözlerinin dibinde zengine özgü kıvancın yansımalarını görmek hep ilginç gelmiştir bana. Ama o gün, ne garip, tulumlu işçiler ve alacalı entariler giymiş kadınlar arasında, içinde bulunduğu yoksul kalabalıkla taban tabana zıt, soylu bir varlık gördüm.

Boylu boslu, yapılı, tarzı, davranışıyla, havasıyla, geçmişin soylu güzellikler koleksiyonlarında gördüklerimden daha da soyluydu. Yüce bir erdem kokusu yayılıyordu tüm kişiliğinden. Üzgün ve zayıfyüzü siyah elbiselerindeki o büyük yaşla tam bir uyum içindeydi. İçlerine kanştığı ama hiç görmediği yoksul köleler gibi, derin bir gözle, ışıklı dünyaya bakıyor ve başım usulca sallayarak dinliyordu.

Olmayacak şey! "Ne kirlili bir ekonomi, yoksulluk denen şey eğer varsa, bu yoksulluk içinde bu varsılığın işi ne; yüzündeki şu yüce soyluluğa bir bakın. İçinde kara bir leke gibi parlayıp ters düştüğü bu çevrede işi ne?" dedim kendi kendime.

Yanımdan merakla geçince nedenini de anladım. Boylu boslu dul kadın, kendi gibi siyah giyinmiş bir çocuğun elinden tutuyordu; ne kadar önemsiz olursa olsun, ödediği giriş ücretiyle, çocuğa, gerçekten ihtiyacı olan bir şey, daha da iyisi, ihtiyaç değilmiş gibi görünen bir oyuncak satın alabilirdi.

Yayan dönecek evine, tek başına düşünerek, tek başına düşler kurarak; zira çocuk denen varlık kabına sığmaz, bencildir, sabırsızdır, halden anlamaz; sade bir hayvan kadar, bir kedi, bir köpek kadar bile, yapayalnız acıların dert ortağı olamaz.

XIV YAŞLI SOYTARI

Salkım saçak her yana yayılıp keyifle dinlencenin tadını çıkarıyordu halk. Kesat geçen aylardan sonra, soytarılar, gösteri yapanlar, hayvan sirkleri ve seyyar dükkânların uzun süre bel bağladıkları o görkemli panayır günlerinden biriydi.

Bana öyle geliyor ki böyle günlerde halk, acıymış, işgüçmüş, her şeyi unutuyor; çocuklaşıyor. Küçükler için tildir, yirmi dört saat boyunca, iğrenç okul belasından kurtulurlar. Büyükler için, yaşamın kara güçleriyle yapılmış bir ateşkes anlaşması, evrensel ekmek kavgasına bir süre ara vermektir.

Sıradan olmayan, beyniyle geçinen insanlar bile bu halk eğlencesinden kendini kolay kolay kurtaramaz. O gamsız havadan, istemese de, payım alır. Bana gelince, gerçek bir Parisli olarak, bu şenlik günlerinde, çalımla boy gösteren barakaların hepsini tek tek dolaşırım.

Sıkı bir yarış vardı aralarında. Yırtınıyorlardı, bağırıp çağırıyorlardı, ortalığı inletiyorlardı. Bozuk borazan sesleri, fişek sesleri, tam bir çığlık curcunasıydı. Kırmızı, kuyruklu şarlatanlar ve dümbüllüler, rüzgâr, yağmur ve

güneşin kavurduğu yanık, kara yüzlerine çeşitli şekiller veriyor ve seyircide bırakacağı etkiden emin tiyatro oyuncularının kendine güveniyle, Moliere oynar gibi, ciddi ve ağır bir oyuncu edasıyla parlak, gülünç sözler söylüyorlardı. Kocaman gövdelerinden, kaslı kol ve bacaklarından gurur duyan, orangutanlar gibi alınsız ve kellesiz Herculesler, bir önceki gün yıkanmış kispetlerinin içinde heybetle sergiliyorlardı kendilerini. Periler kadar, eceler kadar güzel dansözler, kısa eteklerini ıpıl ıpıl ışıklarla dolduran fenerlerin alevleri altında sıçrayıp takla atıyorlardı.

Her şey yalnızca ışık, toz, çılgılık, kıvanç ve gürültüydü; kimi para harcıyor, kimi para kazanıyordu, ama, harcıyan da, kazanan da aynı şekilde hoşnuttu. Çocuklar çubuk şekerleri alsın diye annelerinin eteklerine asılıyor ya da, onlara ışıl ışıl bir Tanrı gibi gelen hokkabazı daha iyi görmek için babalarının omzuna biniyorlardı. Ve her yanda, bütün kokulan bastıran, bu şenliğin bir tür tütsüsü gibi, kızartma kokulan dolaşıyordu.

Bütün bu şenliklerden utanıp kendini sürmüş gibi, uçta, barakalann en ucunda, kambur, yıpranmış, tiridi çıkmış, insandan çok insan iskeletini andıran, kulübesinin direklerinden birine sırtını vermiş, zavallı bir soytan gördüm; kulübesine gelince, en alık bir vahşinin kulübesinden daha hazindi, akan ve tüten iki mumun ışığıyla bu kasvet daha bir belirgin sergiliyordu kendini.

Her yerde kıvanç vardı, eğlence vardı; ekmek kaygısı yoktu; her yanda çılgın bir devinim, canlılık. Ama burada, bu kulübeden, sanattan çok zorunluluk yüzünden giyilmiş yırtık, gülünç kıyafetin, yılgınlığın yanı sıra, tüm bir sefalet, gülünç bir sefalet akıyordu. Gülmüyordu zaval-

h! Ağlamıyordu, dans etmiyordu, elini, kolunu, başını oynatmıyordu, haykırmıyordu; ne acıklı ve neşeli hiçbir şarkı söylemiyordu, yalvarıp yakarmıyordu. Tek söz söylemiyor, kıpırdamıyordu. Yadsımıştı her şeyi, elini eteğini çekmişti her şeyden. Yazgısı yazılmıştı.

Ama o nasıl bakıştı, kalabalığın üstünde duran, ölü dalgası, yürekler acısı yoksulluğunun birkaç adım ötesindeki ışıklar üstünde duran o ne derin, unutulmaz bakıştı! İsterinin korkunç elinin boğazımı sıktığını duyumsadım, akmak istemeyen isyancı gözyaşlarını gözlerimin önüne perde germişti sanki.

Ne yapabilirdim? Kenarları yırtık perdenin arkasındaki çürümüş zifiri karanlıklarda, hangi ilginç, hangi olağanüstü hünerler göstereceğini bu bahtsız sormak neye yarardı? Aslında sormaya cesaret edemiyordum; çekmiyordum, nedeni sizi güldürse bile, söylemek zorundayım, onu incitmekten korkuyordum, aslında. Sonunda bilmem hangi kargaşa yüzünden, bir insan seli beni önüne katıp sürüklerken, niyetimi anlasın diye, önündeki levhalardan birine biraz para bırakmayı tek çare gördüm.

Kafamda hep o soytarının hali, dönerken, beni böyle aniden üzen şeyin ne olduğunu araştırdım ve dedim ki: Yaşlı bir edebiyatçının yazgısı vardı onda, bir zamanlar kendi kuşağının okurlarım gülüp eğlendirmişti; şimdi, eşsiz-dostsuz, çocuksuz, yoksulluğun ve nankör okurların aşağıladığı bir şair o, ve unutkan dünya artık girmek istemiyor barakasına!

XV PASTA

Yolculuktaydım. Dayanılmaz görkem ve soylulukta bir görünümün ortasındaydım. Kuşkusuz o an o soylu görünümünden ruhuma da bir şeyler akmişti. Hava gibi usul usul kanatlanıyordu düşüncelerim. Kin ve tensel sevi gibi sıradan tutkular şimdi bana, ayaklarım altındaki uçurumların dibinden geçen bulutlar kadar uzak görünüyordu. Sarılıp sarmalandığım göğün tamam kadar geniş ve arınmıştı sanki ruhum. Bir başka dağın yamacında, uzaktan, çok uzaktan geçen görülmez sürülerin çingnak sesi gibi zayıflamış ve azalmış olarak geliyordu ruhuma dünyamızın anılan. Küçük, durgun ve kara, sonsuz derinlikteki gölün üstünde, gökte uçan bir hava devinin mantosu yansılanırcasma bir bulutun gölgesi geçiyordu zaman zaman. Sessiz mi sessiz bir büyük devinimin yarattığı bu görkemli ve ender duyumun beni korkulu bir kıvançla doldurduğunu anımsıyorum. Hasılı, beni kuşatan o coşturucu güzellik sayesinde, kendimle ve evrenle tam bir, banş içindeydim. Öylesine mutluydum, unutmuştum dünyanın dertlerini, insanın doğuştan iyi olduğunu ileri süren günceleri bile fazla gülünç bulmuyordum artık - doymak bilmez madde yeni istekle-

rini yineleyip dururken ben de yorgunluğumu onarmak ve böylesine uzun bir yükselişin neden olduğu iştahımı nasıplandırmak istedim. Cebimden büyük bir ekmeğin parçası, küçük bir meşin tas ve o zamanlar eczacıların turistlere sattığı, gerektiğinde kar suyuyla soğutulabilen bir şişe iksir çıkardım.

Sakin sakın ekmeğimi keserken çok usul bir gürültü duyup gözlerimi kaldırdım. Önümde, giysileri yırtık pırtık, kara, vahşi olduğu kadar biraz da yalvaran çukur gözlerle, elimdeki ekmeğe yutarcasına bakan küçük bir varlık vardı, içini çeke çeke, usul ve boğuk bîr sesle p a s t a! dediğini işittim. Oldukça beyaz sayılan ekmeğimi çocuğun bu isimle onurlandırması karşısında gülmekten kendimi alamadım ve onun için de hatırı sayılır bir dilim kesip uzattım. Gözleri hep o dilimin üstünde, yavaşça yaklaştı ve sonra, onu kandırmamdan ya da pişman olup vazgeçmemden korkar gibi ekmeği kapar kapmaz geriledi.

Ama aynı anda, bilmem nerden, ikiz kardeşiymişcesine ona benzeyen bir başka yaramaz vahşi yumurcak daha ortaya çıkıp ötekini devirdi. Değerli avın tamamına sahip olmak için topraklarda yuvarlanıp kavga etmeye başladılar, hiçbiri bölüşmeye yanaşmıyordu ekmeği. Birinci çocuk çileden çıkıp ikinciyi saçlarından yakaladı; o da ötekinin kulağını dişledi, taşra ağzıyla okkalı bir küfür savurup kanlı bir et parçasını tükürdü. Pastanın yasal sahibi küçük pençelerini hakkını elinden almak isteyenin gözlerine daldırmaya kalktı; öteki bir eliyle savaş ganimetini cebine sokmaya çalışırken öbür eliyle de var gücünü kullanıp hasmının gırtlakım sıkıyordu. Yenilen, umutsuzluğun verdiği yeni bir canlılıkla doğruldu, karnına kafa atıp düşmanını

devirdi. Çocukların çocuk güçlerinden umulmayacak kadar uzun zaman sürdürdükleri bu utanç verici kavgayı daha fazla anlatmak neye yarar. Pasta elden ele yolculuk yapıyor, her an cep değiştiriyordu ve yazık ki hacmi de sürekli değişiyordu! Sonunda, bitkin, soluk soluğa, kan içinde, halsiz düşüp kavgayı bıraktılar, aslında kavga etmeleri için bir neden de kalmamış, ekmeğin parça parça ufalanıp toz toprağa karışmıştı.

Karşılaştığım bu olay, manzarayı karartmış, küçük çocukları görmeden önce duyduğum sakin kıvançtan eser kalmamıştı artık; uzun süre, üzgün, usumda hep aynı düşünce, söylenip kalakaldım: "Ekmeğe pasta denen, ender bir şekermiş gibi kardeşin kardeşle uğruna savaştığı yüce bir ülke varmış demek ki!"

Çinliler saatin kaç olduğunu kedilerin gözünden anlar.

Bir gün, Nankin'in dış mahallesinde gezinen bir misyoner saatin kaç olduğunu bilmek istemiş, ama saatini almayı unuttuğu için ordaki küçük bir oğlana sormuş.

, Kutsal imparatorluğun küçük yaramazı, bir an düşünüp: "Bekleyin, şimdi söylerim" demiş. Az soma kolunda kocaman bir kediyle dönüp kediye, daha doğrusu kedinin gözlerinin akına bakarak güvenle yanıtlamış: "Öğlen olmadı henüz".

Bana gelince, ben de güzel Felin'e eğilip bakarım, adı üstünde, kendi türünün onurudur o ve yüreğimin gururu, zihnimin hoş kokusudur, ister gece, ister gündüz, aydınlıkta ya da loş karanlıkta, tapüası gözlerinin derinliğinde ben, saati görürüm hep belli etmeden, hiç değişmeyen saati, geniş, görkemli ve mekan kadar büyük, dakikasız, saniyesiz bir saati, -saatlerin üstünde bulunmayan, devinimsiz, bir iç çekişi kadar usul ve kaçamak bir bakış kadar hızlı saati.

O tatlı kadran üstünde bakışım dinlenirken, garibin te-

ki beni rahatsız ederse, edepsiz ve anlayışsız bir cin, ters bir iblis: "Ne bakıp duruyorsun böyle dikkatle oraya? Ne arayıp duruyorsun Şu varlığın gözlerinde? Saatin kaç olduğunu mu görüyorsun ey savurgan, miskin ölümlü?" derse, düşünmeden Őuyanı tıveririm: "Saati görüyorum, evet; Şimdi vakit sonsuzluktur!"

Őanı nıza yaraşır, sizin kadar oturaklı bir aşk Şiiri değil mi bu yazdıklarım, ham'fendi? Doğrusu büyük bir zevkle döŐendim sizi öven bu iri, çapkın sözleri ve karşılığında da sizden hiçbir Şey ummuyorum.

XVII SAÇLARINDAKÎ YARIMKÜRE

Ko, soluyayım uzun uzun saçlarının kokusunu, daldır-
rayım bütün yüzümü saçlarına, kaynağa kapanan susamış
bir insan gibi, ko sallayayım saçlarım kokulu bir mendil
gibi, anılan silkelemek için havada.

Bilebilseydin sen de gördüğüm her şeyi! duyumsa-
dığım her şeyi! saçlannda işittiğim her şeyi! Başkalarının
ruhu müzik üstünde gezerken benim ruhum koku üstün-
de gezer.

Saçlannda yelkenlerle, serenlerle dolu bütün bir düş
var ve büyük denizler var, köpükleri alıp götürür beni tat-
lı iklimlere doğru ve daha bir mavidir, daha bir derindir o
iklimlerde mekan, meyve kokar, yaprak kokar, ten kokar
hava.

Saçlanmn okyanusunda bir liman görüyorum, acıklı
şarkılarla dolu, her soydan insanla dolu, her türden gemi-
lerle dolu, usta ellerden çıkma, ince bir işçilikle yapılmış,
ölümsüz sıcaklığın sereserpe yayıldığı o gemilerle dolu.

Okşarken saçlarını bir gemide oluyorum, güzel bir
gemi, bir oda, divan, saksılar, serinletici içkiler ve gemiyi
ve beni bir beşik gibi sallayan o görmediğim dalgalar, uyu-

şuk saatler; saçlarını okşarken, beni o dinlendiren, o tembel saatleri yeniden buluyorum.

Saçlarının o harlı ocağında, afyonla ve şekerle karışık tütün kokusunu yeniden soluyorum, saçlarının gecesinde mavi Afrika göğünü yeniden görüyorum; saçlarının tel tel kıyılarında, koka, katran ve misk kokularıyla kendimden geçiyorum.

Bırak da dişleyeyim uzun zaman, ağn, kara örgülerini. O lastik gibi esnek, asi saçlarım ısınca sanki anılan da yiyip tüketiyorum.

XVIII YOLCULUĞA ÇAĞRI

Bir ülke var olağanüstü güzel. Düşler ülkesi denen bir ülke, eski bir kadın dostla gitmeyi düşlediğimiz. Kuzeyin sislerinde yitip gitmiş eşsiz bir ülke, Batı'nın Doğu diyarı, Avrupa'nın Çin'i diyebileceğimiz bir yer, sıcak ve tutkulu bir düşler evreni öylesine sereserpe sunmuş kendini orda, öylesine inatla donanmış bilge ve narin yeşilliklerle.

Gerçek bir düşler ülkesi, her şey güzel, her şey zengin, her şey dingin ve dürüst orda; lüks, bir düzen içinde yansımaktan zevk duyar orda; yumuşaktır, tatlıdır soluduğunda yaşam; düzensizlik, taşkınlık, olağandışı sürgün edilmiş ordan; mutluluk sessizlikle evlenmiş, yemekler bile şiirsel, yumuşak, kaygan ve uyarıcı; her şey size benziyor orda sevgili meleğim.

Soğuk yoksulluklarımızda bizi saran o ateşli sayrılığın bilirsin, görmediğimiz ülkeye karşı duyduğumuz o özlemi, merakın yarattığı o iç sıkıntısını? Bir yer varsa sana benzeyen ve her şey güzeldir orda, zengindir, sakindir ve dürüsttür, Batı'nın Çin'ini kurmuş orda düşgücü, kurup donatmış, yaşamı solumak tatlı, mutluluk sessizlikle evlenmiş orda.

Gidip orda yaşamalı, gidip orda ölmeli!

Gidip orda solumak havayı, düşlere dalmalı, uzatmalı saatleri, düş görmek için, duyuların sonsuzluğuyla. Bir müzisyen Vals'e Çağrı'yı yazmış; sevilen kadına, seçkin kız kardeşe sunulabilecek bir Yolculuğa Çağrı'yı kim besteleyecek?

Ancak böyle bir ortamda güzelleşirdi yaşam, evet, - zamanın daha yavaş işleyip daha çok düşünce içerdığı, duvar saatlerinin daha derin ve daha anlamlı bir sesle çaldığı yerde güzelleşirdi yaşam.

Parlak panoların ya da yaldızlı ve loş bir zenginlikteki derilerin üstünde saf resimler yaşar gizlice, onları yaratan sanatçıların ruhları gibi arınmış, dingin, derin resimler. Yemek odasını ya da salonu zengin bir renk cümbüşüne boğan batan güneşler güzel kumaşlardan süzülür, kurnunun kafes kafes böldüğü, ustaca işlenmiş o yüksek pencerelerden süzülür. Mobilyalar geniştir, gariptir, merak doludur, kilitlerle ve insan ruhları gibi ince gizlerle donanmıştır. Aynalar, madenler, kumaşlar, takılar, süs eşyaları ve fayanslar orda, dinleyeni gözler olan dilsiz ve gizemli bir senfoniye çalarlar. Her nesneden, her köşeden, çekmece-lerin çatlaklarından, kumaşların kıvrımlarından eşsiz bir koku yayılır, Sumatra'nın o ünlü, buraya yine gelin sözü yayılır, oturduğun evin ruhu gibidir bunlar.

Gerçek bir düşler ülkesi demiştin sana, her şey zengin, temiz ve parlaktır orda, aydınlık bir bilinç gibi, şahane bir mutfak bataryası gibi, şahane gümüş takımlar gibi, renk renk mücevherler gibi! Çalışkan ve dünyaya bedel bir insanın evine akar gibi oraya akar dünyanın hazineleri. Nasıl düş gücünün yeni bir biçim verdiği, düzelttiği, güzelleştirdiği ve yeniden elden geçirdiği sanat doğadan üstünse, öyle eşsiz, özgün, öteki ülkelerden üstün bir ülke.

Şu bahçe simyacıları arasınlar, arasınlar bakalım, mutluluklarının sınıırım sürekli daraltıp dursunlar! Tutkulu sorunlarım çözümleyeceklerle altmış bin, yüz bin florin verirsinler! Siyah lale'mi, mavi yıldız çiçeği'miben çoktan buldum!

Sen, benzeri olmayan çiçek, yeniden bulunmuş lale, simgesel yıldız çiçeği, yaşamak ve açmak için, o öylesine güzel, o öylesine dingin, o öylesine hülyalı ülkeye gitmek gerekmez mi? Gizemciler gibi, kendinle iletişim kurmak için kendi benzerine çekilmez miydin, kendi benzerinde yansımaz mıydın?

Düş! hep düş! ruh ne kadar tutkuyla dolup incelirse, düşler o denli onu olağandan uzaklaştırır. Kendi doğal afyonunun gerekli tutarını her insan kendi içinde taşır, şerbetini durmadan salgılar bu afyon ve durmadan yineler ve doğumdan ölüme dek, olumlu bir kıvançla, başarılı ve eylemleri olumlu kaç saatimiz var? Zilmirnin yaptığı bu resimde, sana benzeyen bu resimde yaşayacak mıyız dersin, bu resme biz de geçecek miyiz dersin?

O hazineler, o döşemeler, o görkem, o düzen, o kokular, o olağanüstü çiçekler hep sensin. O büyük ırmaklar, o dingin su yollar da sensin. Zenginliklerle yüklü, çarkın tek düzen şarkısının yükseldiği, sürüklenen o koca gemiler ise göğsünde uyuyan ya da yuvarlanıp duran düşüncelerimdir benim. Güzel ruhunun saydamlığında göğün derinliklerini yansıtıp sen, götürüyorsun usulca sonsuzluk olan denize doğru bu düşüncelerimi; - ve çalkantılarla yoğun, Doğu'nun ürünleriyle tıka basa dolu, kalktığı limana döndükleri zaman, benim zenginleşmiş düşüncelerimdir yine sonsuzluktan sana doğru yeniden gelen.

XIX YOKSULUN OYUNCAĞI

Çok az masum eğlence varckr. işte bunlardan biri. Sabah caddede gezinmek için evden çıkarken ceplerinize ucuz, küçük oyuncaklar koyun, -tek bir ipte oynayan hacivat, demir döğen demirci, atı düdük kuyruklu binici gibi ve meyhanelerde, ağaçların eteğinde yürürken Tasladığınız yoksul çocukları sevindirir bunlarla. Gözlerinin faltaşı gibi açıldığını görürsünüz. Önce almaya cesaret edemez, kuşkulanırlar, ama soma, insanlara güvenilemeyeceğini bildikleri için, verdiğiniz şeyi ancak siz uzaklaşınca yiyen kedilerin yaptığı gibi, armağanınızı hemen kapar elleri.

Güneşli, beyaz bir şato, şatonun önünde büyük bir bahçe ve bahçe darabalanmın arkasındaki yolda, üstünde rengarenk kn giysileri, küçük, terütaze, güzel bir çocuk duruyordu.

Lüks, kaygısızlık ve zenginliğin o alışılmış görünümü zengin çocuklarım öylesine güzelleştirir ki, onların, orta halli ya da yoksul çocuklardan daha değişik bir hamurdan yoğrulduğunu samrsınız.

Çocuğun hemen yanında, otun üstünde, sahibi gibi görkemli, pırıl pırıl cilalı, yaldızlı, kırmızı entarili, şapka-

sı tüylü, incik boncuklarla bezenmiş bir saçlı bebek vardı. Ama çocuğun bu seçkin oyuncuğuna aldındığı yoktu hiç ve işte baktığı şey:

Darabanın öte yanındaki yolda, deve dikenleriyle ısır-ganların arasmda, kirli, karakuru bir başka çocuk daha var-dı, hani şu yumurcaklardan. Usta bir göz, araba boyasıyla yapılmış olsa bile, iyi bir resmi nasıl anlarsa, yoksulluğun iğrenç pasını silen tarafsız bir göz de, öyle, bakar bakmaz görürdü güzelliğim.

iki dünyayı, yolla şatoyu birbirlerinden ayıran o sim-geyel barikatlar arasından yoksul çocuk zengin çocuğa kendi oyuncuğunu gösteriyor ve zengin çocuk ender bulu-nan ve bilinmeyen bir şeymiş gibi hayran ve aç gözlerle inceliyordu o oyuncuğı. Küçük pasaklının kafese benzer tel bir kutu içinde gösterdiği, salladığı oyuncak ise canlı bir fareydi! Kuşkusuz, parasızlık yüzünden ailesi oyuncu-ğı yasanım içinden çıkarmıştı.

İki çocuk, eşit beyazlıktaki dişlerle kardeş kardeş gülüyorlardı birbirlerine.

XX PERİLERİN ARMAĞANLARI

Büyük Periler Kurulu yirmi dört saat içinde doğan tüm çocuklara armağan vermek için toplanmıştı.

Yazgının eski, tutkulu bütün o kız kardeşleri, kıvançın ve acının bütün o acayip anneleri ne kadar farklıydı birbirlerinden: Kiminin yüzü asıktı, içi kararmış bir hali vardı, kimi şen şakraktı, gözleri fıldır fıldırdı; kimi gençti, eskiden beri gençti; kimi yaşlıydı, eskiden beri yaşlıydı.

Perilere inanan bütün babalar, kucaklarında çocuklarıyla gelmişti.

Kürsüdeki ödülleri gibi, tüm ihsanlar, yetenekler, mutlu raslantılar, değişmez durum ve koşullar Periler Kurulunun yanında duruyorlardı. Bu törenin değişik yanı şuydu. Armağanlar bir çaba karşılığı olarak değil, yaşamın henüz ilk basamağındaki çocuğa bir lütuf olarak veriliyordu, yazgısını belirleyebilecek, mutluluk kadar, yıkım kaynağı da olabilecek bir lütuf.

Zavallı perilerin işi başından aşkındı; çok fazla insan gelmişti ve insanla Tanrı araştırma yerleşmiş aracı dünya da bizler gibi zamanın ve onun sonsuz çocukları olan günlerin, saatlerin, dakikaların, saniyelerin o korkunç yasaasının buyruğu altındaydı.

Oturumlarda bakanların, ulusal bayramlarda, devlet, borçlan affedip el koyduğu mallan geri verirken, hazine işyarlarının kafası nasıl karışırsa, perilerin kafası da öyle allak bullaktı. Hatta, sanırım sık sık saate bakıyorlardı, kürsüde oturmaktan cam çıkmış, sıcak çorbayı, ailesini ve sevgili terliklerini özleyen yargıçlar gibi. Doğaüstü tüzede de işlerin bazen insanlann, dünyamızın adaleti gibi, biraz aceleye gelip raslantıya bağlı olması bizleri şaşırtmasın. Aksi takdirde biz de adaletsiz yargıçlara döneriz.

O gün de acayip bulacağımız bazı yanlışlıklar ve yanlışlıklar oldu ve bunlar da perilerin tutkularından değil de o kendilerine özgü, o ölümsüz yapılarından, titizliklerinden doğdu.

Ve böylece, serveti mıknaıs gibi çekme gücü, zengin bir ailenin kimseye tek kuruş yardımını dokunmayıp yaşamın en zorunlu nimetlerine karşı hiçbir istek duymayan, birikmiş rriilvonlanıvla bası derde girecek tek çocuğuna, tek

"N'oluyor, hanım! Bizi unuttuyorsunuz! Eli boş dönmek için gelmedim buraya."

Verecek hiçbir şey olmadığına göre perinin işi zordu; ama birden anımsadı, insan dostu olan, insan tutkularını hoş görüp gerçekleştirmeye çalışan periler, Gnome'lar, Salamandre'lar, Sylphide'ler, Sylphe'ler, Nixe'ler, Ondin'ler ve Ondine'ler gibi ince ruhlu tanrıçalar ve yan tanrıçaların doğaüstü dünyasında, pek sık uygulanmasa da, ünlü bir yasa vardı. Bu gibi durumlarda, yani bütün armağanlar tükenince kurul üyesi peri ek olarak tek bir armağan daha verebilirdi, yeter ki bu armağanı hemen düşünüp bulabilirdi.

iyi yürekli perimiz de, periliğe yaraşır bir güvenle yanıtladı: "Oğluna da., ona da.. Beğenilme Armağanı'nı'm veriyorum!"

Saçma'nın mantığını kavramaktan yoksun, her şey üstüne konuşup kendince yargılara varmak isteyen, toplumda sık sık karşılaştığımız bilgiçler vardır hani, kuşkusuz küçük esnafımız da o bilgiçlerden biriydi, ısrarla sordu: "Nasıl beğenilmek? beğenilmek?., niçin beğenilmek?"

Peri kızgın bir sesle yanıtladı:

"Çünkü! çünkü!"

Soma sırtını dönüp arkadaşlarına katıldı ve onlara dedi ki: "Ne buyrulur kendini beğenmiş, şu bodur Fransız'a? Her şeyi anlamak istiyor, oğlu armağanların en iyisini aldığı halde, hâlâ soru sormaya ve tartışılmaz olanı tartışmaya kalkıyor."

XXI
GÜNAH EĞİLİMLERİ
YA DA EROS, PLUTUS VE UTKU

İki görkemli şeytan ve onlar kadar olağanüstü bir Dişi İblis, Cehennem, uyuyan insanı güçsüz anında bastırıp onunla gizlice haberleşmek için kullandığı, gizemli merdiveninden çıktılar dün gece. Ve, bir sedir üstündeymiş gibi, ayakta, karşımda utkuyla belirdiler. Gecenin donuk derinliğinden kopup gelmiş bu üç varlıktan kükürtlü bir parıltı yayılıyordu. Öylesine gururlu, öylesine egemen bir halleri vardı ki, önce üçünü de gerçek tanrılar sandım.

Birinci şeytan erkek miydi, dişi miydi, yüzünden anlaşılmıyordu, hatları eski bacchus'lerin hatları gibi yumuşaktı. Karanlık, kararsız ve hüzünlü güzel gözleri hâlâ fırtınanın ağn gözyaşlarıyla yüklü menekşelere, aralık dudaklan güzel kokular yayan sıcak buhjjrdanlara benziyordu; her göğüs geçirişinden kaygarrbocekler ıslı ıslı uçuşuyordu soluğunun ateşinde.

Lâl rengi gömleğinin çevresine kuşak gibi hare hare parıldayan bir yılan sanlmıştı ve yılan başını kaldınp bitkince çeviriyordu ona ateş gözlerini. Bu canlı kemere, ardarda, uğursuz iksirlerle dolu küçük şişeler, parlak bıçaklar ve ameliyat aygıtları asılmıştı, sağ elinde bir başka şi-

şey vardı ve içindeki şey kırmızı bir ışıkla parlıyordu. Üstündeki etikette ise: "İçin, bu benim kanım, kalbi güçlendiren eşsiz bir ilaç" yazıyordu. Sol elinde belli ki zevklerini ve acılarını şarkılarla söylemesine ve kara ayinlerin yapıldığı gecelerde çılgınlığım salgın bir hastalık gibi yaymasına yarayan bir keman tutuyordu.

Narin ayak bilekleri kırık altm bir zincirin halkalarını sürüklüyor ve zincirin acısıyla gözlerini yere indirmek zorunda kaldığı zaman, ustaca işlenmiş değerli taşlar gibi parlak ve cilalı ayak tırnaklarını çalılımla seyrediyordu.

Çaresizce üzgün, ve kurnaz bir esrikliğin dalga dalga aktığı gözlerle bakıp; "İste, yeter ki iste, tüm canlılara kral yapayım seni, kile can veren bir yontucudan daha çok, canlı maddenin efendisi sen ol; sürekli yinelenen zevki tadar, kendinden çıkıp bir başka ruhta kendini unutursun, tüm öteki ruhları senin ruhunda eriyinceye dek kendine çekersin" dedi.

Şu yanıtı verdim ona: "Eksik olsun, istemem! Kuşkusuz şu zavallı ruhumdan daha değerli olmadıklarına göre ne işime yarar o tapon varlıklar. Anımsamaktan utanç duysam da, hiçbir şeyi unutmak istemem. Senin de, eksik olsun yaşlı canavar, gizemli bıçakların, şişelerin, ayaklardaki zincirler nasıl bir dost olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Armağanlarını kendine sakla."

İkinci şeytanda birinci şeytanın o acıklı olduğu kadar da güleç hali, yakınlığı, narin ve kokulu güzelliği yoktu. Geniş gövdeli, gözsüz, ablak yüzlü bir adamdı, koca göbeği kalçasına sarkıyordu, derisi yaldızlıydı ve dövmeler gibi, evrensel yıkımın sayısız biçimlerini simgeleyen bir yığın oynak küçük yaratıklarla doluydu; bir çiviye isteyerek asıl-

mış küçük, cılız erkekler vardı; biçimsiz, arık, titrek ellerinden çok yalvaran bakışları yardım dilenen eciş bücüşler vardı; bitkin memelerine yapışmış acayip çocuklar taşıyan yaşlı anneler vardı. Bir yığın başkaları da vardı.

Şişko şeytan yumruğuyla kocaman karnına vuruyor ve göbeğinden çıkan, uzun, çm çm madensel tıkırtılar, sayısız insan seslerinden yapılmış belli belirsiz bir iniltiyle son buluyordu. Şımarık dişlerini yüzüzce göstererek, bütün ülkelerde raslanan bazı adamların tıka basa yedikten sonra yaptığı gibi, aptal ve ağız dolusu bir gülüşle sırtıp duruyordu.

O da: "Her şeye sahip olan, her şeyin değerinde, her şeyin yerini tutan şeyi veririm sana!" deyip koca göbeğini öyle bir dövdü ki kamından sözleri kadar iri gümbürtüler çıktı.

İğrenerek dönüp şu yanıtı verdim: "Kimsenin yıkımından kıvanç duymam ben; bir duvar kâğıdı gibi derindeki yıkımlarda yansıyan mutsuzlukların hazin zenginliği gerekmez bana."

Dişi İblise gelince, ilk görüşte onda garip bir çekicilik bulduğumu gizlemeye kalkarsam yalan söylemiş olurum. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, bu çekicilik, yaşlanmadıkları halde ay halinden kesilen ve güzellikleri hâlâ örenlerin gizemli büyüsünü taşıyan kadınların çekiciliğine benzer. İnsana yukardan bakan, ama öte yandan da dermeçatma bir hali vardı, ve ölgün gözlerindeki bakışı büyümlü bir gücü yansıtıyordu. Beni en çok etkileyen şey de, sesindeki, en tatlı kontralti 'nin anısını ve biraz da, alkolle sürekli yıkanmış hançerelerin kısık tonunu yeniden bulduğum gizemdi.

Çekici ve aykırı sesiyle yalancı tanrıça "Gücümü bilmek ister misin?" diye sordu bana, ve "Dinle" dedi.

Kurdelelerle bezenmiş, kamış bir flüte benzeyen, kocaman bir borazamn ucunu ağzma soktu, borazanın içinden adımı haykırdı ve adım böylece mekanda yüz binlerce gökgürültüsünün uğultusuyla yuvarlanıp en uzak uydudan yankılanarak tekrar bana döndü.

Hayli etkilenmiştim: "Vay canma! İşte bak bu değerli bir şey!" diye haykırdım. Ama, beni baştan çıkaran, erkek tavırlı kadını biraz daha dikkatle inceleyince, bir yerlerde, tanıdığım acayip birileriyle kadeh tokuştururken görmüşüm gibi geldi bana; ve bakırın boğuk sesi, fahişe bir borazanın bilmem hangi anısmı taşıdı kulaklarıma.

Yüzümü buruşturup yanıtladım: "Defol! Adım anmak istemediğim bilmem kimlerin kapatmasıyla evlenecek adam değilim ben."

Kuşkusuz yiğitçe bir özveride bulunmuştum ve bundan gurur duymak da hakkımdı. Ama yazık ki uyandım ve bütün gücüm de tükendi. Kendi kendime söylendim: "Böyle kılı kırk yaracak ne vardı, amma da küllenmiş ruhum. Ah, uyanırken yeniden gelseler keşke, bu kadar titiz olmazdım."

Ve yüksek sesle çağırdım onları, bağışlamaları için yalvarıp yakardım, "gelin, dilediğiniz kadar alçaltıp aşağılayın beni, yeter ki lütfunuzu esirgemeyin" dedim; ama, belli ki çok mcitmişim onları, bir daha gelmediler.

XXII AKŞAMIN ALACAKARANLIĞI

Akşam oluyor. Günün çabası ve hayhuyuyla yorgun zavallı zihinler yumuşayıp gevşiyor ve düşünceleri şimdi alacakaranlığın şefkatli ve kararsız renklerine bürünüyor.

Yine de dağın tepelerinden, akşamın saydam bulutları arasından çeşit çeşit çığlıklar, mekanın kabaran bir deniz ya da patlayan bir fırtına gibi iç karartıcı bir uyuma dönüştürdüğü uğultular geliyor balkonuma.

Akşamın sakinleştiremediği, gecenin gelişini, baykuşlar gibi, büyücülerin kara ayini sanan bu bahtsızlar kim? Bu uğursuz uğultu dağın üstüne tünemiş o kara güçsüzler yurdundan, yaşlılar yurdundan geliyor; ve akşam, her penceresi "esenlik şimdi burada, yuvanın kıvancı burada!" diyen evlerle kaplı sonsuz vadiye sigaramı tütürerek bakarken, rüzgâr tepelerden eser ve ben cehennemin uyumlarına bu denli benzeyen şeyler karşısında şaşkın düşüncemi bir beşikte kaygısızca sallayabilirim.

Delileri daha bir delirtir alacakaranlık. - İki dostumu anımsıyorum, güneş doğarken kafayı üşütürlerdi. Birincisi, gündoğumunda dostlukmuş, saygıymış her şeyi unutup tıpkı bir vahşi gibi, ilk rasladığı insana kargışlar yağdırır-

dı. Nar gibi kızarmış bir pilici garsonun üstüne fırlattığırm gördüm, neymiş, pilicin üstünde ona sövüp sayan Mısır yazılan varmış. En derin hazlan uyaran akşam, en tatlı, en güzel şeyleri çirkinleştiriyordu onun gözünde.

Öteki dostuma gelince, tutkulu ve gönlü kırık biriydi, gün kararmaya yüz tutunca, giderek tatsızlaşıyor, somurtuyor, yüzü koyulaşüyor ve çevresini iğneleyen biri kesiliyordu. Gündüz hoşgörölü, insanlarla haşır neşir biriyken, akşamlan amansızca acımasız oluyordu, yalnız başkalanna karşı mı, alacakaranlıkla ortaya çıkan öfkeli man-yaklığıyla kendini de perişan ediyordu.

Sözünü ettiklerimden ilki, karısı ve çocuğunu bile tanımaz hale gelerek delirip öldü; ikincisi, bu sürekli derdiyle yaşıyor, cumhuriyetlerin, krallıkların ne kadar nişanı varsa hepsini alsa bile sanınm tanın etkisiyle yine başka görünmek arzusuyla yamp tutuşur. Zihinleri yoğun karanlığıyla bulandıran gece benim zihnimi ısıtır; aynı nedenlerden birbirine zıt iki sonucun doğması az raslanan bir şey değil elbette, ama bu bende hep kuşku ve tedirginlik doğurur.

Oy gece! Oy serinleten yoğun karanlıklar! İçimdeki bir şölenin işaretisiniz sizler! İşaretisiniz sizler bunalımdan kurtuluşun! Ovaian yalnızlığında, başkentin yaşlı labirentlerindeki parlayan yıldızlarsınız, sokak lambalarının ışığı, özgürlük tannçasının hava fişegisiniz!

Ne tatlısın, ne hoşsun alacakaranlık! Gecenin utkulu ağırlığı altında günün can çekişmesi gibi ufukta hâlâ sürüklenip duran pembe ışıklar, batan güneşin son utkuları üstüne donuk bir kırmızıyı benek benek dökken büyük şamdanlar, görülmeyen bir elin Doğunun derinliklerinden çe-

kip getirdiği ağır örtüler, yaşamın görkemli saatlerinde, insan kalbinde savaşan karmaşık duygulara öykünüyorlar.

Dansözlerin garip giysileri vardır, yan saydam bir tül altından görünür parlak bir kısa eteğin görkemi, şimdi o tatlı geçmişin şu karanlığı delmesi gibi. Buhurdan bir giysiye saçılmış, titreyen altın ve gümüş yıldızlar gecenin derin yası altında yanan, düşgücünün ateşlerini yansıtıp simgeliyorlar.

XXIII YALNIZLIK

İnsansever bir gazeteci bana yalnızlığın insana zararlı olduğunu söylüyor; ve bütün dinsizler gibi savma dayanak olarak Kilise Babalarının sözlerinden örnekler veriyor.

İblisin ıssız yerlerde dolaştığım, canı ve şehvetli ruhun yalnızlıklar içinde alevlendiğini biliyorum. Ama bu yalnızlığın sadece tutku ve kendi canavarlarıyla yüklü başıboş ve taşkın ruhlar için tehlike taşıması da pek mümkün.

Kuşkusuz ki, bütün zevki bir kürsüden konuşmak olan geveze, Robinşon'un adasında aklını oynatırdı. Gazetecimden Crusoe'nin büyük cesaretini beklemiyorum elbette, ama, en azından, yalnızlığı ve gizemin sevdalılarını suçlamaktan vazgeçsin.

Şu gevezelerden oluşan soyumuzda öyle insanlar var ki idam sehpasından konuşmalarına izin verilse ve Santerre'in trampetleri de zamansız çalıp sözlerini kesmese, o yüce azabı daha rahat kabullenirlerdi.

Kınamıyorum onları, nasıl başkaları sessizlikten ve kendi içine kapanmaktan zevk alıyorsa, onlar da konuşarak içlerini dökmekten haz duyuyorlar; ama bu gevezeleri küçümsüyorum.

Bütün istediğim kahrolası gazetecinin de beni kendi halime bırakması, neden hoşlanıp hoşlanmadığıma karışmaması. Burnu bir havari gibi havada, bana: "Kıvançlarınızı başkalarıyla bölüşme gereksinimi duymuyor musunuz hiç?" diyor. Şu inceliğe bir bakın! Onun kıvançlarını hiçe saydığımı bildiği halde benimkilere burnunu sokuyor açık-göz!

"Yalnız olamamak gibi o büyük mutsuzluğu!.." diyor bir yazısında La Bruyère, kuşkusuz, kendine katlanmaktan korkup kendilerini unutmak için kalabalığa karışanlar utansın diye.

Bir başka bilge, Pascal da "Bütün yıkımların nedeni odamızda kalmayı bilmemizden kaynaklanıyor" diyor ve sanırım böylece, bir hücreye kendini kapatıp mutluluğu devinimde ve çağımın güzel Fransızcasıyla, kardeşçe diyebileceğim bir fuhuşta arayan bütün o akli kısalan anımsatmak istiyor bize.

XXIV TASARILAR

Büyük, ıssız bir parkta dolaşarak söyleniyordu: "Sevdiğim kadın, akıllan durduran şatafatlı bir saray giysisi içinde güzel bir akşam havasında, önünde uzun çimenler ve havuzlar bulunan bir saray merdiveninden inseydi nasıl da güzelleşirdi."

Soma sokaktan geçerken bir gravürçünün önünde durdu, tropikal ülkeleri resmeden bir gravüre baktı, söylendi kendi kendine: Hayır, o güzel varlığa hiç de böyle bir sarayda sahip olmak istemezdim. Kendimizi evimizde duyumsamayız böyle bir yerde. Hem duvarlar altın nesnelere dolu, sevgilimin resmini asacak yer bile bulamazdık; görkemli geçitlerde insanın başbaşa kalacağı tek köşe yok. Yaşamın düşünüyü üretmek için aslında şurada oturmak gerek.

Gravürdeki ayrıntılara, bakıp, inceleyerek düşünmeyi sürdürüyordu: "Deniz kıyısında o garip ve parlak ağaçlarla çevrili.., havada insanı kendinden geçiren tarifsiz bir koku.., kulübede güçlü bir ıtır, gül ve misk.., daha ötede, küçük evimizin arkasında denizin dalgalarıyla sallanan gemi direklerinin uçları.., ışığın tül perdelerden süzülmesi

pembe bir oda ve portekiz yapısı ağır, koyu tahtalardan (sevgilimin sakın sakın yelpazelenerek, hafif afyon karışmış tatün içerek dinlenebileceği) iskemleler, verandamn ötesinde ışıktan esrik kuşların pıtırıtları, ve sürekli çene çalan küçük zenci kızlar., ve gece düşlerime eşlik eden ezgili ağaçların uğultuları, içli filaoslar! Buydu aradığım dekor. Sarayla işim ne benim?

Büyük bir yolda yürürken, az ötede temizce bir otel çıktı önüne, perdeleri renk renk hint kumaşı, şen kahkahaların yükseldiği pencereden iki gülen baş sarkıyordu. Hemen kendi kendine: "Ne başıboş düşüncelerim varmış, burnumun dibindekini uzaklarda arıyorum. Mutluluk da, zevk de önüne ilk çıkan, rasladığım, arzu dolu ilk yerdeymiş. Yanan bir ocak, parlak çiniler, midene layık bir yemek, sert bir şarap, çarşaflan, pamuk gibi olmasa da, yeni değiştirilmiş koskocaman bir yatak, daha ne isterim ben?" dedi.

Dış yaşamdan gelen gürültülerin bilgeliği artık rahatsız edemediği bir saatte, yapayalnız evine dönerken, m>nldanıp duruyordu: "Bugün düşlerimde tastamam üç evim oldu, üçünden de aynı ölçüde zevk aldım. Ruhum böyle kolayca bir yerden bir yere taşınıyorsa, niçin yer değiştirmeye zorlayayım kendimi? Bu haliyle kıvanç veriyorsa bana, niçin gerçeğe taşıyayım onu?"

XXV
GÜZEL DOROTHÉE

Dimdik ve korkunç ışığıyla kenti yıldırıyor güneş; kum göz kamaştırıyor, deniz balkıyor. JŞaşkın dünya usulca yığılıp kalıyor ve uyuyanın, yan uyanık, yok oluşun zevkine kandiğı bir tür tatlı ölüm olan öğlen uykusuna yatıyor.

Bu sırada, güçlü ve güneş gibi mağrur Dorothée sonsuz göğün altında tek canlı olarak ışıktaki parlak, siyah bir leke bırakıp ıssız yolda geniş kalçaları üstündeki incecik gövdesini tembel tembel ırgalayarak yürüyor. Bedenine yapışan açık pembe entarisi teninin yoğun karanlıklarını yansıtarak sanp sarmalıyor selvi boyunu, çukur sırtım ve sivri boğazımı.

Işığı süzen kırmızı şemsiyesi gölge gölge yüzüne düşürüyor yansıttığı ışıklann kanlı düzgününü.

Gür mavimsi saçlanmn ağırlığı narin başını arkaya doğru çekiyor ve ona utkulu ve tembel bir hava veriyor. Ağır salkım küpeleri küçük kulaklarında gizlice cıvıldıyor.

İmbat yeli zaman zaman kaldınp dalgalanan eteğinin ucunu, o parlak ve güzel bacağına sergiliyor. Avrupa'nın müzelere kapattığı mermer tannçalann ayaklanna benze-

yen ayağı ince kumun üstünde biçiminin şaşmaz izini işliyor. Çünkü Dorothée, alabildiğine alımlı, alabildiğine yosma, hayran gözlerin verdiği gururla, törelere aldıracağı bile yok, özgür yurttaş olduğu halde ayakkabısız geziyor.

İlerliyor böyle akar gibi uyumla, yaşamdan mutlu, ak gülücüklerle, mekanda uzaktan uzağa yürüyüşünü ve güzelliğini yansıtan bir aynayı tutar gibi güleç bir yüzle.

Köpeklerin bile güneşin onları ısırın dişleri altında acıyla inlediği bir saatte bu tembel, güzel ve bronz gibi soğuk Dorothée'yi böyle yürüten nedir?

Öylesine alımla düzenlenmiş küçük evini, çok ucuza mal olan çiçekler ve hasırların öylesine güzelleştirdiği odasını niçin terketti? Yüz adım ötede kumsalı döven deniz, güçlü ve tekdüzen uğultularıyla kararsız düşlerine eşlik ederken, odasında o, saçlarım taramayı, tütün içmeyi, yelpazelenmeyi, avlusundan, pirinçli ya da safranlı yengeç yahninin piştiği tencereden iştah açıcı yemek kokuları gelirken, büyük tüylü yelpazesinin aynasında kendini seyretmeyi ne çok seviyordu oysa.

Belki de bir subay, uzak kıyılarda, arkadaşlarından ünlü Dorothée'nin güzelliğini duydu ve şimdi Dorothée o subayla buluşmaya gidiyor. Kuşkusuz, sade bir kız olan Dorothée o subaydan kendisine Opera balosunun nasıl olduğunu anlatmasını isteyecek ve yaşlı Cafrine'lerin bile esrikleşip kıvançla kendilerinden geçtikleri pazar danslarına gittiği gibi buhaloya da yalınayak gidip gidemeyeceğini soracak ona; Paris dilberlerinin ondan güzel olup olmadıklarını da öğrenmek isteyecek.

Herkesin hayran olduğu, çok sevdiği Dorothée, on bir

yaşındaki, ama şimdiden serpilmiş güzel kız kardeşini satın almak, kölelikten kurtarmak için kuruşu kuruşa katmak zorunda kalmasa elbette çok mutlu olabilirdi! iyi yürekli Dorothée kuşkusuz başaracak bu işi; çocuğun sahibi çok pinti, paradan başka bir güzelliğin de var olduğunu anlamayacak kadar pinti!

XXVI YOKSULLARIN GÖZLERİ

Ya! Bugün sizden niçin nefret ettiğimi bilmek istiyorsunuz demek. Nedenini anlamanız anlatmamdan daha güç olacak kuşkusuz; çünkü sanıyorum ki siz kadın duyarsızlığının en güzel örneğisiniz.

Birlikte, bana kısa görünen uzun bir gün geçirmiştik. Bundan böyle tüm düşüncelerimizin ortak olacağına, ruhumuzun tek bir ruh olacağına değgin söz vermiştik birbirimize; herkesin söylediği, kimsenin gerçekleştiremediği düşlerden biri işte.

Akşam yorgundunuz biraz, yeni bir bulvarın köşesindeki, yeni açılmış bir kahvenin önünde oturmak istediniz. Henüz tamamlanmamış bir görkemi utkuyla gösterircesine sağda solda molozlar, harç döküntüleri vardı. Işık altında, pırıl pırıldı kahve. Gaz lambaları bile ateşli bir başlangıç tutkusunu sergileyip tüm güçleriyle aydınlatıyorlardı beyaz ışıklarla kamaşmış duvarları, aynaların pırıl pırıl yüzlerini, silme çubukların ve kornişlerin altın yaldızlarını, tasmalı köpek gezdiren tombul yanaklı saray uşakları* m, bileklerine tünemiş atmacalara gülen kadınları, başla-

nda meyveler, börekler, kızarmış av hayvanları taşıyan su perilerini ve tanrıçaları, uzanmış kollarında küçük Baviera vazosu ya da alacalı dondurmaların çift renkli dikilitaşlarını sunan Hebe'leri, Ganymede'leri; oburluğun hizmetine sunulmuş bütün tarihi, bütün efsaneyi.

Önümüzde, yolda, kırk yaşlarında, yorgun yüzlü, sakalına ak düşmüş bir adam, eliyle küçük bir oğlan çocuğunu tutmuş, kucağında yürüyemeyecek kadar yorgun minik bir varlık, yolun üstünde dikilip, hizmetçi gibi, çocuklarına hava aldırıyordu. Hepsinin giysileri yırtık pırtıktı. Üçü de, ciddi bir yüz ve bakan altı gözle, aynı hayranlıkla, ama yaşlarına göre değişen biçimde yeni kahveyi seyreliyorlardı.

Babanın gözleri: "Ne güzel! Ne güzel! Sanki zavallı dünyamız bütün altını bu duvarın üstüne taşınmış" diyordu. Küçük oğlan çocuğunun gözleri: "Ne güzel! Ne güzel! Ama yalnızca bizim gibi olmayanların girebileceği bir ev" diyordu. En küçüğün gözlerine gelince, şaşkın ve derin bir kıvançtan başka bir şey anlatamayacak kadar büyülenmişti.

Halk aşıkları, arzu ruhu iyileştirip yüreği yumuşatır derler. Benim o akşamki ruh halimi yansıtmaya açısından şarkıda söylenen doğrudu. O üç kişinin, o ailenin gözleri yüreğimi yumuşatmakla kalmamış, kendimden, önümüzdeki, susuzluğumuzdan çok açgözlülüğümüzü sergileyen bardaklar ve sürahilerden utanç duymuştum. Benim bu düşüncemi, aynı düşünceyi okumak için gözlerimi gözlerinize çeviriyordum güzelim; o öylesine güzel, o öylesine tarifsiz, tatlı gözlerinize, tutkunun ve ayışğmm konakla-

dığı yeşil gözlerinizin ta içine bakıyordum güzelim, ve siz o anda bana: "Şunlann haline bak, ne sinir şeyler, gözlerini araba kapısı gibi koca koca açmışlar, kahveciye söyleyin de lütfen bunları uzaklaştırsınlar" dediniz.

Anlaşmak ne zormuş meğer meleşim, düşünceler ne kadar değişikmiş birbirini sevenler arasında bile!

xyii
YİĞİTÇE ÖLÜM

Fancioulle çok usta bir soytandı. Prens'in de dostlarından biri gibiydi. Ne var ki, kendini güldürüye adanmış kimselerde en ciddi şeyler bile uğursuz bir eğlenceye dönüşür ve garip görünse de, yurt ve özgürlük aşkı bir soytarının usuna bile zorbaca el atar. Fancioulle de, bir gün, hoşnutsuz soyluların düzenlediği bir komploya katıldı.

Prensleri tahtından devirip, topluma damşmadan toplum değiştirmek isteyen öfkeli insanlar kadar, onları prenslere gammazlayan toplum sever insanlar da var olmuştur her yerde, her zaman. Komplocu soylu efendilerle birlikte Fancioulle de tutuklanıp ölüm cezasına çarptırıldı.

Prensi kızdıran şeyin, en çok da, gözde oyuncusunu asiler arasında görmek olduğuna inanmak isterdim. Prensi bütün prensler gibi, ne daha iyi, ne daha kötü; ancak bazı durumlarda, aşırı duygusallığı yüzünden öteki prenslerden çok daha acımasız kesiliyordu. Güzel sanatlara tutkuyla aşık, güzel sanatlardan çok iyi anlayan biri olarak, gerçekten de aşın şehvet düşkünüydü. İnsanlara, aktöre'ye ise fazla aldırdığı yoktu, kendisi de tam bir sanatçı olan Prens'in en amansız düşmanı iç sıkıntısıydı, ülkesinde, zevkten

ya da zevkin en ince biçimlerinden biri olan şaşırtıcılıktan başka şeylerin de yazılmalarına izin verilseydi, iç sıkıntısı denen bu dünya zorbasından kaçmak ya da onu altetmek için gösterdiği acayip çabalarından dolayı Prens ciddi bir tarihçinin "canavar" yaftasını pek güzel hak ederdi. En büyük üzüntüsü dehasına yetecek genişlikte bir tiyatroya sahip olamamasıydı. Dar alanlarda bunalan, adlarını ve iyi niyetlerini gelecek çağların bilemeyeceği böyle genç Neren'lar vardır her zaman. Basiretten yoksun Felek ülkesinden de büyük yeteneklerle donatmıştı onu.

Aniden bir söylenti yayıldı. Prens suçluları bağışlayacakmış. Söylenti de şuradan çıktı, Prens Fancioulle'un çok iyi oynadığı bir oyunun yeniden sahneye konmasını istemiş, komplocu soyluların bile oyunu izlemelerine izin vermişti. Olayı yüzeysel değerlendirenlere göre her şey gün gibi açıktı, iyi yürekli Prens kendisine kötülük yapanları bile yiğitçe bağışlıyordu.

Öyle ya, her şey beklenirdi bu garip adamdan, erdem de beklenirdi, suçluları bağışlaması da, hele de işin ucunda umulmadık, yeni zevkler varsa, ancak, bu meraklı ve hasta ruhun derinliklerine benim gibi önceden sızabilenler böyle düşünmüyordu. Büyük olasılıkla, Prens, ölüm cezasına çarptırılmış bir insanın bu durumda sahnede ne derecede başarılı olacağını öğrenmek istiyordu. Hayati önemdeki fizyolojik bir deney için, olanaktan yararlanmak, bir sanatçının, içinde bulunduğu olağanüstü durumda, yeteneklerinin nereye dek bozulabileceğini ya da değişebileceğini saptamak istiyordu: Bundan başka, ruhunda, suçluları bağışlamak gibi bir niyet de var mıydı? Bu nokta hiç aydınlığa kavuşmadı.

Büyük gün geldi sonunda, o küçük saray tüm görkemini sergiledi, küçük bir Devletin, ayrıcalıklı bir sınıfın kıstıtlı olanaklarla ve salt debdebe uğruna serdiği şatafatı görmeyenler hayal bile edemez. Görkem görkem üstüneydi, insanı önce o tantananın, lüksün büyüğü, sonra da bu şatafattan doğan tinsel ve gizemli ilgi etkiliyordu.

Amacı yaşamın gizemini simgesel bir biçimde göstermek, kişilikleri ise periler olan bu tür oyunlarda adet olduğu üzere, Fancioulle, özellikle, sessiz ya da az sözlü rolleri oynuyordu. Sahneye hafifçe ve tam bir rahatlıkla girdi, onun bu halini gören soylu seyirciler, rehavetle, tamam, bağışlanmış dediler içlerinden.

Bir oyuncudan, "İşte iyi bir oyuncu" diye söz ederken anlatılmak istenen şudur; Kendi kişiliğinin altında onun oyuncu yanını, yani sanatı, çabayı istem gücünü görebiliyoruz. Eski çağda yapılan yontular vardır, bakınca, insan gibi, adeta yaşıyor, yürüyor, görüyor deriz. Eğer bir oyuncu rolünü oynarken, oynadığı kişilikle böylesine özdeşleşirse, kuşkusuz bu çok özel ve hiç beklenmeyen bir durumdur. Fancioulle da o akşam tümüyle ülküsel, varlığı, canlılığı, gerçekliği yadsınamaz bir ülküsellikti. O soytarı başının çevresinde, görülmeyen, yalnız benim gördüğüm, sanat ışınlarıyla Kurban'ın utkusunun garip bir bileşimle içine karıştığı bir ışıklı hale, gidiyor, geliyor, gülüyor, ağlıyor, çırpınıp kasılıyordu. En aşın soytarılıkların içine bile Fancioulle, kendine özgü, bilemediğim o hangi incelikle, kutsalı ve doğaüstünü aktarıyordu. O unutulmaz akşamı sizlere anlatmaya çalıştığım şu anda kalemim titriyor, o akşam duyduğum aynı coşkuyla gözlerim yaşıyor. Fancioulle, Sanat esrikliğinin bütün esrikliklerden çok daha faz-

la, uçurumun dehşetine perde çekebileceğini, dahinin, bir mezar kıyısında mezarı görmesini engelleyecek kadar büyük bir kıvançla, tüm mezar ve yıkım düşüncelerinin sürüldüğü bir cenneteymişçesine, kendini kaybedip oyunu oynayabileceğini kanıtlıyordu bana.

Duygulan körelmiş, ne kadar sıradan olurlarsa olsunlar, tüm dinleyiciler sanatçının büyük gücüne kapılmışlardı. Ölümü, yası, ne de suçlan getirmiyordu aklına kimse. Herkes, kaygılardan uzak, canlı bir başarıyı görmenin kaba nazlarınakoyvermişti kendini. Kıvançlı, haykıran alkışlar, sürüp giden bir gök gürültüsünün gücüyle tavanları sarstı kaç kez. Prens bile kendinden geçip alkışlarını uyruklarının alkışlarına kattı.

Yine de usta bir göz o kendinden geçişin katıksız olmadığını anlardı. Zorba yönetiminde yenilmiş mi duymuyordu kendim? Yüreklere dehşet saçan, zihinleri uyuşturan sanatının gücü mü tükenmişti? Denemesinde yanılmış mıydı, umduğu çıkmamış mıydı? Karın kar üstüne binmesi gibi, Prens'in, zaten solgun ve şimdi yeni solgunlukları bindiği yüzüne bakarken, doğruluğu kesinlikle doğrulanmasabile, yanlışlığı da kesinlikle doğrulanmamış yargılanmış bunlardı. Dudakları gittikçe sıkışıyor, eski dostunun, ölümü bu denli iyi soytarılaştıran soytanın ustalığı açıkça alkışlarken bile, gözleri, kıskançlık ve öç ateşine benzer için için bir ateşle parlıyordu. Bir an, Prens Hazretlerinin, arkasındaki uşağa eğilip kulağına bir şeyler söylediğini gördüm. Çocuğun güzel, afacan yüzünde bir gülümseme ışıdı; hemen, ivedi, bir görevi yerine getirmek istiyormuş gibi locadan ayrıldı.

Birkaç dakika soma da, tiz, uzun bir düdük sesi en et-

kili yerlerinin birinde Fancioulle'un oyununu bozup kulakları, yürekleri dele dele çınladı. Salonun bu beklenmedik tepkinin fişkırıldığı yerinden bir çocuk, gülmemek için kendini zor tutarak, bir koridora sıvıştı.

Fancioulle, sarsılıp, düşünden uyanarak, önce gözlerini kapadı, sonra hemen hemen birden, ölçüsüzce büyümüş gözlerini yeniden açtı; ardından, çırpınıp soluk almak istemesine ağzını açtı, bir öne, bir arkaya sallandı, derken, kaskatı, cansız yığıldı.

Kurbanı celladın elinden alan, kılıç kadar keskin bir düdük sesi miydi gerçekten? Bu öldürücü etkiyi bile bile mi Prens kurnazca bir yol seçmişti? Belki evet, belki hayır. Sevgili ve eşsiz Fancioulle'unun ölümünden vicdan azabı duydu mu? Buna inanmak hem hoş, hem yerinde olurdu.

Komplocu soylular ise bir oyun seyretmenin zevkini son kez tattılar. Ve aynı gece yaşamdan silindiler. Sonraları, serili ülkelerde ustalıklarını kanıtlamış birçok pândomimoyuncuları gelip Prens'in sarayında gösteri yaptılar, ama; hiçbiri Fancioulle'un ne sanat gücünü sergileyebildi. ne de erdiği lütfâ erebildi.

XXVIII KALP PARA

Tütüncüden uzaklaşırken dostum da paralarım değerine göre özenle ayırıp, yeleğinin sol cebine altın paralan; sağ cebine gümüş paraları; pantolonun sol cebine diğer paralan, sağ cebine ise dikkatle incelediği, iki franklık gümüş parayı koydu.

"Ne ilginç, bu ne özen!" dedim içimden.

Bir yoksul titreyerek şapkasını uzattı. - Yalvaran gözlerin sessiz anlamı kadar insanı ürperten şey yoktur, o gözlerde, onlan okuyabilen duyarlı insan için hem alçakgönüllülük, hem sitem, kamçılanan köpeğin yaşlı gözlerindeki o karmaşık duygusal derinliğe benzer bir şeyler vardır.

Dostumun verdiği sadaka benimkinden çok daha fazlaydı. Ona: "Haklısınız, şaşırımdan sonraki en büyük zevk de şaşırtmaktır" dedim. Dostum, bu savurganlığın haklı bir nedene dayandığını açıklamak istermiş gibi, sakince yanıtladı: "-Para kalpti."

Öküzün altında bile buzağı aramaya alışmış zavallı beynimde (doğa'nın bana armağan ettiği ne yorucu bir be-yindir) birden şöyle bir düşünce doğdu: Dostum kalp parayı verdi, çünkü o zavallı adamın yaşamında da ilginç bir

olayın yer almasını istedi, hatta belki, kalp bir paranın bir dilenci elinde, iyi ya da kötü, doğurabileceği sonuçları öğrenmek istedi. Öyle ya, boz durulduğunda bakarsın gerçek paraya dönemez miydi? Ya da boz duranı hapse göndermez miydi? Bir meyhaneci, örneğin bir finnci kalpazanlık suçuyla tutuklattırırdı belki de onu. Ya da kalp para bakarsın yoksul sahibini üç beş gün bey gibi yaşatırdı. Düş gücüm, böylece olası tüm varsayımlardan olası tüm sonuçları çıkararak, sanki dostum böyle şeyler düşünüyormuş gibi, dolu dizgin gidiyordu.

Ama o birden, beni benim sözlerimle yanıtlayıp, düşlerimi yanda kesti: "Evet, haklısınız; bir insana umadığını verip onu şaşırtmaktan büyük zevk yoktur."

Gözlerinin içine baktım, bu sözleri çok safça, inanarak söylediğini dehisetle gördüm. Açıkça belliydi, hem iyilik yapmak, hem kazançlı çıkmak istiyordu: kalp iki frankı verip kaybettiği iki frankı ve Tanrının yüreğini kazanacak; cenneti ucuza mal edecek; kısaca bedavadan iyiliksever bir insan kimliğini sağlayacak. Az önce aklımdan geçirdiğim şeyleri düşünerek, zevk için bu suçu işleseydi bağışlayabilirdim onu; meraklı, kendine özgü, yoksulları tehlikeye atarak gönül eğleyen biri derdim; ama böyle budalaca hesaplar yaptığı için asla bağışlanmam onu. Kötü olmak asla bağışlanamaz, ama kötü olan yaptığı kötülüğü bilirse bu da bir meziyettir; ve en iğrenç olanı aptalca kötülük yapmaktır.

XXIX CÖMERT KUMARBAZ

Dün, bulvarın kalabalığında, tanımayı hep çok istediğim, hiç görmemiş olmama rağmen hemen tanıdığım gizemli bir varlığı yalanımda duyumsadım. Kuşkusuz benimkine benzer bir arzu onda da vardı, zira geçerken anlamlı bir şekilde göz kırptı bana, ben de göz kırptım hemen. Dikkatle izledim onu ve onun girdiği, Paris'in yer üstündeki hiçbir evinin bir benzerine sahip olamadığı kadar büyük bir lüksün parıldadığı ve yerin altındaki ışıltılı bir konuta girdim. İlginçtir, buradan sık sık geçmiştim, ama bu görkemli yere buradan girildiği aklımın ucundan geçmezdi. Burarım, insanın başım döndürse de, yaşamın bıktırıcı tüm dertlerini neredeyse arımda unutturan ince bir havası vardı; hani ebedi bir öğlen sonrasının ışıklarıyla aydınlanmış, büyülü bir adaya çıkanca, lotus çiçeklerini yiyenler, ezgili çağlayanlara uğultusunda yurtlarını, yuvalarını, karılarını, çocuklarını unutup denizin kabaran yüksek dalgalama asla geri dönmek istemezler, buna benzer loş bir mutluluk soluyordu orada insan.

Öldürücü bir güzelliğin damgasını taşıyan garip erkek ve kadın yüzleri vardı, şimdi kesinlikle anımsayamadığım

çağlarda ve ülkelerde görmüş gibiydim, tanımadığımız birileriyle olunca haliyle duyduğumuz o korkuyu değil de, kardeşçe bir sevgi uyandırdılar bende. Bakışlarındaki o ilginç anlamı herhangi bir şekilde tanımlamaya kalksaydım; iç sıkıntısından doğan acının ve yaşadığını duyumsamadan doğan ölümsüz arzunun bu kadar canlılıkla parladığı gözler görmedim, derdim.

Ev sahibim ve ben, oturmuş, iki eski ve candan dost olmuştuk. Yemek yedik, çeşit çeşit olağanüstü şaraplar içtik, hem de aşın derecede, işin daha bir ilginç yanı, birkaç saat sonra, bana öyle geliyor ki ondan daha çok esrik değildim. Yine de kumar yüzünden, o insanüstü zevk yüzünden şarap şölenimize zaman zaman ara veriyorduk, şunu da söylemeliyim ki ruhumu kumara sürmüş, yığıtçe bir gamsızlık ve hafiflikle üstüste kaybetmiştim. Ruh, öyle ince, çoğu zaman öyle yararsız ve bazan da insanı öyle rahatsız eden bir şey ki, gezerken kartvizitimi yitirsem ruhumu yitirdiğimden daha çok üzülürdüm.

Eşsiz tadı ve kokusuyla ruhta yeni ülkelere ve bilinmeyen mutluluklara özlem doğuran yaprak sigaraları içtik uzun zaman ve bütün bu hazlarla kendimden geçip, ağzına dek dolu bir kadehi kavradım ve ona pek aşın gelmeyen bir özdenlikle haykırdım: "Ölümsüz sağlığınıza, yaşlı Teke!"

Evrenden, evrenin yaratılışından ve mahşerden söz ettik: Çağın büyük konusundan, yani gelişimden, yetkinlikten ve genellikle insan coşkularının bütün biçimlerinden söz ettik. Bu konuda Hazretleri hafif ve kesinlikle inandırıncı şakalar yapıyor ve düşüncelerini, gelmiş geçmiş hiçbir ünlü sohbet adamında Taslamadığım bir güldürü usta-

lığıyla, ince bir konuşma biçimiyle, sakın sakın söylüyordu. Şimdiye dek insan zihnine yön veren çeşitli filozofların saçmalıklarını anlattı, hatta bana, yararlarını ve iyiliğini, her kim olursa olsun, kimseyle bölüşmem uygun olmayan bazı temel ilkelerin gizini verdi. Dünyanın hemen her yerinde yaygın kötü ününden hiç mi hiç yakınmadı, hatta, boşınançların yıkılmasıyla en çok ilgilenen kişinin kendisi olduğunu söyledi, bir de itirafta bulundu, kendi gücüyle ilgili ancak bir kez korkuya kapılmış, meslekdaşlardan daha uz bir vaızcı kürsüde şöyle haykınıyormuş: "Sevgili kardeşlerim, şunu unutmayın ki gelişim övülürken iblisin en güzel kurnazlığı da böyle bir gelişimin bulunmadığına sizi inandırmak olacak!"

O ünlü konuşmacının anısı bizi kendiliğinden akademiler konusuna getirdi ve garip arkadaşım birçok durumlarda pedagoğların kalemını, sözlerini ve bilincini esinlemeyi gereksiz saymadığım, gözle görülme bile aslında bütün akademik toplantılarda hazır bulunduğunu söyledi.

İyiliğin böylesi cesaretimi artırdı, Tanrı'dan haber sordum, yakınlarda onu gördünüz mü dedim. Biraz da hüzünlü bir kayıtsızlıkla yanıtladı: "Karşılaşınca selamlaşınız, ama, doğuştan nezaketlerinin eski kinlerini söndüremediği yaşlı beyzadeler gibi."

Sanmam ki Hazretleri bir başka sıradan ölümlüyle böyle uzun uzun konuşmuş olsun, aşırıya kaçmaktan çekindim. Zaten doğan güneşin titreyen ışıklan da camlan ağartıyordu, nice şairlerin şakıdığı ve bilmeden utkusuna çalışan nice filozofların hizmetine girdiği o ünlü kişi bana: "Hakkında nice kötü şeyler söylenen ben, siz ölümlülerin deyimiyle bazan da iyi bir iblisim ve sizde de iyi bir

anı bnamak istiyorum. Ruhunuzun onulmaz kaybım onarmak için, yazgınızın sizden esirgediği şeyi, yani, bütün sayrılıklarınızın ve bütün o zavallı gelişimlerinizin kaynağı olan şu sıkıntı denen illeti bütün ömrünüz boyunca indirip yenme olasılığını veriyorum size, şöyle ki, gerçekteşmesine yardım etmediğim bir arzuyu asla duymayacaksınız; sıradan benzerleriniz üstünde egemenlik kuracaksınız; şakşakçılarınız hatta size tapanlar olacak; parmağınızı bile kıpırdatmadan gümüşler, altınlar, elmaslar, peri sarayları gelip sizi bulacak, kabul etmeniz için yalvaracaklar size; düşgücünüz dileyip buyurduğu ölçüde sık sık yer, yurt değiştireceksiniz; hep sıcak ve kadınların çiçekler kadar güzel koktuğu şirin ülkelerde bıkmadan, usanmadan şehvetle kendinizden geçeceksiniz ve işte buna benzer şeyler" deyip doğruldu ve özden bir gülücükle uğurladı beni.

Böylesine büyük bir kalabalık önünde küçük düşmekten korkmasam, bu eşsiz cömertliğine teşekkür etmek için seve seve dizlerine kapanırdım. Ama ondan ayrıldıktan soma yavaş yavaş yadsınmaz bir.güvensizlik girdi içime; bu kadar aşın bir mutluluğa inanasım gelmiyordu ve yartarken, aptalca bir alışkanlık eseriyle dua ediyor, yan uykulu, yineleyip duruyordum: "Tannm! Ulu Tannm! Yardım et de şu iblis sözünde dursun!"

XXX
İP

Edouard Manet'ye

"Yanılsamaların sayısı insanın insanla, ya da, insanın nesneyle ilişkileri kadar çoktur, diyordu dostum. Ve yanılsama bitince, yani varlığı ya da olayı bizim dışımızdaki haliyle, asıl haliyle görünce, yan, hayal görüntünün kaybolmasından doğan eserden, yarı yenilik önündeki, gerçek olay önündeki hoş şaşkınlıktan doğan, garip ve karmaşık bir duyguya kapılınz. Açık seçik, olağan, her zaman aynı, asla yanılgıya düşmeyeceğimiz bir şey varsa o da analık duygusu, annenin sevgisidir. Anneyi anne sevgisinden ayrı düşünmek ışığı ısısız düşünmek kadar güçtür; annenin çocuğuyla ilgili tüm davranış ve sözlerinin analık sevgisinden kaynaklandığını ileri sürmek çok doğal değil mi? Ama siz, bir yanılsamayla, görülmedik biçimde hataya düştüğüm şu küçük öyküyü dinleyin.

"Ressam olduğum için sokakta gördüğüm insanların yüzlerine, görünüşlerine daha bir dikkatle bakanm, yaşamı, diğer insanlara göre, daha canlı, daha anlamlı kılan bu özel yeteneğimizden biz ressamlar nasıl sevinç duyanz, bi-

lemezsiz. Oturduğum mahalle kent merkezinden uzak ve ıssızdır, evlerin arasında geniş çayırlar vardır ve ben, sık sık, ateşli ve afacan görünüşüyle diğer çocuklardan daha çok dikkatimi çeken bir çocuğu inceler dururdum. Birkaç kez modellik etti bana, bazan küçük bir çingene, bazan melek, bazan efsanedeki Aşk Tanrısı olarak resmini yaptım. Serserinin Kemam'ını, Dikenli Taç'ı, Tutkunun Çivileri'ni, Eros'un Meşalesi'ni taşıtmıştım ona. Sonunda, bu yaramazın maskaralıklarını öyle sevmeye başladım ki, evine, o yoksul insanlara gidip, babasmdan ve annesinden onun benim yanımda kalmasını istedim, iyi giyindireceğimi, harçlık vereceğimi, fırçalarımı temizlemekten ve alışverişten başka bir iş yaptırmayacağımı söyledim. Yüzü gözü yıkanıp açılınca daha bir sevimli oldu, kendi yoksul evine kıyasla benim evim cennet gibi geldi ona. Ancak şunu da söyleyeyim ki bazı yersiz davranışlarıyla zaman zaman üzüyordu beni, örneğin şekere ve tatlı içkilere aşın düşküdü. Sayısız uyanlarıma rağmen, yine bu türden bir yaramazlıkta bulununca, ona, böyle devam ederse kendisini evine geri göndereceğimi söyledim. Soma çıktım, işlerim yüzünden eve bir hayli sonra döndüm. "Girince şaşkınlıktan dona kaldım, tüylerim diken diken oldu, küçük delikanlım, yaşamımın afacan yoldaşı dolabın kapağına kendini aşmıştı! Ayaklan nerdeyse yere dokunuyordu; kuşkusuz ayağıyla itmiş olduğu iskemle yanında yuvarlanmış, başı, çırpınıp, omzuna düşmüştü; şiş yüzüne, hep aynı noktaya dehşetle dikilmiş ye faltaşı gibi açılmış gözlerine bakınca bir an hayal gördüğümü sandım. Çocuğu ipten indirmek hiç de kolay olmadı..Bedeni şimdiden kaskatı keşilmişti, yere indirmek için korkunç bir çaba göstermek zo-

randa kaldım. Çocuğu kavrayıp kaldırmam, öteki elimle de ipi kesmem gerekti. İş bununla da bitmiyordu; küçük vahşi çok ince bir ip kullanmış ve ip derin bir şekilde etine gömülmüştü; şimdi de et boğumlarına girmiş ipi ince bir makasla kesip boynunu kurtarmak gerekiyordu.

"Söylemeyi unuttum, hemen komşuları çağırıp yardım istemiştım, ama uygar insanın alışkanlıklarım terketmeyen komşularım, bir asılma olayına adlarının karışması için yardıma yanaşmadılar. Doktor geldi, çocuğun saatler önce ölmüş olduğunu söyledi, kefenlemek için soymamız gerekti, ceset öyle katılaştımıştı ki elbiseleri ancak keserek çıkarabildik.

Komiser, ya bile bile, zevk için, ya da, suçluları olduğu kadar suçsuzları da korkutma alışkanlığıyla iş olsun diye, yüzüme şöyle bir kuşkuyla bakıp mırıldandı: "Şüpheli, karanlık bir olay!"

Geride en güç iş, durumu çocuğun babasına, annesine söylemek kalmıştı, bunu düşünmek bile perişan ediyordu beni; anlatmak gerekiyordu ama nasıl gidecektim, ayaklarım birbirine dolaşıyordu. Sonunda o cesareti gösterdim. Ancak hiç ummadığım bir şey oldu, çocuğun annesi gayet soğukkanlıydı, gözünden bir damla yaş akmadı. Bir söz vardır: "En korkunç acılar sessiz çekilen acılardır". İçimden "duyduğu acının dehşeti yüzünden kadıncağız donup kaldı" dedim. Babaya gelince, yarı alık, yan dalgın söylenmekle yetindi: "Belki de hayırlısı buymuş; sonu iyi olmayacaktı zaten!"

"Çocuğun cesedi divanımda, bir hizmetçi kızın yardımıyla son hazınlıklan yaparken annesi girdi atölyeye. Cesedi görmek istediğini söyledi. Daha bir perişan olacak-

tı, ama, görmesini engelleyemezdim de, son, yüce ve hü zünlü bir avuntuydu bu onun için. Ardından oğlunun ken dini astığı yeri göstermemi istedi. "Hayır, hayır, olma hamfendi, -perişan eder bu sizi" dedim. Ama gözlerim is temeden o uğursuz dolaba takılınca, çivinin hâlâ kapakt; olduğunu ve ucundan da hayli uzunca ip parçasının sark tığını dehşet ve öfkeyle gördüm. Yıkımın bu son kalıntı larını da göz önünden kaldırmak için atıldım ve tam çiviyle ipi pencereden atarken kadın kolumu tutup karşı kon maz bir sesle: "Oh bayım! Bana verin bunu! lütfen! yalvarırım!" dedi. Kuşkusuz duyduğu acıdan ne kadar çılgın dönmüş ki oğlunun ölümüne neden olan şeye bile sevgi gösterip onu saklamak istiyor, dedim içimden. -Ve çiviyle ipi aldı.

"Evet, yapılacak her şey yapılmıştı, bu acı olayı, çocuğun gözümün önünden gitmeyen hayalini kafamdan silmek için artık eskisinden daha da fazla çalışmalıyım. Ama ertesini gün bir yığın mektup aldım; kimi bizim evdeki kiracılardan, kimi komşu evlerden geliyordu: Üç mektup birinci, ikinci, üçüncü kat kiracılarından, ötekiler komşu evlerden; bazdan asıl amaçlarını latife örtüsü altında gizleyerek yan şakacı bir üslupla, bazdan dil dökmeye kalkmadan doğrudan doğruya yazılmış, ama hepsi de benden çocuğun kendini astığı o uğursuz, nalet ipin bir parçasını onlara vermeme istiyordu. Yazanların çoğu da, inanım, kadındı ve kadın erkek, hepsi de varlıklılardan, tuzu kurular dandı. O mektupları sakladım.

"Ve düşünüp dururken birden kafamda bir ışık çıktı, çocuğun annesinin de, hangi amaçla, nasıl bir tecimle avunmak için ipi aldığını o zaman anladım."

XXXI EĞİLİMLER

Altın bulutların yolculuk yapan anakaralar gibi dalgalandığı bakır çalığı bir gökyüzünün altında, güz ışınlarının göze zevk sunmak için oyalanır görüldüğü güzel bir bahçeden, oynamaktan yorgun düşmüş dört güzel çocuk, dört oğlan çocuğu sohbet dalmıştı.

Şunları söylüyordu biri: "Dün tiyatroya götürdüler beni. Arkadan denizin ve gökyüzünün görüldüğü büyük ve hazin saraylar ve saraylarda yaşayan erkekler, kadınlar vardı. Dışarda gördüklerimizden daha güzel ve daha iyi giyinmişler. Canlan sıkılmış, yüzleri pek ciddi, şarkı söyler gibi bir sesle birbirlerini tehdit ediyor, birbirlerine yalvanıyor, üzüyor ve sık sık da ellerini, bellerine soktukları bir hançerin üstüne dayıyorlar. Çok hoş! Kadınlar, bizi görmeye gelenlerden çok daha güzel ve çok daha yapılılar. Çukur gözleri ve kıpkırmızı yanaklarıyla korkunç bir görünüşleri var ama insan yine de onları sevmekten kendini alamıyor. Korkuyorsun, ağlamak istiyorsun, yine de hoşlanıyorsun oyundan. En ilginç yanı da, sen de onlar gibi konuşmak istiyorsun..."

Dört çocuktan biri, arkadaşını dinlemiyor, gözlerini

hayretle bir noktaya dikmiş, göğe bakıp duruyordu. Birden bağırdı: "Bakın, bakın şuraya..! Görüyor muşunu; *onu*? Surdaki bulutun, yavaş yavaş giden şu ateş gibi bulutun üstüne oturmuş. Sanki *O* da bize bakıyor."

inanmış bir dille yanıtladı çocuk: "Tanrı!" Ve devan etti: "Yazık, çok uzaklaştı; artık göremezsiniz. Öteki ülkeleri ziyaret edecek, bu yüzden gidiyor, kuşkusuz. İşte yine göründü, ufuktaki şu dizi ağaçların arkasından geçecek... Şimdi de çankulesinin ardına iniyor... Yazık! yine görünmez oldu!" Ve çocuk, tarifsiz bir coşku ve özlemin pırıl pırıl yandığı gözlerini ufuk hattına dikip uzun süre kıpırdamadı.

Üçüncü çocuğun kendine özgü, cıvıl cıvıl, canlı bir kişiliği vardı, bu kez sözü o aldı: "Yalnız kendisinin görebildiği mübarek Tanrıyla akimi bozmuş bu! Şimdi ben: dinleyin, anlatacağım şey tiyatruzdan da, bulutlarınızdan da ilginç, böyle şey başınıza hiç gelmemiştir... Birkaç gün önce ailem yolculuğa çıkarken beni de götürdü, mok verdiğimiz anda herkese yetecek kadar yatak olmadığı içk dadımla aynı yatakta yatmamı uygun buldular." deyip arkadaşlarını yakınma çekti ve alçak sesle sözlerini sürdürdü: "Yalnız değil de, zifiri karanlıklara gömülüp dadmk yatmak öyle güzel ki! O uyuyordu, ben uyanıktım, tatlı tatlı eğlendim, kolumu kollarına, boynuna, omuzlarına attım. Kollarıyla boynu diğer kadınlannkinden daka kalındı, ama seni tatlı mı tatlı, tıpkı mektup kâğıdı, ipek kâğıl gibiydi. Uzun uzun aynı şeyleri yapmak isterdim, korktum, uyanır diye korktum, korktum işte. Başımı saçlarına soktum, öyle gürdü ki, at yelesi gibi, sırtına dek iniyordu ve inanın, şu çiçeklerin kokusu var ya, işte onlar kadar güzel

kokuyordu. Siz de deneyin, benim yaptığımı yapmaya çalışın, göreceksiniz!"

Bu büyük gizini açıklayan genç yazarımızı, öyküsünü anlatırken görmeliydiniz, yaşadığı olay karşısındaki şaşkınlığı hâlâ sürüyormuşcasma gözleri faltaşı gibi açtı ve batan güneşin ışıklan kıvnm kıvnm kızıl saçlarına kayıp, kükürt renkli bir tutku haresi gibi yanıyordu. Ömrünü bulutlarda Tann'yı aramakla tüketeceklerden biri olacağı, Tanrı'yı dışarda bulacağı her halinden belliydi.

Söz sırası dördüncüsüne geldi: "Evde ne kadar sıkıyorum bir bilseniz; tiyatroya bile götürmezler beni, velim çok pinti; Tann'nm, bana da, canımın sıkıldığına da aldırdığı yok, beni nazlayacak güzel bir dadım da yok. Bütün arzumun, nereye olduğunu bilmeden, kimse bana kulak asmadan dosdoğru çekip gitmek, yeni ülkeler görmek olduğunu sanmıştım çoğu zaman. Hiçbir yerde huzurum yok, galiba başka yerde şimdikinden daha rahat ederim. İşte böyle! Komşu köyün son panayırında tam benim istediğim gibi yaşayan üç adam vardı, sizler pek dikkat etmediniz onlara. İrice, esmer üç adam, eski püskü giysilerine rağmen çok gururluydular, kimseye gereksinim duymuyonnuş gibiydiler. Çalgı çalarken iri, karanlık gözleri cıvıl cıvıl yanıyordu; ya müzikleri.. akıl almaz bir şey, kah dansetmek, kah ağlamak, ya da hem dansetmek hem ağlamak istiyorsun, uzun zaman dinlese insan çıldırır. Keman çalanı yayı tellere sürterken bir acıyı dile getirmek istiyordu sanki, öteki boynuna kayışla astığı küçük piyanosunun tellerine küçük bir tokmakla vururken, kemancı arkadaşımın acısıyla alay eder gibiydi, üçüncüsü de arada bir elindeki semballeri şiddetle çarpıyordu. Hallerinden

pek hoşnuttular, halk dağıldığı halde vahşi müziklerine son vermediler. Sonra, konan bozuk paraları toplayıp denkleri sırtlandılar. Nerde oturduklarını öğrenmek için ben de peşlerine düştüm, ormanın kıyısına geldik, baktım ki, yerleri yurtlan yok.

Biri: "Cadın kuralım mı?" diye sordu. Öteki "Kurma, gece çok güzel" dedi. Üçüncüsü topladıkları parayı sayarken söyleniyordu: "Bu adamların müzikten anladıkları yok, karılan da ayı gibi dansediyor. Neyse ki bir aya kalmadan Avusturya'da olacağız, oranın halkı bunlara benzer, sevimlidir."

Diğeri daha değişik düşünüyordu: "İspanya'ya doğru gidelim, mevsim geçiyor: yağmurlar başlamadan burarlardan kaçalım; biz ıslanacağımıza boğazımız ıslansın."

"Bakın, konuştuğunuzun hepsi nasıl aklımda kalmış. Sonra birer bardak içki içip, yıldızlara karşı sırtüstü uydular. Onlara beni de birlikte götürmeleri, çalgı çalmayı bana da öğretmeleri için yalvarmak geçti içimden; ama güvenemedim kendime, karar vermek kolay değil, hem daha Fransa'dan çıkmadan yakalanırdım."

Ötekiler pek ilgilenmemişti söyledikleriyle, bu çocuk da anlaşılama yarınlardan biri diye düşündüm. Dikkatle baktım ona; gözlerinde ve alnında itici bir erken olgunluk vardı, bilmem neden kanım kaynadı birden, hatta, bir an, acaba bilmediğim bir kardeşim mi var diye garip bir duyguya kapıldım.;

Güneş batmış, yerini görkemli gece almıştı. Çocuklar dağıldılar, her biri yazgılarının çizdiği kendi yolunda yürüyecek, zamanın durum ve koşullarına göre, yakınlarını ya onurlandıracaklar ya da incitecekler.

XXXII BACCHUS'ÜN ASASI

Franz Liszt'e

Nedir Bacchus'ün asası? Tinsel ve şiirsel anlamda, rahipler ve rahibelerin elindeki, sözcüleri ve bendeleri oldukları gökselliği kutsayan bir din simgesidir. Ama cisim olarak yalnızca bir değnektir, düpedüz değnek, şerbetçiotu sırası, asma hereği, kuru, sert ve dik. Bu değneğin çevresinde, tutkulu kıvrunlarla sarmal ve kaçak saplar, çanlar gibi ya da devrik kupalar gibi eğilmiş çiçekler gülüp oynar. Ve bu yumuşak ya da parlak çizgi ve renk karmaşıklığından şaşılacak bir utku fıskırır. Eğri çizgiyle sarmal, doğru çizgiye cilve yapıp, sessiz bir tapınıyla, çevresinde dans ediyor diyemez miyiz? Bütün o narin tüveyçler, çiçek çenekleri, koku ve renk cümbüşleri heybetli değneğin yöresinde gizemli bir İspanyol dansı yapıyor diyemez miyiz? Çiçekler ve asmalar değnek için mi yapıldı? Amaç çiçekler ve salkımlann güzelliğini göstermek, değnek bahane midir? Hangi ihtiyatsız ölümlü bu konuda bir karar vermek cesaretini gösterebilir? Güçlü ve saygın usta, gizemli ve tutkulu Güzelliğin sevgili Bacchant'ı, asa sizde var olan o şa-

şırtıcı ikilemin bir simgesidir. Yenilmez Bacchus'ün çileden çıkardığı su perisi dostlarının başında asasını, dehanızı kardeşlerinizin yüreği üstünde salladığınız kadar enerji ve tutkuyla sallamadı. - Değnek sizin doğru, sağlam ve sarsılmaz isteminizdir; çiçekler düş gücünüzün bu istem çevresinde gezintisidir; erkeğin çevresinde görkemle dönen dişi ögedir. Doğru çizgi ve eğri çizgi, niyet ve niyet anlatma biçimi, buluncun katı yalınlığı ve sözde dolambaçlık, amacın teklifi, araçların çeşitliliği, dehanın güçlü ve bölünmez karışımı, sizi bölmek ve ayırmak cesaretini, o kahrolası cesareti hangi çözümleyici gösterebilir?

Sisler arasında, ırmakların ötesinde, piyanoların utkunuzun sarkışım söylediği, basm dünyasının bilgeliğinizi dile getirdiği kentler üstünde, bulunduğunuz her yerde, ebedi kentin görkemlerinde ya da Cambrinus'un oynak ya da içli sarkılan dile getirip ya da anlaşılması güç düşüncelerinizi kâğıda geçirip avuttuğu hülyalı ülkelerin sisleri içinde, ebedi şehvetin ve ebedi Bunalım'm ozanı, filozof, şair ve sanatçı, sevgili Liszt, sizi ölümsüzlükte selamlıyorum!

XXXIII ESRİKLESİN

Hep esrik olmalı insan. Tüm soran burda; tek soran budur. Zamanın, omuzlarınızı çökerten ve sizi yere eğilmeye zorlayan o korkunç ağırlığını duymamak için, sürekli sarhoş olmanız gerek.

Neyle? İster şarapla, ister şiiirle, ister erdemle, bu sizin bileceğiniz iş. Ama kendinizden geçin.

Örneğin kimi zaman bir sarayın merdivenlerinde, bir kuytunun yeşil otlarında, ya da odanızda, insanın içini karartan o yalnızlık içinde uyanmışsanız, rüzgâra, dalgaya, yıldıza, kuşa, duvar saatine, kaçan her şeye, uçuldayan ve ses çıkaran her şeye, yuvarlanan ve şakıyan her şeye saatin kaç olduğunu soran. Alacağınız yanıt hep şu olacak: "Saat sarhoş olma saati! Zamanın o kurban kölelerinden olmamak için, içip kendinizden geçin; sürekli kendinizden geçin! Şarapla, şiiirle, ya da erdemle, canınızın istediği bir şeyle."

XXXIV NE ÇABUK!

Denizin kıyılan belli belirsiz görülebilen kocaman teknesinden, parlak ya da hüzünlü, yüz kez fişkırdı güneş ve kıvılcımlar saçarak ya da ağlamaklı bir yüzle yüz kez daldı akşamın kocaman yunağına. Günlerdir gökkubbenin karşı yanım seyredip karşı kıyıların, karşıtlıkların kutsal alfabetini çözüyorduk. Yolcular inleyip homurdanıyordu. Sanki kara, yaklaştıkça hiç görünmeyecekmiş gibi daha bir çoğaltıyordu acıların. Söylenip duruyorlardı: "Ne zaman, ne zaman, dalgalarla sallanıp durmadan, bizden daha yüksek sesle uluyan rüzgâr uykumuzu bölmeden rahatça uyuyabileceğiz? Bizi taşıyan şu su gibi tuzlu olmayan eti ne zaman yiyebileceğiz? Sallanmayan bir koltukta ne zaman sindireceğiz yediklerimizi?"

Kimileri de şimdi, evlerini, onları aldatan somurtkan kanlanm, cırtlak sesli, yaygaracı çocuklarını özliyordu. Var olmayan bir kara'nın özlemiyle hepsi öylesine şaşkına dönmüşlerdi ki önlerine ot konsa sanırım hayvanlardan daha iştahla yalayıp yutarlardı.

Sonunda kara görüldü. Yaklaşınca baktık ki karşımızda çok güzel, ıslıl ıslıl topraklar vardı. Yaşamın ezgile-

ri, sanki, kopup usul bir uğultuyla bizlere uzanıyor ve her türlü yeşillik yönünden zengin bu kıyılardan fersah fersah, tatlı bir çiçek ve meyve kokusu yayılıyordu.

Herkes birden neşelendi, huysuzluktan kurtuldu. Tüm kavgalar unutuldu, haksızlıklar bağışlandı, düellolar belleklerden silindi ve düşmanlıklar duman duman uçtular.

Üzgün olan yalnız benim, akıl almaz derecede üzgündüm. Beni öylesine devce kendine çeken bu denizden, ürkütücü sadeliğinde sonsuzca değişken denizden, yaşamış bütün ruhlann, yaşayan ve yaşayacak bütün ruhların yapılarım, ölümlerim ve coşkularını sanki kendi içinde taşıyıp, oyunları davranışları, öfkeleri ve gülücükleriyle yansıtan denizden, Tanrısı elinden zorla alınmış bir rahip gibi, büyük bir üzüntüyle ayrılıyordum.

Bu eşsiz güzelliğe veda ederken kendimi ölesiye yıkılmış duyümsadım; ve bu yüzdendir ki, dostlarım "Çok şükür, geldik!" derken, ben "Ne çabuk!" diye haykırmıştım.

Gelmiştik ve işte karşımızdaydı kara, gürültüleriyle, tutkulanyla, rahatlıklanyla, bayramları, törenleriyle, görkemli, nice umutlarla dolu ve bize gizemli bir gül ve misk kokulan gönderen ve yaşam ezgilerinin sevdalı mınıltılarla bize ulaştığı kara.

XXXV PENCERELER

Dışardan, açık pencereye değil de kapalı pencereye bakan daha çok şey görürüz. Mum yanan bir pencereden daha derin, daha gizemli, daha verimli, daha karanlık ve daha aydınlık hiçbir şey olamaz. Güneş ışığında görülenler cam ardından görülenler kadar ilginç değildir. O karanlık ya da aydınlık oyuğun içinde yaşam sürer, düş görür, acı çeker.

Karşıda, dalga dalga çatılar arasında orta yaşlı bir kadın görüyorum. Cildi kırılmaya başlamış, yoksul, hep eğilip birşeylerle uğraşan ve sokağa hiç çıkmayan bir kadim. Hemen hemen sıfırdan başlayıp, yüzüyle, giysileriyle, davranışlarıyla bu kadını ve onun yaşam öyküsünü, daha doğrusu yaşam efsanesini yemden yaşattım. Zaman zaman bu öyküyü göz yaşlan içinde kendime bile anlatırım.

Aynı şeyi zavallı bir yaşlı erkek için de seve seve yapardım.

Ve işte, kendimden başkasının da hayatını yaşamanın, acılanın duymanın gururu içinde yatağıma giriyorum.

Belki de "Bu efsanenin gerçek olduğundan emin mi-

siniz?" diye soracaksınız bana. Var olduğumu ve var olan şeyin ben olduğumu yaşamama, duymama yardımcı olabiliyorsa eğer, gerçek benim dışımdaymış, ne çıkar?

XXXVI
RESİM YAPMA ARZUSU

İnsan mutsuzdur belki, ama arzuyla kıvranan sanatçı mutludur!

Öylesine ender gördüğüm ve geceye sürüklenmiş bir yolcunun ardında unuttuğu güzel bir nesne gibi çabucak kaçan güzelin resmini yapmak için yanıp tutuşuyorum. Ne uzun zaman geçti yitip gideli!

Güzel, güzelden bile öte; alal durdurur. Tepeden tırnağa kara; esinlediği her şey de gece gibi kara ve derin. Gözleri iki mağara, gizemin belli belirsiz parıldadığı ve bakışı şimşek gibi çakıyor; yoğun karanlıklarda parlayan büyük ışık.

Işık ve mutluluk saçan kara bir gök cismi var olsaydı eğer, kara bir güneşe benzetirdim onu. Ama, ürkütücü damgasını üstüne vuran ay'ı anımsatıyor kuşkusuz daha çok; ay dediysem, soğuk, evli bir kadına benzeyen, sevda şiirlerinin beyaz ay ışığını değil, fırtınalı ve koşuşan bulutların sallayıp durduğu bir gecenin dibine asılmış o uğursuz ve arzulu ay ışığını anımsatıyor; arınmış saf insanlar uyurken odaya giren uysal, ağzı sıkı ay da değil bu, gökten sökülmiş, Teselyah Büyücü Kadınların dehşete kapılmış top-

rak üstünde insafsızca dansetmeye zorladığı, yenilmiş, ama baş eğmeyen bir ay!

Küçük alnında inatla direnen bir istem gücü ve kurbanın aşkı var. Yine de, kabaran burun kanatlarının bilinmeyişi ve münıkünsüzü esinlediği kaygılı yüzünün altında, tarifsiz bir incelikle tomurcuğundan açılıp atlıyor gü-lücüğü bir büyük ağzın; kırmızı, beyaz, çok tatlı, bir yarıdağ eteğinde açmış yüce bir çiçeğin tansığını düşleten ağzın.

Kadmlar varcur, elde edip yatmak istersin onlarla; ama bu kadın, bakışlarının altında yavaş yavaş ölmek istediği veriyor bana.

XXXVII AYIN İYİLİKLERİ

Kendisi de tutku olan Ay, sen beşikte uyunurken pencereden bakıp "bu çocuk hoşuma gidiyor" demiş.

Ve usul usul inip bulut merdiveninden, gürültüsüzce camlardan geçmiş, bir annenin yumuşak şefkatiyle uzanmış üstüne, renklerin yüzüne koymuş. Gözbebeklerin bu yüzden yeşil, yanakların aşın solgun kaldı. Gözlerin bu konuğa baka baka böyle garip bir biçimde büyüdü; seni boyundan tutup göğsüne şefkatle sıkıca bastığı için hep ağlamak arzusu duydun.

Kıvançla yayılan Ay fosforlu bir hava gibi, ışıklı bir ağı gibi bütün odayı dolduruyordu; canlı ışık düşünüp şunlan söylüyordu: "Sonsuza dek öpücüğümün etkisinde kalacaksın. Bencileyin güzel olacak, benim sevdiğimi sevecek, beni seveni seveceksin; suyu, bulutlan, sessizliği ve geceyi; o kocaman yeşil denizi; şekilsiz ve çok şekilli suyu; bulunmayacağıın yeri; tanımayacağıın aşkı; devce büyüğü çiçekleri; çıldırtan kokulan; piyanolar üstünde kendilerinden geçip boğuk ve tatlı bir sesle kadın gibi inleyen kedileri!

"Bana aşık erkekler sevecek seni, bana dalkavukluk

edenler seni de pohpohlayacak. Geceleri okşarken boğazını sıktığım yeşil gözlü erkeklerin, denizi, sonsuz denizi, uğuldayan yeşil denizi, şekilsiz ve çok şekilli suyu, olmadıkları yeri, tanımadıkları kadını, bilinmeyen bir dinin gün-nüklerine benzeyen gizemli çiçekleri, usu bulandnan kokulan, çılgınlıklarının simgesi o vahşi ve kösnülü hayvanlan seven erkeklerin ecesi olacaksın.

Ve bunun içindir ki, kargınmış ve şımank sevgili çocuğum, senin kişiliğinde, ürkütücü kutsallığın, vaftiz ananım ve gökteki aym evrelerine göre huyu suyu değişen tüm aysarlar'm ağulu süt anasının yansımasını arayarak uzanmışım ayaklarının dibine şimdi ben.

XXXVIII HANG! BENEDICTA GERÇEK?

Benedicta adlı bir kız tamdım, ülküyle dolduruyordu havayı, gözlerinden büyüklüğün, güzelliğin, utkunun ve Ölüm-süzlük adına inandığımız her şeyin arzusu yayılıyordu

Ama o rüya gibi kız uzun yaşamayacak kadar güzeldi; onu taradığımdan birkaç gün soma da öldü, ben gömdüm onu o gün, baharın buhurdanım mezarlığa dek salladığı o gün. Ben gömdüm onu, kokulu ve çürümez bir ağaçtan yapılmış ve hint sandıklar gibi sımsıkı kapalı bir tabuta.

Gözlerim, çakılmışcasına, hep, hazmemin gömüldüğü yerde, ölen kıza şaşılacak kadar benzeyen küçük birini gördüm ansızın, isterik ve acayip bir şiddetle serin toprakta tepinip, gülmekten katılarak: "Benim, gerçek Benedicta benim! Adı dillere destan rezil kız benim! Çılgınlığının, körlüğünün cezasım çekmek için beni olduğum gibi seveceksin!" diyordu.

Öfkeyle, yanıtladım: "Olmaz! olmaz! olamaz!" Niyetimi iyice anlasın diye ayağımı toprağa öyle bir vurdum ki bacağımda dizime dek yeni kapanmış bir mezann içine gömüldü ve kapana yakalanmış kurt gibi, ülkünün çukurunda, belki de bu yüzden, hep bağlampa kalmışım.

XXXIX
CİNS BİR AT

Çok çirkin, ama yine de enfes!

Zaman ve aşk, üstüne damgasını vurmuş ve acımasızca öğretmiş ona her dakikanın, her öpücüğün gençlikten ve körpelikten alıp götürdüğü şeyi.

Gerçekten çirkin; deyin ki karınca gibi, örümcek gibi, hatta iskelet gibi; ama yine de iksir, olağanüstü şurup, büyü! Kısaca nefis.

Zaman yürüyüşündeki pırıltılı uyumu, yapısının yıkılmaz inceliğini bozamamış. O çocukça soluğunun tatlılığını silip götürememiş sevda. Güney Fransa'nın, Nimes, Six, Aries, Avignon, Narbonne, Toulouse'un, güneşin kutsanmış, sevdalı ve çekici kentlerinin tüm perili canlılığını vahşi kokular halinde yayan gür yelesinden hiçbir şey koparamamış Zaman!

Boşuna dişlemiş onu var gücüyle Zaman ve Sevda; o dumanlı ama sonsuz çekiciliğinden, oğlansı göğsünden hiçbir şey eksitememişler.

Belki yıpranmış, ama yorulmamış hiç ve hep yürekli, o çok cins atlara benziyor hali, bilen bir göz, kiralık bir arabaya, hantal bir arabaya koşulsa bile soyluluğunu anlar.

Ve çok tatlı, çok coşkulu! Seviyor güzün sevenler gibi; sanki yaklaşan bir kış yüreğinde yeni bir ateş gibi tütüyor ve kölece şefkatinde yorucu bir yan yok hiç.

Xorkunç bir adam içeri giriyor ve aynaya bakıyor. "- Aynaya niçin bakıyorsunuz, yüzünüzün sevimsiz olduğunu bile bile?"

Korkunç adam şu yanıtı veriyor:"- 1789'un ölümsüz ilkelerine göre tüm insanlar eşit haklara sahiptir; ben de aynaya bakma hakkımı kullanıyorum; hoşlanmak, hoşlanmamak benim bilincime kalmış."

Ben akim sesiyle kuşkusuz haklıydım; ama yasal açıdan adam da haksız değildi.

XLI LİMAN

Yaşam kavgalarıyla yorulmuş bir ruh için tatlıdır li-man. Gökyüzünün genişliği, bulutların oynak mimarisi, denizin değişen rengi, fenerlerin ışığı gözlerin asla bak-maktan yorulmayacağı, gözleri eğlendiren eşsiz bir priz-madır. Gemilerden çıkıp geminin tüm donammlarında yan-sıyan şekiller, çalkantının uyumlu mühürler vurduğu şe-killeri ruhta ritim ve güzellik zevkinin sürdürülmesini sağ-lar. Hem, meraksız ve tutkusuz insan için de gizemli, soy-lu başka bir zevki de var, seyretme zevkidir bu, her yam görebilecek bir köşeye uzanıp, ya da bir dalgakıran üstün-de dirseklerini dayayıp, tüm gelip gidenlerin, yüreğinde hâ-lâ isteme gücü, yolculuk etme ya da zengin olma gücü bu-lunanların koşturup durmalarını seyretmek zevkidir bu.

METRESLERİN PORTRELERİ

Erkeklerle ait salonda, yani seçkin bir kumarhanenin yanındaki sigara salonunda dört kişi sigara ve içki içiyorlardı. Ve kesinlikle genç, ne yaşlı, ne güzel, ne çirkindiler; ister genç olsunlar, ister yaşlı, hallerinden, kıvançtan payını almış, gün görmüş insanlar oldukları belliydi, tarz ve tavırlarında, o anlatılmaz, nasıl söylesem; "Biz bu ömrü doludizgin yaşadık, şimdi de sevip beğenilebileceğimiz şeyi arıyoruz" diyen o soğuk ve alaycı hüzün okunuyordu.

İçlerinden biri sözü kadınlara getirdi. Kadınlardan söz ederken her şeyi açık anlatmak pek filozofça değildir; ama seçkin insanlar bile içtikten sonra bayağı konuşmaları ayıp saymaz, dans müziği dinler gibi konuşanı dinlerler. Anlatıyordu:

"Bütün erkeklerin bir Melek çağı vardır: bu çağda erkek, orman perisi bulamadığı için meşe kütüğüne bile iğrenmeden sarılır. Aşkın ilk evresidir bu. İkinci evrede seçmeye başlar. Ancak, işin başka yanını düşünmez, aradığı tek şey güzelliştir. Bana gelince baylar, uzun süreden beri, güzel kokularla, süslerle falan çeşnilenmezse narin güzelliğin bile insanı doyurmadığı üçüncü evreyle onurlan-

maktayım. Hatta, gerçeği söylemek gerekirse, bilinmeyen bir mutluluğu arar gibi, kesin bir sessizlik olan o dördüncü evreyi özlüyorum zaman zaman. Ama, Melek dönemler bir yana bırakılırsa, kadınların insanın sinirini bozan, tepesini attıran aptallıklarına ve bayağı hallerine karşı ömür boyunca herkesten daha duyarlıydım. Hayvanlarda en sevdiğim yan o doğal saflıklarıdır. Son metresimden neler çektiğime siz karar verin.

"Bir prensin piçiydi. Söylemeye gerek yok, güzeldi; güzel olmasa yanımda işi neydi? Ama garip, yersiz, gereksiz tutkusu güzelliğinin de canına okuyordu. Hep erkek gibi görünmek isteyen bir kadındı." Erkek değilsiniz! Ah erkek olsaydım eğer! Sizden daha çok erkeğim!" Şarkıların kanatlanmasını beklediğim ağızından çıkanlar işte bu dayanılmaz nakaratlardı. Bir kitabı, bir şiiri, bir operayı beğendiğime değgin ağızımdan bir söz çıkmasın. İlk yanıtı: "Belki de siz onun güçlü olduğunu sanıyorsunuz. Hem siz bu konuda gücünüze inanıyor musunuz?" deyip kanıtlarını ardı ardına sıralıyordu.

Günün birinde de kafasını kimyaya taktı. Öyle ki ağızıyla ağızı arasında artık hep cam bir maske vardı. Bütün bunların yanı sıra pek de nazlıydı. Sevişirken bazan biraz ileri gidecek olsam, ırzma geçilmiş mimoza gibi debelenirdi...

- Ne kadar sabırlıymışsınız, peki nasıl kurtuldunuz?, diye sordu biri. Yanıtladı:

- Derdi veren Tanrı dermanı da veriyor. Ülküsel güce susamış bu Minerve'i bir gün uşağımla başbaşa, öyle bir halde yakaladım ki, yüzleri kızarmasın diye ben gizlice sıvışmak zorunda kaldım. Akşam da, ellerine para verip ikisini de kapı dışarı ettim.

Sözü bir diğeri aldı:

- Beni sorarsanız, kendim ettim, kendim buldum.-Mutluluk ayağıma geldi, ama ben bunu anlayamadım. Şu son yıllarda yazgım dünyanın en tatlı, en uysal, en özverili kadını, arzu duymadığı halde aşka her zaman hazır bir kadını karşıma çıkarmıştı. "Madem hoşunuza gidiyor, tamam" der, yanıtı hep bu olurdu. Şu duvara, şu kanepeye sopyla vursanız ses çıkar da metresimin bağrından aşkın en coşkulu anında bile çıt çıkmaz. Böylece bir yıl birlikte yaşadktan sonra, zevk denen şeyi hiç tatmadığını söyledi bir gün bana. Bu tek yanlı düellodan iğrendim ve o eşsiz kız da evlendi. Sonraları merak edip onu yeniden gördüm, altı güzel çocuğunu gösterip: "Metresinizken olduğum kadar yine kız oğlan kız'ım, sevgili dostum" dedi. Hiçbir şey değişmemişti. Bazan pişmanlık duyarım; keşke evlenseydim onunla."

Gülüştüler, üçüncüsü anlatmaya başladı:

"Ben belki size nasip olmayan bazı kıvançları tattım, beyler. Aştaki gülünç yanı da tattım demek istiyorum, gülünç olmasına rağmen hayran kalmamak da elde değil. Son metresime nasıl tapardım bilemezsiniz, sizin metreslerinize karşı sevginiz de, nefretiniz de sanırım o denli güçlü olmamıştır. Benim gibi herkes hayrandı. Bir lokantaya girdiğimiz zaman, birkaç dakika soma herkes yemeğini unutup ona bakardı. Garsonlar ve kasadar kız bile, salgın bir hastalık gibi aynı coşkuya yakalanıp işlerini unutuyorlardı. Sözün kısası, canlı bir vaka'yla bir süre başbaşa yaşadım. Yiyordu, çiğniyordu, öğütüyordu, parçalıyordu, yalayıp yutuyordu, ama dünyanın en usul, en gamsız haliyle. Uzun zaman böyle bir coşku içinde tuttu beni. Tatlı, hülvalı, İngilizvari, romantik bir edayla: "Açım!" derdi. Ge-

ce, gündüz, insanın bağrını parçalayan, öte yandan neşe de saçan, dünyanın en beyaz dişlerini göstererek hep bu sözü yinelerdi. -Panayırlarda en çok yiyen canavar burda! diye göstersem servet yapardım. İyi besliyordum, buna rağmen terketti beni...- Kuşkusuz bir gıda toptancısı bulmuştur. Ona benzer, kahya türünden biri, kendine has bir dümenle, sanırım kızcağıza şimdi hayli asker tayım sağlıyordun En azından ben böyle sanıyorum, başka türlü olamaz."

Sıra dördüncüye gelmişti:

- Erkekler genellikle kadınların bencilliğinden yakınıır ve sizler hep metreslerinizin kusurlarını sayıp döktünüz, yakınmakta haksızsınız, şanslı sayılırsınız aslında. Bir de bana sorun, bencil olmayan bir kadın yüzünden nice acılar çektim!"

Bunları, ciddi bir sesle, tatlı ve uysal bir insan haliyle, bir din adamı haliyle söylüyordu ama açık gri gözlerindeki: "Böyle istiyorum!" ya da: "Böyle olmalı!" ya da: "Asla bağışlamam!" diyen bakışları yazık ki onu ele verip, hiç de görüldüğü gibi biri olmadığı ortaya koyuyordu.

"Siz G... tanıdığım kadarıyla sinirlisiniz, siz ikiniz, K... ve J..., yumuşak başlı, narin insanlarsınız, benim tanıdığım kadınla birlikte yaşasaydınız ya kaçıp cammızı kurtarır, ya da canınızdan olurdunuz. Bir kadın düşünün ki, duyguda da, hesapta da tek kusur işlemiyor; ne kadar üzücü, duru bir yapı; gülünçlükten, aşınılıktan uzak bir özveri; zaafsız bir tatlılık; şiddetsiz bir canlılık. Aşkımın öyküsü ayna gibi saydam ve parlak bir yüzeyde yapılan ve sonu gelmeyen bir yolculuğa benzer, bir ayna ki başı döndürecek kadar tekdüzen, bütün duygulanım, bütün davranışlanımı bilincimin o alaycı kesimliğıyle hemen bana yanıt-

lıyor, öyle ki mantıksız bir şey yapacak olsam, duygularım mantığa uymasa aynadaki kopmaz görüntüm hemen sessizce sitemde bulunuyor bana, mantığa uymayan hiçbir şey yapamaz, duyumsayamaz hale geldim. Aşkımı artık bir koruyucum gibi sevmeye başladım. Yapmadığıma pişman olduğum nice aptallıkları yapmama engel oldu! Bütün bunlar nelere mal oldu bana! Çılgınlıktan sağlayacağım tüm kazançlardan yoksun ediyordu beni metresim. Kaç kez "kusurlu ol, be kadın! kusurlu ol da seni tedirginlik ve öfke duymadan sevebileyim!" diye haykırarak gırtlığına yapışmak isteyip kendimi zor tutmuşumdur. Yıllarca, yüreğim kinle dolu, hayranlık duydum ona. Sonunda da çok şükür ölen ben olmadım!

- Ya! Öldü mü?, dedi ötekiler.

- Evet! Böyle sürüp gidemezdi. Aşk benim için artık öldürücü bir karabasana dönüşmüştü. Siyasacılann, ya yener ya ölürüm, dediği gibi, yazgının zorladığı seçenekten başka seçeneğim kalmamıştı! Bir akşam, bir ormanda.. ' küçük bir gölün kıyısında geziniyorduk, gözleri gökyüzünün tatlılığını yansıtıırken, benim yüreğim cehennem gibi öfkeyle yanarken...

- Ne!

- Nasıl!

- Ne demek istiyorsunuz.

- Yapacak başka şey yoktu. Böylesine kusursuz bir köleyi dövüp söverek, evden kovarak incitmeye gönlüm razı olmadı. Bu duyguyu soyut bir şekilde değil, onun esinlediği saygın öfkeyle birlikte değerlendirmek gerek; o varlıktan saygıda kusur etmeden kurtulmalıydım. Başka ne yapabiliirdim onu, öylesine kusursuzsa.

Diğer üçü, garip, biraz da şaşkın gözlerle, anlamamış gibi, nedeni yeterince açıklandığı halde böylesine vahşice bir şeyi kendilerinin asla yapamayacaklarını üstü kapalı bir şekilde belirtmek istermiş gibi, baktılar ona.

Soma, katı bir yaşamı olan Zaman'ı öldürmek ve öylesine yavaş akan Yaşam'ı hızlandırmak için yeni şişeler getirtildi.

XLIII KİBAR NİŞANCI

Ormanlıları geçiyorlardı, atış alanına yakın bir yerde arabayı durdurdu, "Birkaç el atış yapıp vakit öldürmeyim" dedi. Vakit denen, zaman denen canavarı öldürmek, herkesin yaptığı da bu değil mi? En yaygın, en yasal şey. -Ve kolunu kibarca uzattı o sevgili, o tatlı ve o lanet karışma, nice zevkleri ve belki de dehasının büyük bir bölümünü borçlu olduğu o gizemli karısına.

Attığı kurşunların çoğu karavanaydı, hatta biri de tavana saplandı; çekici yaratık çılgınca gülüp kocasının acemiliğiyle alay ederken, adam birden karısına döndü: "Şu kuklayı görüyor musunuz, surdaki, sağdaki, burnu havada, kibirle duran kuklayı, işte onu, sevgili meleğim, sizin yerinize koyuyorum" dedi. Gözlerim kapayıp tetiği çekti. Kuklanın kafası uçmuştu.

Soma, o sevgili, o tatlı, o lanet karısına, o zorunlu ve acımasız Esin Perisi'ne doğru eğilip elini saygıyla öperken sözünü tamamladı: "Binlerce teşekkür sevgili meleğim, usta nişancılığıma size borçluyum!"

XLIV YEMEK VE BULUTLAR

Küçük, çılgın sevgilim akşam yemeğini hazırlarken, ben de, yemek salonunun açık penceresinden Tanrı'mın buğularla kurduğu devingen mimarileri, elle tutulmaz incelikteki olağanüstü yapımları seyrediyor ve bakarken, içimden: "-Bütün bu doğaüstü şeyler güzel sevgilimin, yeşil gözlü küçük, çılgın canavarın gözleri kadar güzel nerdeyse," diyordum.

Ve birden şiddetli bir yumruk indi sırtıma ve ardından, boğuk, sevimli bir ses, isterik ve sarhoş sesi gibi kısık, küçük sevgilimin sesi duyuldu: "Çorbam içecek misin, seni., bulut tüccarı?"

XLV
ATIŞ ALANI VE MEZARLIK

Mezarlık manzaralı kır kahvesi.- "İlginç bir tabela diye söylendi gezginimiz, - ama iyi, susatıyor insanı! Meyhaneci Horace'ı ve Epicure'ün şair öğrencilerini beğeniyor olmalı. Eski mısırılann o derin inceliğini de biliyor belki, bütün yemekli ve içkili eğlence şölenlerinde bir iskelet, en azından yaşamın kısalığına değin bir simge bulundurlardı.

Girdi, mezarların karşısında bir bardak bira içti ve yavaş yavaş bir yaprak sigarası mtrürdü. Karşısındaki diz boyu otlar, güneşin gür ışığı sanki gel diye çağırıyordu onu, düşgücünün çağrısına kapılıp merdivenleri indi.

Dışarda sıcaklık ve ışık gerçekten çıldırtıyordu insanı, güneş kendinden geçip, yıkımla beslenmiş olağanüstü güzel çiçeklerin halısına boylu boyunca uzanmıştı sanki. Havayı, -sonsuzca küçüklerin yaşamım,- büyük bir uğultu dolduruyor ve bu uğultuya, sessiz bir senfoni sırasmda şampanya şişeleri patlıyormuş gibi, yandaki atış alanından düzenli aralıklarla gelen silah sesleri karışıyordu.

Beynini kızdıran güneş altında ve ölümün kızgın kollar saçan havasında, bir mezarda otururken usul bir se-

sin fisıldadığını duydu. Ve ses şunları söylüyordu: "Sızır de, nişan tahtalarınızın da, silahlarınızın da canı cehenne me yaygaracı canlılar, burda dinlenenlere aldırduğınız yok! Ne saçma hevesleriniz, ne garip amaçlarınız var, sabırsın yaratıklar, ölümün bu kutsal tapmağına öldürme sanatını öğrenmeye gelmişsiniz! Birinci gelmek, hedefi vurmak ne kolay bir bilseniz, her şey yalan, ölüm gerçek, bunu bu bilseydiniz, işgüzar canlılar, burda uyuyanları rahatsız etmezsiniz. Hedefi, kahrolası yaşamın gerçek tek hedefini sizlerden yıllar önce, biz çoktan vurduk!"

"Kimi görüyorum, vay vay! Böyle bir yerde? Siz ki tanrısal içkiler içer, tanrısal yemekler yersiniz! Gerçekten de şaşmamak elde değil.

- Atlardan ve arabalardan ne kadar çok korktuğumu bilirsiniz dostum. Az önce telaşla bulvardan geçiyordum, önüme koskoca bir çamur yığını çıktı ve ölüm her yandan dolu dizgin üstüme geliyordu, aylam ansızın başımdan düşüp balçığa gömüldü. Cesaret edip de alamadım, kemiklerim kırılacağına nişanlarımdan olayım, her şeyin bir hayırlısı var dedim. Şimdi de, böyle, gerçek kimliğimden uzak, cammm istediği gibi dolaşıp bayağı şeyler yapabiliyor, sade ölümlüler gibi kendimi zevk ve eğlenceye kaptırıyorum. Ve gördüğünüz gibi sonunda size benzedim!

- Bari ilan verseydiniz aylanızı bulmak için, polise bildirseydiniz.

- Vallahi onu da yapmadım. Burda keyfim yerinde. Sizden başka beni tanıyan da yok. Saygınlık da canıma yetmişti zaten. Hem işin zevkli yanı da var, bakarsın kötü bir şair bulup basma takar aylayı. Birini sevindirmek ne zevk! Başmda ayla, X'i, Z'yi bir düşünün! Ha, ha! Ne kadar garip olurdu!"

XLVII
BAYAN AMELİYAT BIÇAĞI

Mahallenin ucuna gelmiştim ki, sokak lambasının ışığı altında bir kol usulca koluma girdi ve bir ses kulağıma şunları söyledi: "Doktorsunuz değil mi, bayım?"

Baktım; boylu boslu, iri gözlü, yapılı bir kadındı, hafifçe allık sürünmüştü, saçları ve başlığının bağlan rüzgârda dalgalamıyordu.

"-Hayır; doktor değilim. İzin verin yoluma devam edeyim. -Evet, evet, doktorsunuz. Halinizden belli. Bize gidelim. Hoşnut kalacaksınız benden, hadi! -Seve seve gelirim elbet, ama daha sonra, doktor dan sonra, hay Allah!... Kolu hâlâ kolumda, kahaahalarla güldü: -Sizi gidi sizi, ne şakacı doktorsunuz, böylesini çok tamdım. Hadi gidelim."

Gizeme tatkunumdur, içimde hep çözebileceğim umudu vardır. Önüme çıkan bu yol arkadaşının, daha doğrusu bu ani bilmecenin ellerine teslim ettim kendimi.

Evi betimlemiyorum; eski Fransız şairlerinin çoğunda Taslayacağınız şeyler. Ancak burda Regnier'nin bile atladığı bazı ayrıntılar var, duvarlara iki, üç ünlü doktorun resimleri asılmış.

Kral gibi ağırlandım! Yanan kocaman bir ocak, sıcak

şarap, yaprak sigaraları; bütün bu güzel şeyleri bana sunarken kendi de bir yaprak sigarası yaktı eğlenceli yaratık: "Evinizde gibi rahat edin, dostum. Böylece hastaneyi ve o tatlı gençlik yıllarınızı anımsamış olursunuz. Sahi, bu saçları nerde ağarttınız, birkaç yıl öncesine kadar, L. Hastanesinde doktorken hiç de böyle değildiniz. Anımsıyorum da, ciddi ameliyatlara yardımcı doktor olarak hep siz girerdiniz, İşte kesmeyi, yontmayı, budamayı seven bir adam! Ameliyat gereçlerini, ipliği, süngeri siz verirdiniz ona. Ameliyat bittiğinde ise, saate bakıp çalımla "Beyler, beş dakkada halloldu bu iş!" derdi. Her yere girip çıkarım ben, o beyleri iyi tanırım."

Bir süre soma, benimle sen diyerek konuşmaya başlayıp aynı nakaratı yineledi: "Doktorsunuz değil mi, min-noşum?"

Bozuk plak gibi yinelenip duran bu söz kafamı attırdı, sıçrayıp kalktım, öfkeyle bağırdım: "Hayn, doktor değilim."

- O halde cerrahsınız.

- Hayır, hayır, kafanı kesmek için cerrah olmayı isterdim.

- Az bekle, göstereyim, deyip bir çekmeceyi açtı, bir demet kâğıt çıkardı, zamamn ünlü doktorlarının, Voltaire nhtımında uzun yıllar asılı resimlerindendi bunlar, Maurin'in taşbasmalan.

- Bak! Şunu tanıdın mı?

- Evet! Bay X, adı zaten altında yazılı ama; kendisini de tanırım.

- Yanılmamışım! Bak! Bu daZ..., derste doktor X'ten söz ederken: "O canavar ruhunda da yüzünün karanlığını taşıyor!" derdi. Aynı konuda bay X onun gibi düşünmediği

için söylerdi bütün bunları! Ne kadar gülerdik okulda o yıllar! Anımsıyorsun, değil mi? - Bak, işte şu da K.., hastanede muayene ettiği isyancdan hükümete gammazlayan adam. Başkaldırı yıllarıydı o yıllar. Nasıl şey, bu kadar güzel bir erkek böylesine zalim olsun? Bu da, ünlü İngiliz doktor; Paris'e gelmişti, bu olanağı kaçırmayıp tamıştım. Kız gibi bir hali var, değil mi?"

Bir paket daha vardı, masanın üstünde, kınnapla bağlı, tam bakacaktım, araya girdi: "Bekle biraz; bunlar yardımcı doktorlar, şu pakettekiler ise hastanenin asil hekimleri" dedi. Paketi açıp resimleri yelpaze gibi masanın üstüne yaydı, hayli fotoğraf, bunların yüzleri çok daha genç.

"Yeniden görüştüğümüzde resmini verirsin değil mi, tatlım?"

- Ama, diye karşı koydum konuşma sırası bana gelince, onun gibi ben de saplantılanndan dönmeyenlerdendim, -niçin beni doktor samp duruyorsun?

- Çünkü kadınlara karşı çok kibar ve çok iyi bir erkeksin!

- ilginç bir yargı! diye söylendim içimden.

- Hiç yanılmam; mcelelerini tamdım. Çok severim o doktor beyleri, hasta olmadığım halde zaman zaman giderim, yalnızca görmeye. Bazdan soğuk davranır: "Hiçbir şeyiniz yok!" derler. Ama bazdan da kıntıp cilve yaptığım için beni hemen anlarlar. -

- Ya anlamazlarsa..?

- Boş ver! O zaman da onları boşuna rahatsız ettiğim için şöminenin üstüne on frank koyup uzaklaştım. - Ne iyi insanlar, ne şeker şeydir onlar! - Pitie Hastanesi'nde ufak tefek, genç bir doktor buldum, melek kadar güzeldi,

çocukcağız, öylesine halim selim, öylesine çalışkan! Arkadaşlarından duydum, meteliksizin tekiymiş, ailesi de, yoksul oldukları için, tek kuruş gönderemiyormuş. Bu sözler daha bir yüreWendirdi beni. Neden olmasın, çok çok genç sayılmasam da güzel bir kadını, dedim ki: "Evime gel, sık sık gel. İçin rahat olsun, para gerekmez." Elbette, bütün bunları öyle nobranca söylemedim, bir şeyi anlatmanın bir yığın yolu vardır; o sevimli çocuğu mcitir miyim hiç! İçimde ona söyleyemediğim garip bir arzu mu vardı?

- İstedğim, yanıma doktor çantasıyla, ameliyat gömleğiyle gelmesiydi, gömlekte biraz da kan olsa daha da iyi!"

Öylesine safça söyledi ki bunları, duyarlı birinin aşık olduğu tiyatro oyuncusuna: "Sevgilim, oynadığın o ünlü oyundaki elbiseyle görmek isterdim seni," demesi gibi.

İsrarla sordum: "Bu özel tutkun ne zaman, nasd başladığı, anımsıyor musun?"

Hayli çabadan sonra meramımı anladı, üzgün, çok üzgün bir halde, ammsayabildiğim kadar, gözlerim benden çevirerek: "Bilmiyorum, hiç bilmiyorum" yanıtım verdi.

Dolaşmayı, bakınmayı bilerseniz neler görmezsiniz büyük kentte!.. Yaşam nice masum canavarlarla dolup taşıyor.

- Tannm! Sen ki Yaratıcı'sın, Efendimizsin; Yasa ve Özgürlük senin yapıtın; buyuran kral, bağışlayan yargıçsın; nice gerekçelerin, nice nedenlerin var kendine göre, bir bıçağın ağzındaki şifa gibi, kalbim inansın diye, kötülükten, iğrenç şeylerden zevk alma duygusunu ruhuma belki de sen doydun; acı Tannm, bütün deli erkeklere, bütün deh kadınlara acı! Ey Yaratıcı! Delilerin nasıl yapıldığı mı, nasıl yapılamayacakları mı bilen sen tek Varlık'ın gözünde, yanımızda canavarlar olabilir mi?

XLvni
ANY WHERE OUT OF THE WORLD
DÜNYANIN DIŞINDA,-NERE' OLURSA OLSUN

Her hastanın yatak deęiŐtirme tutkusuna kapıldığı bir hastanedir bu yaşam. Kimi soba karŐıŐında çekmek ister acısını, kimi pencere kıyısında iyileŐeceęini sanır.

Bana gelince, hep, bulunmadığım yerde rahat edeceğimi sanırım, ruhumla sürekli tartıŐtıęım sorunlardan biridir Şu evden eve taŐınma çilesi.

"Şöyle ruhum, zavallı soęumuŐ ruhum, Lizbonne'da oturmaya ne dersin? Kertenkele gibi sıcağm keyfini çıkarırsın. Kent su kıyısında; mermerden yapılmış gibi ve insanları yeŐillięe karşı öyle bir kinliler ki bütöun ağaçları sökmüŐler. Tam zevkine uygun bir manzara; ışıkla ve madenle ve ışıkla madeni yansıtsın diye suyla yapılmış bir manzara!"

Ruhum yanıt vermiyor.

"Madem seni ancak devinimli göröntüler dinlendiriyor, Hollanda'ya, göğün kutsallaŐtırdıęı o öлкеye yerleŐelim, ne dersin? Müzelerine hayran olduğum bu öлке belki gönlüne hoş gelir. Rotterdam'ı mı istersin yoksa? Seren ormanlarını, evlerin eteğine demir atmıŐ tekneleri seversin, bilirim."

Ruhum sessiz.

"Belki de Batavia yüzünü güldürür. Tropikal güzellikle evlenmiş bir Avrupa'nın ruhunu orda bulabiliriz."

Çıt çıkmıyor ruhumdan. - Ölü mü ne.

"Bu kadar mı köreldin ruhum, ancak kendi acından zevk alıyorsun? O halde Ölümle benzeşen ülkelere doğru kaçalım. - Bizim keyfimize kalmış, zavallı ruhum! Denklerimizi hazırlayıp Torneo'ya gidelim. Hadi söyle, diler sen daha uzağa, Saltığın ta ucuna kaçalım; yaşamın en uzak köşesine, kutba da yerleşebiliriz. Güneş orda dünyaya yanlamasına değer, ışığın ve gecenin usul seçenekleri çeşniyi yok ederek yanm hiçlik sayılan tekdüzenliği çoğaltır. Yoğun karanlıklara iyice gömülebiliriz ve zaman zaman, bizi şenlendirmek için, sabahın solgun ışıklan, Cehennem fişelderinin yansımalarını andıran pembe demetlerini sunar.

Ruhum sonunda patlayıp bilgece bağırды bana: "Nere olursa olsun! Nere olursa olsun! Yeter ki bu dünyanın dışında olsun!"

XLIX YOKSULLARI DÖVELİM!

On beş gün odama kapanmıştım ve çevremde hep, o zamanlar (on altı, on yedi yıl önce) moda olan kitaplar vardı; halkı bir günde mutlu, bilge ve zengin kılan kitaplar demek istiyorum. Ben de bir güzel smdirmiştim -yani yalayıp yutmuşum, bütün o -mutluluk tecimenlerinin, -halka köleleşmeyi önerenlerin, tüm yoksulları tahtlarını yitirmiş krallar olduklarına inandıranların hani hani yazdıklarım. -Söylememe gerek yok, o sıralar ben de aptallığın kıyısında dolaşan, beyni sulanmışlardan biriydim.

Ancak, kafamın derinliklerinde, sanki, yenile kapattığım kitaplardaki bütün kocakan reçetelerinden üstün bir şeyler, karanlık bir tohum yeşerir gibiydi. Ama henüz suyunun suyu diyebileceğim pek belirsiz bir düşündü bu.

Dışan çıktım, boğazım kurumuştı. Okunan şeyler ne kadar kötüyse insan o kadar hava almak ve serinlemek gereksinimi duyuyor.

Tam bir meyhaneye girerken bir dilenci şapkasını uzattı, öylesine acıklı bakıyordu ki, ruhun maddeyi kırıdatması, bir ipnotizmacının üzümlü gözleriyle olgunlaştırması mümkün olsa, o bakış da öyle, tahtlan devirirdi.

Aynı anda çok iyi bildiğim bir sesin kulağında fısıltısını duydum; İyilik Meleği'nin ya da yanımdan hiç ayrılmayan İyilik İblisi'nin sesiydi bu. Socrates'in bir İyilik İblisi vardı, niçin benim de bir İyilik Meleşim olmayacakmış, niçin Socrates gibi ben de seçkin Lelut'nün ya da uyanık Baillarger'nin imzaladığı bir delilik diplomasını edinme onuruna sahip olamayacak mıyım?

Socrates'in İblisiyle benimki arasında şöyle bir fark var, Socrates'in İblisi ancak onu savunmak, uyarmak ve bazı şeyleri yapmasma engel olmak için ortaya çıkarken, benimki öğüt vermek, dediğim yaptırmak ve beni sözlerine inandırmak lütfunda bulunur. Zavallı Socrates'in İblisi yasaklar koyardı, benimki ise yapılanı onaylayan bir Eylem İblisi, Savaş İblisi:

Ve fısıldayan sesi şunlan söylüyordu: "Eşitlik yalnızca eşit olduğunu kanıtlayanın, özgürlük özgürlüğe layık olanın, onu kazananın hakkıdır."

Hemen sıçradım dilencinin üstüne. Bir yumrukla gözünü öyle bir morarttım ki bir saniye içinde balon gibi şişti. İki dişini dökerken tırnaklanmdan birini kırdım. Doğuştan narin yapılı olduğum ve boksa da az çalıştığım için o yaşlıyı çabucak yere serecek kadar güçlü bulmuyordum kendimi. Bu nedenle, bir elimle ceketinin yakasına yapışırken öteki elimle de gırtlığını sıkıp başını şiddetle duvara vurmaya başladım. Şunu hemen söyleyeyim, çevreye önceden göz atıp kolaçan etmiş, bu ıssız dış mahallede polis falan olmadığım görmüştüm. Daha soma o cılız altmışlık dilencinin sırtına, kürek kemiğini kırmaya yetecek kadar güçlü bir tekme yapıştırdım, yerdeki iri bir dalı kapıp, alıcıların eti yumuşatmak için dövdükleri gibi ara vermeden sürekli vurdum, vurdum.

Birden, ne hikmettir! Kuramımın gerçekleştiğini gören filozofun kıvancı gibi, bu ne kıvançtır! -O kadit kemik yığınının bana döndüğünü, öylesine bozuk bir makinadan hiç ummadığım bir güçle doğrulduğunu ve bana göre i y i - ye işaret sayılan kin dolu bir bakışla, tiridi çıkmış ser-serinin üstüme atıldığını, gözlerimi şişirdiğini, dört dişimi kırdığını ve aynı ağaç dalıyla beni bir güzel dövüp hamurumu çıkardığını gördüm. - Güçlü yöntemimle onu iyileştirmiş, onuruna, yaşama kavgışturmuştum.

O zaman, bu tartışmanın artık bitmesi gerektiğini belirtmek için, "tamam" anlamında bir işaret yaptım, Stoacı bir filozofun hoşnut haliyle yerden kalktım ve ona: "Şimdi benimle eşit oldunuz, bayım! Lütfen cüzdanımdaki parayı paylaşıp onurlandırın beni; ve şunu da unutmayın, insanları gerçekten seviyorsanız, sizden bir sadaka istendiğinde bütün dilenci meslektaşlarınıza siz de sırtınızda acısını çekerek denediğim kuramı uygulayın."

• Kuramımı anladığına ve öğütlerime uyacağına yemin etti.

Joseph Stevens'e

Hiç kızarmadı yüzüm, çağımın genç yazarları önünde bile, Buffon'a duyduğum hayranlıktan; ama bugün yardım umduğum Buffon'un, o görkemli doğa ressamının ruhu değil. Hayır.

Daha çok Sterne'e seslenip ona şunları söylemek istedim: "Duygulu maskara, eşsiz maskara, köpekceğizleri, zavallı köpekleri dile getiren sana yaraşır bir şarkı esinlemek için, ya gökten in, ya da cennet lorlarından bana doğru çık! Geri gel, seni hep senden sonrakilerin belleğine taşıyan o ünlü eşeğinin sırtında; ve eşeğin de, dudaklarına narince asılmış ölümsüz loirabiyesini getirmeyi unutmasın!"

Git başımdan bilgiç esin perisi! Eteğim sakınan yaşlı kanlarla işim yok. Özden, kentli, yaşamı bilen periye sesleniyorum ben, gelip yardım etsin bana, köpekceğizler için, yardımcısı yoksulun ve ona kardeş gözlerle bakan şaririn dışında herkesin vebadan kaçarcasına, bittten kaçarcasma kaçtığı o zavallı, kir pas içindeki köpekler için bir şarkı yazabileyim.

Eksik olsun kendini pek güzel sanan, kendini beğenmiş o dört ayaklı budala, cins köpek, Danimarka'sı, Kingcharles'ı, Bulldog'u, Fino'suyla, sevileceğinden emin, eve her gelen konuğun gizlice bacaklarına ya da kucağına zıplar; çocuk gibi gürültücü, yosma gibi budala, bazan da uşak gibi huysuz ve nobrandn! Hele de şu tazı denen titrek, aylak dört ayaklı yılanlar, ne burunlarında bir dostu izleyecek kadar koku alma gücü, ne yassı kafalarında domino oynayacak kadar bir zeka vardn!

Bütün bu yorucu asalaklar kulübelerinde dursun!

Özenle hazırlanmış, tabanı yünlerle, pamuklarla döşenmiş kulübelerine dönsünler! Ben kirli pasaklı köpeğin, yoksul köpeğin, kulübesiz köpeğin, sokak köpeğinin, soyтары köpeğin şarkısını söylüyorum, en iyi anne olan, zekanın gerçek efendisi olan yaşam koşullarıyla yetişmiş bir yoksul, bir çingene, kılıksız bir soyтары gibi burunları çok iyi koku aln onların!

Koca kentlerin kıvnla kıvnla akan küçük su birikintilerinde başıboş dolaşan yalnız köpeklerin, terkedilmiş insana gözlerini zekice kırıştıarak: "Beni de yanma al, iki yoksulluktan belki kendimize göre bir mutluluk yaratırız" diyen köpeklerin, horlanan köpeklerin sarkışım söylüyorum.

Kuşkusuz kendisinin de somadan unuttuğu, yalnız benim ve belki Sainte-Beuve'ün, bugün bile anımsadığımız ölümsüz bir kitabında, bir zamanlar Nestor Roqueplan "Köpekler nereye gider?" demişti.

Siz pek az şeye dikkat eden insanlar, söyleyin, nereye gidiyor köpekler? işlerine gidiyorlar.

Iş görüşmesi yapacaklar. Sevgilileriyle buluşacaklar.

Sis içinde, kar içinde, çamur içinde, kızgın sıcak altında, sel gibi yağmur altında, gidiyorlar, geliyorlar, arabaların altından geçiyorlar, belki pireler canlarını yaktığı için, sevişmek için, karınlarını doyurmak için ya da görevlerini yerine getirmek için. Bizim gibi erkenden kalkmışlar yaşamlarını arıyor veya hazlara koşuyorlar.

Bazdan kentin dış mahallelerindeki bir yıkıntı da uyu-yup, her gün, aynı saatte, nasiplerini almak için Krallık Sarayı'nın mutfak kapısı önüne gelirler; bazdan, budala erkeklerin artık istemediği boş yüreklerini hayvanlara sunan evde kalmış altmışlık kızların verdiği yemeği bölüşmek için beş fersahı aşkın yerden sürüler halinde koşarlar.

Bazıları da kaçak zenci kölelere benzer, sevda başına vurup, kimi günlerde, kente gelmek, hakkıyla süslenmesi de, tarzı tavnıyla kurumlu, halinden hoşnut güzel bir dişi köpeğin çevresinde bir saat kadar fir dönmek için, bulunduğu yeri terkeder.

Deftersiz kitapsız, çantasızdırlar ama işlerini iyi bilirler.

Tembel Belçikalı'yı bilir misiniz? Benim gibi siz de hayran olurdunuz, kasabın, sütçünün, finncın arabasına koşulmuş, atlarla yanşıktan öylesine hoşnut, kurumlu, yiğitçe havlayan o köpeklerle.

İşte daha uygar bir düzeyden iki köpek. Soytan evde yok, izninizle içeri girelim. Tahtalan boyalı, tentesiz bir yatak, ezik tahta kurusu lekeleriyle dolu kirli örtüler yerlerde sürünüyor ve iki hasır sandalye, dökme demirden bir soba, bir iki bozuk çalgı. Felaket eşyalar! Ama lütfen, içerdeki şu akıllı iki varlığa bir bakın, üstlerinde gösterişli giysiler, başlan halk ozanları ya da askerlerin başlan gibi bir

büyücü dikkatiyle, ortasında, duvarların yapılıp bittiğini gösteren direkler gibi uzun bir kepçenin durduğu, kayna-yakaynayatiritleşenadsız yapıt'igözetliyorlar.

Bu gayretli oyuncular karınlarını şöyle termelenmiş iyi bir çorbayla doyurmadan niçin yola çıksınlar? Elbette karınlarını iyice doyurmalılar, her gün karşıdarmdaki o kayıtsız seyirciler yetmiyormuş gibi, bir de tiyatro yönetmeni, hem kazançtan en büyük payı alıp, hem de dört oyuncunun yiyeceği yemeği tek basma yemiyor mu? O halde, bu varlıkların nefislerine biraz düşkün olmaları bağışlanamaz mı?

Kaç kez gülümseyerek, yüreğimde sıcak bir sevgiyle seyrettim bütün bu dört ayaklı filozofları, saygılı, sahibine candan bağlı köleleri. insanların mu 11 u l u ğ u y l a pek ilgilenen Cumhuriyetin, köpeklerin onuru'yla ilgilenecek zamanı olsaydı, cumhuriyet sözlüğü onları da mutlaka iyiliksever diye tanımlayabilirdi.

Ve kaç kez düşünüp durmuşumdur, bir yerlerde (kimbilir, olur ya?) köpeklerin bizlere yaptığı iyiliği yiğitçe, sabırla ve emekle ödemek için, kimsesiz köpeklerin, zavallı köpeklerin, kirli paslı ve hazin köpeklerin de bir cenneti vardır diye. Swedenborg Türk ve Hollanda çoban köpeklerinin birer cenneti olduğunu söylüyor.

Virgile ve Théocrite'in çobanlar türkülerinin karşılığında, iri bir peynir kalıbı, usta elinden çıkma bir kaval ya da memeleri süt dolu bir keçi umuyorlardı.

Yoksul köpeklerin türküsünü söyleyen şair de karşılık olarak, renk renk, ama renkleri solgun güzel bir yelek aldı, güz güneşlerim, olgun kadınların güzelliğim ve Saint-Martin yazlanm düşündüren. Villa-Hermosa Soka-

đı'ndaki meyhanede o gün bulunanların hiçbiri unutmaz, nasıl bir büyük coğkuyla ressamın yeleğini çıkarıp Őaire verdiğini. Yoksul köpekleri dile getirmenin de gerekli olduğuna yürekte inandı.

O cömert çağlarda, grkeimli bir İtalyan kralı da, değerli bir Şiir ya da ilginç bir tağlama söyleyen tanrısal Aretin'e ya kabzası değerli tağlarla donanmığ bir hançer ya da prenslerin giydiği bir harmani verirdi.

Ressamın yeleğini ne zaman giyse Şair, o iyi köpekleri, filozof köpekleri, Saint-Martin yazlarını ve olgun kadınların güzelliğini dŐnr.

SONSÖZ

Yürek halinden hoşnut, dağın başına çıktım:
Hastane, genelev, araf, cehennem, cezaevi
Ayağınım altmda uzanan kente baktım,

Gördüm aşırılıklar açmış çiçekler gibi
Acımın mimarı ey Şeytan, dağa, bilirsin
Boş bir gözyaşı dökmek için gitmediğimi,

Yaşlı hovardası gibi yaşlı bir dilberin,
Cehennemi büyüsü beni hep gençleştiren
Aşkıyla mest olmak istedim koca fahişenin.

Ey kent, ağn, karanlık, nezleye tutulmuş, sen
İster hâlâ uyuyadur yataklarında sabahın,
Akşamın altın perdelerinde gez, istersen,

Ey rezil başkent, severim seni! Orospuların
Ve haydutların her zaman hazlar sunar bize,
Ama, inançsız ahmaklar bunu nerden anlasın!

AÇIKLAMALAR

Baudelaire, birçok yazısında, şiirinde, annesine yazdığı mektuplarda, günlüklerinde kendini dünyaya yabancı duyumsadığım dile getirir.

Altın: Şair altın'ı, yani zenginliği, serveti ve para hırslını hor görür ve bu düşüncesini, *Paris Sıkıntısı*'ndaki *Dul Kadınlar* ve *Yoksulların Gözleri* adlı düzyazılmış şiirlerinde de açıklar.

YAŞLI KADININ UMUTSUZLUĞU

Dul Kadınlar ve *Pencereler* adlı düzyazılmış şiirlerle ve *Kötülük Çiçekleri*'ndeki Ufak Yaşlı Kadımlar şiiriyle karşılaştırın. Baudelaire'in yaşlı kadınlara karşı özel bir sevgisi vardır.

SANATÇININ GÜNAH ÇIKARMA DUASI

Şehvetteki enerji rahatsızlık ve olumlu bir acı yanısıdır: Baudelaire *Füzeler İrte* şunları yazar: Aşkın işkençeye ya da ameliyata çok benzediğini sanırım notlarımda yazmıştım (...) Ya erkek ya da kadın, ikisinden biri ameliyatçı veya cellattır, diğeri hasta ya da kurbandır.

İçine işler insanın güz sonları!: *Kötülük Çiçekleri 'nde Puslu Gök, Güz Şarkısı* ve *Güz Sonesi* şiirleriyle karşılaştırım

Bütün bunlar benimle düşünür ya da ben onlarla düşünürüm: Baudelaire, aynı şekilde, *İki Kişilik Oda'da* da dış dünyayla özdeşlesin

BİR ŞAKACI

Fransız zihniyetinin...: Baudelaire özellikle 1860dan soma Fransızların boş kibrim, budalalığım, eşine karşı duyarsızlığım, bilgisizliğini sık sık eleştirir. *Kötülük Çiçeklerfnm.* önsöz taslaklarında şu tümceyle karşılaşıyoruz: "Fransa bir bayağılık aşamasından geçiyor, Paris evrensel budalalığın merkezi, ışıdığı yer oldu. Aynı konuda, anne-sine yazdığı 11 Ekim 1861 tarihli mektubunda "Fransayı aşşağılamaya doymayacağım" diyor. Başka örnekler de *vm. Paris Sıkıntısı'ndaki Köpekve Şişe'dem* "Ah! Sefil köpek, önüne bir çılan dışkı koysaydım zevkle koklar, belki de yalayıp yutardın. Yazık ki sen de, bu hazin yaşantımın hazin yoldaşı olan sen de tıpkı halka benziyorsun, önlerine güzel kokular korsan öfkelenir, kızarlar, özenle seçilmiş çöplük isterler." *Soyunmuş Yüreğim LXIII.* "Fransız kümes hayvanıdır, öyle evcilleştmlnuştir ki hiçbir çiti aşmaya cesaret edemez. Sanat ve edebiyat zevkine bir bakın. Latin soyundan bir hayvan; evindeki çöplüğe aldırılmaz; edebiyatta da pislik düşkünü. Dışkıya bayılın. Kahve edebiyatçıları buna galya tuzu der. Fransız alçaklığını, bütün çıkarlardan önce kendisinin bağımsız olduğunu ileri süren bir akımı niteleyen güzel bir örnek."

Kötülük Çiçekleri'teki *Çalar Saat* şiiriyle karşılaş-
tırın.

Sylphide: Hava perisi.

HERKES KENDİ CANAVARIYLA

Baudelaire'in, bu düzyazılmış şiiri Goya'nın *Kapris* tablosundan esinlenerek yazdığı ileri sürülüyor. *Kötülük Çiçekleri*'ndeki *Çingeneler Yolculukta* şiiriyle karşılaş-
tırın.

DELİ VE VENÜS

Birinci bölümdeki doğa görünümü *Sanatçının Günah Çıkarma Duası*, *Pasta* ve *Yolculuğa Çağrıyı* anımsatır. ikinci bölüm *Yaşlı Soyтары* ve *Yiğitçe bir Ölüm* ile bağlan-
tı kurar.

KÖPEK VE ŞİŞE

Baudelaire'in gerek düzyazılarında, gerek dizele-
rinde çok sık işlediği konu: Sanatçı ve halk arasında kopukluk var. *Füzeler*'in başında "Ulusların içinden büyük insanlar uluslara rağmen çıkıyor" der. Halk yetkinliğe sırtını çeviriyor. Bu durumdan yakman yalnızca Baudelaire değil. Poe, Leconte de Lisle ve Gautier de ortaya koyar ay-
nı gerçeği.

GEÇENİN SAAT BİRİNDE

Cömert Kumarcı, Bayan Ameliyat Bıçağı ve Kötülük Çiçekleri'ndeki *Gün Sonu* ve *Geceyarısı Sınavı* ile karşılaştırın.

VAHŞİ KADIN VE KÜÇÜK METRES

Turna Kuşu: Baudelaire, *La Fontaine*"in *Kral İsteyen Kurbağalar* şiirine gönderim yapıyor. **

KALABALIKLAR

Kalabalık Baudelaire'in sık sık işlediği temalardan biri. Kalabalıkla yıkanmak imgesini diğer düzyazılmış şiirlerinde de kullanır. *Paris Tabloları, Çağdaş Yaşamın Ressamı, Dul Kadınlar* ve *Yaşlı Soyтары* ile karşılaştırın.

DUL KADINLAR

Yaşlı Kadının Umutsuzluğu, Pencereler ve *Kötülük Çiçekleri*"ndeki *Ufak Yaşlı Kadınlar* ile karşılaştırın.

ÇALAR SAAT

Kötülük Çiçekleri'ndeki *Çalar Saat* şiiriyle karşılaştırın.

SAÇLARINDAKİ YARIMKÜRE

Kötülük Çiçekleri'ndeki Alıp Götüren Koku ve Saçlar ile karşılaştırın. Üçü bir bütün oluşturur.

YOLCULUĞA ÇAĞRI

Kötülük Çiçekleri'ndeki aynı adı taşıyan şiirle karşılaştırın.

Batı'nın Doğu diyarı: Baudelaire'in özlemine duyduğu ülke, örneğin İtalya gibi bir güney ülkesi değil, kuzeydeki bir ülke, Hollanda. O zamanlar Hollanda'ya Batı'nın, Avrupa'nın Çin'i gözüyle bakılıyordu.

Vals'e Çağrı: "Weber'in piyano için bestelediği ünlü rondoya gönderim yapılıyor.

Siyah Lale: Hollanda'nın simgesi.

AKŞAMIN TANI

Kötülük Çiçekleri'ndeki Akşamın Alacakaranlığı ve Sabahın Alacakaranlığı şiirleriyle karşılaştırın.

GÜZEL DOROTHEE

Kötülük Çiçekleri'ndeki Bir Küçük Yerli Kız'a şiiriyle karşılaştırın.

Cafrine'liler: Güney Afrikalılar.

CÖMERT KUMARBAZ

Lotus Çiçeklerini Yiyenler: *Kötülük Çiçekleri'nde-*

ki *Yolculuk* şiirinde de geçen bu imgede şair Tennyson'un *Lotus Yiyenlerinden* esinlenir.

İP

Baudelaire düzyazılmış uzun şiirim ressam Manet'ye adıyor. Manet'nin *Kirazlı Çocuk* adlı bir tablosu var. O *halde, uzun şiirde anlatılan çocuğun, bu tabloya modellik eden çocuk olması gerekir.*

BACCHUS'ÜN ASASI

Baudelaire ve Liszt 1861 'de tanıştılar. Baudelaire *Yapay Cennetler'i* Liszt'e, Liszt de *Çingeneler ve Macaristan'd&Çigan Müziği* adlı incelemelerim Baudelaire'e adadı. Bu düzyazılmış şiir böyle doğdu.

ESRİKLESİN

Kötülük Çiçekleri'ndeki şarap için yazılmış şiirlerle karşılaştırın.

NE ÇABUK

Kötülük Çiçekleri'ndeki *Önceki Yaşam, İnsan ve Deniz, Semper eadem, Moesta et errabunda* şiirleriyle karşılaştırın. Şairin *Kötülük Çiçekleri*'nde sık sık işlediği deniz teması *Paris Sıkıntısı*'nda ender raslanır.

BAYAN AMELİYAT BIÇAĞI

Mathurin Regnier (1573-1613): Taşlamalanyla ünlü Fransız şairi.

Maurin: Baudelaire, büyük olasılıkla 1799-1850 yıllarında yaşayan Antoine Maurinden söz ediyor.

Başkaldırı Yıllarıydı: Haziran 1848 günleri.

YOKSULLARI DÖVELİM

Lelut, Baillarger: Dönemin ünlü ruh doktorları. Lelut aynı zamanda *Socrate 'in İblisi* adlı kitabın da yazarı. Socrate, Tasso, Pascal, Rousseau ve Swedenborg'un deli olduğu tezini savunuyordu.

KÖPEKCEĞİZLER

Şair Baudelaire aynı zamanda iyi bir resim eleştirmenidir. Konferanslar vermek için Belçika'ya gittiğinde, Brüksel'deki bir meyhanede, daha çok hayvan resimleriyle ünlü ressam Joseph Stevens'le tanışır ve ressamın giydiği kadife yeleği; güzü, Saint Martin yazım ve orta yaşlı kadınları anımsattığı için, çok sever. Şair, o günden sonra, Stevens ile her karşılaştığında kadife yeleğe iltifatlar yağdırır.

Bir akşam Baudelaire Horton meyhanesinde dostlarıyla içiyor. Stevens girer. Şair, dostlarını da tanık göstererek, yemden Stevens'in yeleğine övgüler yağdırmaya başlar. Ressam bunun üzerine yeleğini çıkarır, Baudelaire'e armağan eder. Ancak onun da bir arzusu var: Şair bu ar-

mağın karşılığında yoksulların köpekleri, sahipsiz sokak köpekleri için bir şiir yazmalı.

Baudelaire işte bu düzyazılmış uzun şiiri yazarak verdiği sözü yerine getirir.

Sterne (1713-1768): İrlandalı yazar. Baudelaire burada yazarın *Tristram Shandy* adlı yapıtının VU'nci cilt, XXXII'nci bölümüne gönderimde bulunuyor.

Buffon (1707-1788): Fransız yazar. Doğacı, Baudelaire'e göre, La Bruyere, Chateaubriand ve Gautier gibi o da büyük bir dil ve üslup ustası.

Swedenborg (1688-1772): İsveçli bilim adamı ve gizembilimci.